

Feljton Šefke Hodžića novinara koji je po nalogu tadašnjeg GŠ Armije R BiH dobio zadaću prati pripreme i tijek napadne operacije A BiH na hrvatske prostore u BiH u rujnu 1993. godine, poznatije pod nazivom "NERETVA 93".

Feljton je objavljen u "Oslobodenju" u 12 nastavaka

15.1.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93" (1)

Spasiti Mostar za deset dana

Planirano je da operacija Hercegovina traje do 10. septembra • Tri najteza dana logorasa iz Dretelja • Clanovi Glavnog staba izvidjaju polozae HVO prema Vrdima • Susret sa "Igmanskim vukovima" u Grabovici

"Dodji kod mene veceras u osam. Krecemo!", rekao mi je Sefer Halilovic kad sam ga i toga dana pitao u odlasku u Hercegovinu. Bio je utorak, 31. avgust '93. godine. Dakle, nakon nekoliko dana odgadjanja, putujemo... Dosao sam kod Sefera u Glavni stab u osam.

Dva puta sam do tada, u ratu, namjeravao da putujem u Mostar i izvjestavam sa paklenog hercegovackog ratista. U martu, kad dodje Hujka u Redakciju Oslobođenja, dogovorih se s njim o odlasku. Ali, ne odoh. Posao sam i prije petnaestak dana. Ali, samo do Konjica. Tu saznah za pad rodnog Glavaticeva i umjesto u Mostar, krenuh prema Visocici gdje mi se negdje u zbijegu nalazila majka.

Susret sa Seferom

U Konjicu, potom, 22. avgusta pred Komandom Sestog korpusa sretoh iznanada Sefera. Vracao se iz Zenice sa savjetovanja komandanata. S njim su bili Vaha Karavelic, Salko Gusic, Zuka... Kako je tih dana "u modi" bio Vens-Ovenov plan, upitah Sefera kakav je stav o tom planu zauzeo vojni vrh u Zenici. - Nema podjele Bosne!, kaze on. A zatim upita: - Kuda si ti krenuo? - U Mostar! Da pisem o borcima iz Santiceve i Bulevara. - I ja za tri, cetiri dana idem prema Mostaru, kaze Sefer. -Samo, ja cu drukcije. Pripremamo ofanzivu za deblokadu Mostara. U Jablanici su vec Vehbija Karic, Rifat Bilajac i Zicro Suljevic. Vrse pripreme za bitku. Ja cu rukovoditi operacijom. Zamolih ga da podjem i ja s njim i izvjestavam o toj ofanzivi. - Bujrum!, kaze. I, evo, dakle, krecemo.

Ko je kriv za pad Igmana

Stradanje Bosnjaka iz Hercegovine tada je bilo u spici ratnih zbijanja. Prije nekoliko dana iz Dretelja je oslobođena velika grupa zatocenih Bosnjaka i svijet su obisle te potresne slike, bas kao sto su bile prosle godine one o logorasima Omarske. Takodje, mnogo se govorilo i pisalo o progona Bosnjaka iz zapadnog Mostara, Stoca, Capljine i njihovom egzodusu preko Prenja. Ukratko, bila je to najveca ratna golgota bosnjackog naroda iz Hercegovine.

A sada, ide "nasa" ofanziva ...

Nekoliko sati zadrzasmo se na IKM-u Prvog korpusa u Hrasnici, gdje zatekosmo komandanta 101. brdske Nedzada Ajnadzica i Ismeta Sabanovica, clana Komande. Kako smo sva cetvorica nedavno bili na Igmanu kada su vodjene zestoke, za nas nesrecne borbe, odmah se povede razgovor o padu Trnova i dijelova Igmana i Bjelasnice. Uprvi prst u Ajnadzica, Sefer kaze: "On i ja smo spasili ono sto se spasiti moglo od Igmana i Bjelasnice". Onda objasni kako su u zaustavljanju srpske ofanzive na Igman i Bjelasnicu uestovale jedinice iz Sedme muslimanske, iz Krajiske, pa Ajnadziceve 101, Celine 9. i Cacine 10. brdske, te Prvi samostalni bataljon pod komandom Adnana Solakovica. - Uspjeli smo vratiti i Tresnjevo brdo i tako spasiti Sarajevo da se ne nadje u dvostrukoj blokadi. Ali, ko ce to meni da prizna, rekao je Sefer i dodao: - Ali, pad Igmana i Bjelasnice nije bio nas vojnicki nego politicki poraz. Radi se o klasicnoj izdaji u funkciji podjele Bosne i Hercegovine. Ja da sam bio na celu Armije, nikad ne bi izdao nalog za povlacenje. Ali, zato sam i smijenjen. Ajnadzic je, međutim, ravnomjerno "podijelio krivicu" na "Predsjednistvo, kao vrhovnu komandu, Glavni stab i Komandu Sestog korpusa sa Salkom Gusicem na celu." Pola godine kasnije, kad smo i Sefer i ja bili anatemisani, napravio sam sa njim veliki razgovor koji jos nije objavljen. Ponovo sam ga pitao o uzrocima pada Igmana. On je tada naveo samo vojnicke razloge: nekorektnu predaju duznosti Zaimu Imamovicu, koji je tek bio postavljen za novog komandanta odbrane Igmana, te pogresnu odluku Salke Gusica da se Igmana povuce MTS i neke jedinice. Na IKM u Hrasnici cekali smo da prodje ponoc nece li se srpske straze uspavati, pa da krenemo opasnim igmanskim putem. U medjuvremenu, na IKM stigose Meho Karisik Kemo, sa cjelokupnom svojom ekipom iz tek osnovanog vojnog skolstva. A bilo ih je - 13. Krenuli su u Zenicu da osnuju Ratnu oficirsku skolu. Dodje i Sakib Mahmulin, koji takodje putuje za Zenicu, gdje ce za izvjesno vrijeme preuzeti Komandu Treceg korpusa. A mi, eto, krecemo da oslobadjamo Mostar i ko zna sta jos... Noc je bila velicanstvena. I svi smo bili sretni, jer smo imali osjecaj da idemo na velike, uzvisene zadatke... I da nam predstoje veliki dogadjaji.

U Jablanicu smo stigli u zoru. Kratak predah i onda smo se nasli svi u Zukinoj bazi u Donjoj Jablanici: Sefer, Bilajac, Suljevic, Karic, Zuka i ja. Oni donesose odluku da se ode u Grabovicu, gdje su smjesteni tek oslobođeni logorasi iz Dretelja, pa da porazgovaraju sa borcima jedinice "Igmanski vukovi", koja je takodje smjestena u Grabovici, te da se ide prema Mostaru sto se dalje moze i izvrsi izvidjanje položaja HVO prema Vrdima. Tako nam prvi ratni zadatak u operaciji "Neretva '93" bjese da odemo u Grabovicu.

Logorasi traze spas Hercegovine

Kad smo stigli pred barake u kojim je smjesteno 350 otpustenih logorasa iz Dretelja, mnogi od njih izadjose vani i okupise se oko Sefera, Suljevica, Bilajca, Karica. Mrsavi, izgubljeni, nesrecni, blijedi... U Grabovici je bilo takodje smjesteno tri, cetiri stotine prognanih civila iz Hercegovine - zena, djece, starijih. I plato ispred baraka u Grabovici poceo je da se puni. Svi su oni samo sa zavezljajima napustili svoje kuce u Stocu, zapadnom Mostaru, Capljini i krenuli preko Glogove. Vecini njih sinovi, muzevi, braca su i dalje u logorima HVO u Dretelju i Heliodromu. Od Sefera ocekuju neku nadu... - U logorima je jos mnogo nasih. Ako ih ne spasite za mjesec, svi ce pomrijeti, govore bivsi logorasi.

U logoru su bili samo 58 dana, a neki djeluju poput kostura. Pricaju kako im tri dana nisu u logoru dali ni vode, ni hrane, niti otvarali jedini prozor koji je bio "pola sa pola metra." Pili su svoju mokracu, nuzdu vrsili u "tunelu" kako su govorili za svoj logor. A spavali su "na kant", jer nije bilo mejsta da normalno legnu. Gusili su se i buncali, a kad su im otvorili vrata nakon tri dana, popadali su u nesvjest od svjezeg vazduha. Pricaju kako su ih tukli, nagonili da pjevaju ustaske pjesme... Niko od njih nije smio da kaze svoje ime javno. Jer, svima je poneko ostao u logoru.

- Najteze nam je sto su nas hapsile nase komsije s kojima smo zajedno ratovali protiv cetnika. Na području Hercegovine koju kontrolise HVO nema vise slobodnih Bosnjaka", govore bivsi logorasi. U poslovnoj zgradbi Hidroelektrane Grabovica, gdje su smijesteni "Igmanski vukovi" zadrzali se kratko. "Vukovi" su bili "za borbu odmah" kako bi pomogli Bosnjacima Mostara i Hercegovine. Njima je na pocetku rata komandovao pokojni Cedo Domuz, a kasnije Sead Rekic, koji je nedavno uhapšen zbog navodne saradnje sa KOS-om. Onda smo produzili put prema Mostaru. Nismo se dugo vozili. S druge strane Neretve bile su prve linije HVO prema Vrdima. Krenuli smo uz sikaru, padinama Prenja i oni su zastali na pogodnom mjestu, dosta otvorenom, sa kojeg su mogli dobro da osmotre položaje HVO. Rizik je bio velik i oni su cuceci govorili tiho pokazujući jedan drugom neprijateljske položaje i odmah trazili rjesenja kuda bi trebalo da napadaju nase jedinice.

Ciljevi operacije

Kad smo se spustili na cestu gdje je bilo sigurno, zamolih Sefera i sve njih da mi u mikrofon kazu nekoliko rijeci o ovoj operaciji i sta je njen cilj, a sto, razumije se, necu objaviti dok se operacija ne završi. - Osnovno je deblokirati Mostar, kaze Sefer. - Da spasimo ovaj jadni muslimanski narod Hercegovine, dodade Bilajac. - Do kada racunate da ce Mostar biti deblokiran?, pitaо sam. - Svaki dan je dragocjen, kaze Sefer. - Moramo najdalje za desetak dana. - Do 10. septembra, potvrdise Bilajac, Karic i Suljevic.

17.1.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93" (2)

Ko je pucao na Hasu Hakalovica

Zasto Zuka nije predao svoja dva borca koji su pucali na Hakalovica • Na sta su se zalili Hrvati iz Doljana koji su se nalazili u Muzeju bitke za ranjenike • Kroz minsko polje u Vili Grabovici

U zoru 2. septembra pocele su borbe za oslobođanje Drecelja ispod Konjica kako bi bio deblokiran put Konjic - Jablanica. Tri dana su vodjene borbe, ali nista nije učinjeno. Tako su prve linije HVO-a i dalje ostale iznad bolnice u Konjicu, a srpske iznad predgrađa Glavicine. Prvog dana borbe za Drecelj odosmo u Celebice, gdje se nalazila logistička baza Sestog korpusa. Zatekošmo Hasu Hakalovica, komandanta 45. brdske brigade "Neretvica", ciji su borci, takodje učestvovali u ovoj bici. Tako se na okupu nadjose Sefer, Karic, Zuka, Hakalovic i dr. Safet Cibo koji je tada bio predsjednik Ratnog predsjednistva opština Konjic, Jablanica i "dvadeset odsto Prozora", kako su neki u sali govorili. - Samo nam fali Salko Gusic i da imamo kompletну postavu koja je u Konjicu razbila "Herceg-Bosnu" - kaze Sefer.

Pokusaj Jukinog hapsenja

I podsjetise se ko je sve iz konjicke politike, policije i Armije saradjivao sa "Herceg-Bosnom". Hakalovic isprica kako je pokusao da uhapsi Juku Prazinu poslije obracuna s njim na Igmanu, ali mu je umakao u Kostajnicu koju je kontrolisala brigada HVO-a "Herceg Stjepan".

"Uhapsio sam 20 Jukinih boraca, ali su me nasi napali i oslobodili ih", veli Haso. Dok su razgovarali o razbijanju "Herceg-Bosne" u Konjicu, vidjelo se da Zuka i Hakalovic nemaju nikavu komunikaciju. Na kraju se Hakalovic "otvori": - Ja kazem da je danas Konjic najugrozeniji grad u drzavi, a opet izmedju nas neke stvari ne valjaju. Evo, ja hocu da kazem pred nacelnikom neka zna da izmedju mene i Zuke nisu dobri odnosi, a zajedno smo dugo ratovali. Nasta neprijatna situacija. Haso nastavi: - Zuka, molim te, hocu da i ovi ljudi cuju, neku vece su tvoja dva borca pucala na mene i malo me zakacili.

Ti mi ih jos nisi izrucio, iako sam to od tebe vise puta trazio. A ja bih tebi predao nacelnika Staba da je pucao na tebe. - Da sam ti ih izrucio, ti bi ih, sigurno, strijeljao - veli Zuka. - Mi smo pokrenuli istragu protiv njih. Tada se umijesa Sefer. - Nemojte se vas dvojica obracunavati niti presudjivati - kaze on. - Ovdje je bezbjednjak Glavnog staba i ja cu ga poslati da ispita stvar i predlozi mjere. To je njegov posao, a nije vas. Tad sam se sjetio susreta sa Seferom u Komandi Prvog korpusa 18. januara '93. godine, neposredno nakon obracuna sa Jukom, koji je, eto, tada pobegao u Hasin komsiluk. U to vrijeme nasi pravi ratnici u Sarajevu su bili bijesni na Juku, pa sam vise puta cuo od njih, na Zuci, kako nam Juka dugo zlo radi i da bi ga trebalo ubiti. Rekoh to Seferu. "Kod nas nema i ne smije biti "crnih trojki", rekao je tada Sefer. "Mi cemo Juku uhvatiti i suditi mu. Ako ga sud osloboди - bice slobodan, ako ga osudi na vjesanje, bice objesen".

Sefer je sada trazio od Zuke i Hase da se odmah izmire i pruze jedan drugom ruke. Oni odmah izvrsise to "naredjenje" i rukovase se. Htio sam da ih fotografisem kako se mire, ali mi blic nije radio, a bili smo unutra. Zamolih ih da izadjemo vani i da se jos jednom "izmire". Oni i to ucinise. Dok su se jos vodile borbe oko Drecelja, nastavljeno je planiranje operacije "Neretva '93". Hakalovic je odmah rekao da su njegovi borci spremni da ratuju i prema Mostaru i prema Prozoru, pa gdje im se naredi. - Tvoji idu prema Prozoru - kaze Sefer. Tako saznah da se u ovoj operaciji ide i prema Prozoru.

Drzavnog udara nije bilo

Vratih se s Karicem u Donju Jablanicu. U Zukinoj bazi sjedi sam Bilajac. Umoran je, a dobio je malo i rumene boje. Zabrinut. - Nema mi Zicre - kaze on. - Zajedno smo izvidjali polozae prema Vrdima. Evo, ja se vratio, napisao izvjestaj, a Zicre jos nema. Gore smo se razisli i njega - nigdje. Bojim se da nije zalutao i da ga nisu zarobili. Ali, pojavio se Zicro, a ubrzo i Sefer i Bilajac mu predade izvjestaj. To vece u Jablanicu dodjose Selmo Cikotic, komandant Operativne grupe Zapad, Amer Durakovic, clan Komande ove OG i Enver Zejnilagic, komandant 317. brigade iz Gornjeg Vakufa. Cikotic nam je pricao o bici za oslobođenje Bugojna i kako im iz Glavnog staba nisu vjerovali kada su poslali izvjestaj da je Bugojno slobodno. Dakle, Bugojanci i Gornjovakufjani se ukljucuju u operaciju "Neretva". Oni su te noci imali sastanak, a kasnije smo svi skupa vodili zanimljive ratne razgovore. Sefer nam je pricao o Patriotskoj ligi, o tome kako je smijenjen, pa o optuzbama da je pripremao drzavni udar. - Zaista, sta je istina o tom drzavnom udaru? - pitao sam Sefera. - Nista! Udara nije bilo. Jer, pokusati drzavni udar bila bi ludost. Ja da hocu da preuzmem vlast, formirao bih stranku i pobijedio na izborima. Prosla je ponoc kad je Sefer otisao na sastanak sa Salkom Gusicem. Ali Salko nije dosao. U petak, 3. septembra htjedoh nakratko da pogledam kako izgleda Muzej bitke za ranjenike. Na platou, ispred Muzeja, nema niceg. Svo ono orudje koje je bilo izlozeno vec je na

ratistu. "Slavu" je vec stekla cuvena haubica 105 mm, koja je sa ovog platoa prvih dana rata "otisla" u borbu. Prozvali su je "nana". Cikotic mi je sinoc rekao da je "nana" sada "djevojka", jer su je podmladili u jednoj fabrici oruzja. I - nalazi se u srednjoj Bosni. Udjoh u Muzej, gdje je bila glavna postavka. Kad tamo - mnogo ljudi, zena, djece. Odmah pocese da mi se zale na uslove u kojim zive, te da oni hoce da idu iz Jablanice u zapadnu Hercegovinu. Kazu mi da su oni Hrvati iz Doljana i da su ovdje dovedeni poslije bitke za Doljane. Pojavi se vojni policajac i trazi od mene odobrenje za ulazak u Muzej. Nemam ga. Zahtijeva da odmah napustim zgradu. Napustam. Kasnije saznam da su u Muzeju smjestene i izbjeglice iz Hercegovine, Bosnjaci, te zatoceno nekoliko Hrvata iz Jablanice.

U minskom polju

Sefer i Zuka toga dana odlucise da traže pogodno mjesto za smjestaj boraca. Podjoh i ja s njima. Opet prodjosmo kroz Grabovicu, gdje vidjesmo nekoliko starijih mjestana. Neki su cuvali krave, neki koze, ovce, neki sjedili ispod odrine. Prosli smo Grabavicu i makadamskim putem zasli duboko u sumu. Zaustavi nas upozorenje da je ispred nas minsko polje. Elmedin Causevic Mesar, koji je vozio Sefera, izadje iz kola i oprezno udje u taj opasan prostor. Sefer i Zuka su, takodje, malo osmatrali teren i onda Sefer rece: "Bez edzela umiranja nema". I nastavimo voznju, znate vec s kakvim emocionalnim nabojem. S nama je jos bio i Seferov trinaestogodisnji sin Samir, koji se od oca nikad nije odvajao za citavo vrijeme operacije. Pa, i onda kada su situacije bile maksimalno rizicne. Stigli smo pred planinarski dom u Vili Grabovici. Ali, dom je toliko ostecen u posljednjim borbama da je bio potpuno neuslovan za smjestaj. A vidjelo se da je to bio lijep dom. Ovdje je cesto dolazio Dzemal Bijedic i drugi ljubitelji planinarenja. Iz Vile Grabovice odosmo u Neretvicu, gdje je Komanda 45 brdske brigade Hase Hakalovica. Zastasmo u Kostajnici gdje je smjesteno oko 1.300 prognanika iz Capljine. Vecina je na ulici, jer sta drugo da rade? Oko nas se okupi velika grupa izbjeglica. Zalili su se Seferu na svoje sudbine, trazili od njega pomoc, ponekad prijetili. Tada snimih dio tog zanimljivog razgovora iz kojeg se vidi sudbina prognanika iz Capljine, a i nesto sto bi se moglo nazvati Seferovom etikom ratovanja.

20.1.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93"(3)

Mi nismo osvetnicka vojska

Enisa, izbjeglica iz Capljine, Seferu: "Sine, samo se cuvajte, nemojte da iko nad vama place" • Sefer: "Sto se nase vojske tice, nikad nece biti ugrozena nijedna zena, nijedno dijete, nijedan starac, nijedna kuca..." • Kako su prognani capljinski Bosnjaci • Simine i Zorine nevolje sa izbjeglicama

Od oko 12.000 izbjeglica iz Hercegovine, koliko je stiglo preko Glogove u Jablanicu i Konjic, 6.000 je smjesteno u bogatu Neretvicu. U Kostajnici su zajedno izbjeglice iz Capljine i, kako smo naveli, ima ih oko 1.300. Povelik broj njih okupio se oko nas.

Neka nam puste djecu

Stajali smo pred velikom i lijepom kucom Zdravka Sagolja Piske, komandanta brigade HVO "Herceg Stjepan". Do prije dva mjeseca on je bio tu sa svojom komandom, a sada su u njegovoj kući

izbjeglice. Razgovarao sam s njima. Neki rekose svoja imena, neki ne. Snimio sam i dio Seferovog razgovora sa izbjeglicama. Evo sta sam tada zabiljezo:

Aida: Samo Smiljko Sagolj da vidi da mu nije Kostajnica izgorjela. Ovo je njegova kuca. Evo mu bara. Igramo tenis u njemu.

Enisa: A crkva nauzgor. Nije ni krstic srušen. A on kaze: "Crkva mu izgorjela!" Cujes li ti!? Druga zena: Majku mu jebem! Muskarac: A u Capljini srušili deset dzamija. Enisa: I pociteljsku, najstariju dzamiju. Djevojcica: Cim smo mi otisli u silos, odmah su je digli. - Jesi li i ti bila u silosu? Djevojcic: Jesam. - Koliko ti je godina? Djevojcica: Sad ce trinaest. - Kako se zoves? Djevojcica: Maja Merdzo.

Aida: Dva puta smo mi u logoru bili, sa djecom. Amira Colakovic: Nase komsije... I to se dere: "Ostavi tu tasnu!". Komsija, vrata do vrata. Fazlija: Sjedim kuci. Nisam se ni nado da ce mene stara, penzionera. Dodjose dva vojnika, balavca..."Pa, ja sam star", kazem. Oni: "Nista, nista, seli!" "Ma, nemoj..." A on: "Se-li!" A ja: "Hajde, zeno!" Zena osamdeset, ja devedeset godina... Kud smo prošli kroz jednu rivinu, 15 kilometara, a nosio stvari na sebi. Na putu ozgor dje su nas istresli, nizastranu, dvije su zene umrle. Aida Duranic: Tata mi je ostao u logoru Otoka u Vitini, a zet u Gabeli kod Capljine, u zatvoru. Zena: Sefer je njima trebo.

Sefer: Mi necemo stati dok se svako ne vrati svojoj kuci. Enisa: A mi ponovo da pogledamo komsijama u oci. Da im se osvetimo. Drugi put cemo znati kako cemo se s njima ponasati. Aida: Osvetiti se, pametnije raditi. Necemo im vise nista vjerovati. Zena placnog glasa: Neka oni nama puste djecu. Moja su tri sina dole. Dva u Gabeli, jedan... Druga zena: Njezin je djever umro. Umro na kamionu... Treca zena:... Hasica porodica. Devetoro su za jednu noc ubili. Enisa Seferu: Ne daj vojnicima da zlo rade. Da ubijaju neduzni narod. Nikad pobijediti nece ko pali i ubija. Sefer: Mi nikad necemo biti osvetnicka vojska... Enisa: Nikad ne bi pobijedili partizani da su ubijali, i da su klali, i silovali zene... Sefer: Zene, djeca i starci od nas, sto se tice Armije...

Zulum ne pobjedjuje

Enisa: E, to vam hocu reci... Ako ikad mislite biti narod, nema veze ko je. Svi smo mi narod, jednako patimo... Sva tri naroda... Muskarac: Ne pati niko ko muslimanski narod. To je jasna stvar... Sefer: Sto se nas, vojnika tice, nikad nece biti ugrozena nijedna zena, nijedno dijete, nijedan starac, nijedna kuca. A sto se ustasa i cetnika tice, nema mira dok ih ne budemo istjerati. Enisa: Hocu da ti kazem, sine, samo se cuvajte, nemojte da neko na vas place. Na koga se place, nema sreće. Nikad ta vojska nece pobijediti. Zulum ne pobjedjuje. Neka zena Seferu: Molim vas, da li znate otprilike kad zatvoreni pustaju? U mene su dva sina i muz ostali. Zena placnog glasa: Bih, Bogomi, sad se objesila (place). Kako se ne bih objesila kad mi djecu biju i svasta rade... Ovo su mi dvije unuke. Ova je mala bez oca, bez majke... Zena iz drugog plana: ...Da se vratimo u Capljinu. Imamo racune rascistiti. Imamo dosta racuna rascistiti. Pitam ih kako im je ovdje, imaju li dovoljno hrane. I zadovoljni su i nisu. Dobijaju jednu snitu hljeba ujutru, jednu navece, vele, a to je djeci malo. Kostajnica je oslobođena prije dva mjeseca. Poslije visednevnih borbi, Komanda brigade "Herceg Stjepan" donijela je odluku da i vojska i civili napuste Neretvicu. I svako ko je mogao ici, jedne kisne noci otisao je preko Boksevice. Ostalo je samo nekoliko starijih mjestana.

Samo placemo

U jednoj kuci zajedno zive Zora Kaleb i Zora Butuz. Pitam ih kako im je sada ovdje. Sima: Nije nam tako tesko, ali nije ni dobro. nMislim, mi nemamo nista reci Armiji kad je dosla. Ona je super s nama postupila. Ali, sad, onako, nailazi svasta i malo nas provociraju. A Armiji - svaka cast. Sad vec ima ovih izbjeglica... Onako, svasta prezivljavamo... Zora: Meni je najgore sto ja imam dijete nepokretno. Osmero djece mi otislo i covjek deveti. - A gdje su otisli muz i sinovi? Zora: Otisli preko stijena. Pobjegli.

Sima: I ja imam kcerku, isto nesposobnu, pa smo zato nas dvije skupa ostale. Ona kcerku nesposobnu, ja kcerku nesposobnu. Nismo ih mogli ostaviti... A ovaku su nam rekli: "Trebamo se odavde povlasciti svi. Ko moze - ide. Ko ne moze - doci ce po njega Unprofos. - Imate li hrane? Sima: Jos imamo, ali je pri kraju. Zora: Dok ima hrane, mozemo zivjeti. Kad nestane, ne znamo kuda cemo. - I izbjeglice se zale da nemaju dovoljno hrane... Zora: Nemaju, nemaju, isto ko ni mi. - Sta se moze... Zora: Nista, moja ljudino... Nista. Mozemo samo... Svaki dan placemo i nista vise. Samo plac. - Je li vas strah? Zora: Nije nas strah. Nama je vojska super. Samo sto dolazi sa strane ciganija, pa nas pljackaju. Ali, mi, opet, ne damo u kucu. Borimo se koliko mozemo. Oni dodju, mi odmah po policiju trcimo. - I pomaze li policija? Zora: Pomazu, ko braca rodjena.

Haso i Piska

Odosmo u Komandu brigade "Neretvica". Haso Hakalovic nam kaze da Neretvica ima zaliha hrane da "niko nece umrijeti od gladi". Kratko nam isprica kako su se tri mjeseca borili sa HVO, a onda kada je njegov komsija i prijatelj iz djetinjstva Piska shvatio da je odbrana uzaludna, jedne olujne noci izvukao se s brigadom i narodom preko Boksevice u Prozor. Haso Hakalovic je, inace, imao pomalo cudan odnos sa komsijom Piskom. Jedno vrijeme imali su komande u istoj skoli i ponekad zarobljavali jedan drugom borce, pa ih razmjenjivali. Onda su se sasvim razdvojili i postali ljuti neprijatelji. Ali, i tada su vodili malo drukciji rat. Eto, kad je borcima bosanske armije u Gornjem Vakufu ponestajalo municije, Haso je odlucio da im je dostavi najkracim putem. A taj put je vodio preko Pisketove teritorije. Haso je moto-rolom pozvao Pisku i rekao mu: - Sad preko tvoje teritorije kreće moj kamion sa municijom za borce Gornjeg Vakufa. Propusti ga ili te napadam svim snagama. Piska je propustio Hasin kamion s municijom. Haso i njegov pomocnik za bezbjednost Jusuf Hadzajlija Homeini pozalili su se kako mnogi stizu sa strane u Neretvicu i pljackaju je. Nose od hrane do oruzja. I da su oni tu "energicni". A to znace da hapse svakog ko "sorvani" po Neretvici bez njihovog odobrenja. Prethodne noci je na televiziji prikazan ponovo prilog o oslobođenim logorasima iz Dretelja koji su smjesteni u Grabovici i povede se razgovor o tome. - A mi ovdje, u zatvoru, imamo zarobljenih bojovnika HVO i bolje izgledaju nego nasi borci. I niko ih ni prstom nije dirnuo, kaze Homeini. Iznenadio sam se kad sam cuo da tu ima zarobljenih bojovnika HVO i zamolih da mi odobre da razgovaram s njima. Odmah odobrise. Kad sam posao, Sefer i Zuka takodje odlucise da idu sa mnom.

21.1.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93" (4)

'Plakali smo zajedno'

Zarobljeni bojovnici HVO tvrdili da su samo branili svoje kuce • Ko je poceo sa paljenjem sela u Neretvici • Sukob isprovocirale osobe koje su dosle sa strane

U zatvoru u Buturovic polju nalazili su se zarobljeni bojovnici HVO. Ima ih dvadesetak i svi su zajedno u jednoj prizemnoj prostoriji. Zarobljeni su u bici za sela Vrce i Obre. Ulazimo Sefer Halilovic, Zulfikar Alispago Zuka i ja. Neka lica su mi bila poznata. Sefer prvi progovori.

Sefer: "Sta uradiste ovo? Sto okrenuste puske na komisije? Sto pravite onolike zlocine? Znate li sta radite muslimanskom narodu u Hercegovini, u Mostaru, u Capljini u Stocu, u Ljubuskom?" Sutnja. Niko ne odgovara, a Sefer nastavi: "Je li mislite da tako mozete pobijediti, da mozete jedan narod unistiti tako?" (Opet duga sutnja). "Jesmo li vas lijepo zvali da se zajedno borimo protiv cetnika, protiv fasizma? A vi ste fasisti gori nego oni!" (Pauza, sutnja).

Zuka: "To je uvijek bilo, jebi ga!" Sefer: "I ovako lijepu dolinu ostavljate. Kud cete sad? A mi smo vas lijepo zvali da se zajedno borimo protiv cetnika". (Od zatvorenika opet niko ni rijeci). Zuka (jednom zarobljeniku): "Je li... Je li onaj Arap, onaj crni... Je li bio ziv?" Zarobljenik (sasvim tiho): "Nije..." Zuka: "Mrtav je bio? Na onom mjestu onde? Vi ste se bili povukli jednim dijelom odande. Nije bio vise ziv? Ni jedan ni drugi?" Zarobljenik (veoma tiho): "Jedan je bio..." Kad smo isli prema zatvoru, Zuka mi je rekao da se medju zatobljenicima nalazi najhrabriji bojovnik u Neretvici Ilija Caleb. Prvo sam porazgovarao s njim. Pitao sam ga: "Ilija, Zuka mi je pricao da ste vi bili jedan od najboljih boraca u HVO. Vidim da ste mlad covjek. Odakle ste, Ilija?"

Razgovor sa Kalebom

Kaleb: "Iz Sarajeva. Tamo su mi roditelji, rodbina." "A ovdje ste bili zapovjednik?" Caleb: "Bio sam zapovjednik ovdje, u brigadi, u Klisu. Kad se ovo dogodilo, prebacio sam se na Vrce. Nisam se slagao sa ovom politikom." "I zarobljeni ste u toj bici gore, za Vrce?" Caleb: "Da!" "Recite mi: kako vam je ovdje? Volio bih da budete iskreni..." Caleb: "Vjerovatno mi nece vjerovati niko ako se ikad budemo razmijenili. Niko nas nije dirnuo ni prstom, niti nam sta ko govori." "Sta je bio razlog da ste se vi ovdje razisli? Evo, i nacelnik kaze da je bilo tih poziva da se zivi zajedno, da zajedno ratujemo protiv cetnika..." Sefer: "Mi ih jos pozivamo. Stalno ih pozivamo." Caleb: "Ne znam, vjerujte! Ja sam ovdje, u Konjicu, od pocetka sukoba svih... Non-stop sam se borio protiv cetnika. A ovo se desilo... Zatekao sam se na Vrcima i branio sam svoje selo. Nista vise." Zuka (upada u razgovor): "Dobro, vi ste nas napali. Nismo mi vas napali. Vi ste cuke oko Konjica uzeli. Vi ste nase posade otjerali sa poloza koje smo zajedno drzali. Hoces da kazes da nisi imao pojma o onom, o ideji o "Herceg-Bosni" da je dotle i dotle granica?" Caleb: "Ja kazem da se nisam slagao..." Zuka: "Pa sto si se onda borio?" Caleb: "Bio sam prinudjen da branim svoje selo..." Zuka: "Slusaj! Ti branis selo... Kako branis selo kad ovi tvoji oko Konjica cuke zauzeli? Napadaju i opkolili cijeli grad?" Caleb nije odgovorio, vjerovatno zbog straha. Nastavio sam razgovor s Kalebom. "Vi ste, vjerovatno, izdali naredbu da se predate?" Caleb: "Da! U okruzenju smo bili kompletnom. Nije vise bilo mogucnosti da se branimo, zbog civila..." "Sta je bilo sa civilima?" Caleb: "Civilni su prebaceni u Visnjevicu, dio u Konjic, a dio nas u Parsovice." Onda sam porazgovarao sa svojim starim znancem, medicinskim tehnicarem iz Konjica Antonom Livajom, koji je, eto, sada zarobljenik. "Ante, jesli i ti zarobljen u Vrcama?"

Komsijjski dogovor

Livaja: "Jesam, jesam! Mi smo se u Lisicima, za Bajram, bili dogovorili da jedni na druge vise ne pucamo. I mi smo poceli normalno zivjeti. Pili kafu zajedno. Ja isao u Lisice bez oruzja. I oni su prolazili pored moje kuce. Medjutim, za sedam, osam dana smo ponovo napadnuti. Neki dosli sa strane koji su nas napali. Ko je to bio, sta je bio, uglavnom nisu bile komisije nase. I mi smo trazili Unprofotri puta, trazili Crveni kriz da se ne puca, da ne ginemo bez veze..." "Dobro, Ante, koga ste vi gore priznavali: drzavu BiH ili "Herceg-Bosnu"?" Livaja: "Ma, nisam ja nikog priznavao. Ja sam samo branio svoje selo. Nikog mi napadali nismo. Pored nas su, pedeset metara, zivjeli Muslimani. Ispod mog položaja, pedeset metara, zivio je Ibro Avdic. Nije nikad opaljen metak na njega." "Ante, vjertovatno ne znas da je postojao dogovor izmedju cetnika i HVO o zajednickom napadu na Konjic. Zaplijenjena su dokumenta, ima tamo i datum o napadu i podjeli Konjica..." Livaja: "Da ti kazem, ja sam lani, u cetvrtom mjesecu, otisao na teren u Turiju. Bio sam u Spiljanima, u Cibinom mjestu. Ja sam bio kad su napali cetnici... I ja znam da smo mi zajedno isli, Muslimani i mi zajedno... Evo, bas i ovaj Ilija je isao sa ovim sto su bili u zatvoru u Visnjevici... Svi smo mi zajedno isli - Ljubinu osvojili, Bradinu osvojili, Bjelovcinu osvojili. I oni, i mi smo plakali, zajedno... Odjednom je to nesto doslo... Uglavnom, ljudima po ovim selima je zao sto se to desilo." "Ovdje, u Neretvici, spaljeno je neko selo?" Livaja: "Koje selo? Jedno zlo radja drugo. Prvo je spaljena Trusina (hrvatsko selo, op. S.H). Iza Trusine je Gorica spaljena (muslimansko selo, op. S.H). Ali, mi nemamo veze sa Goricom. To su Obri i Kostajnica. I kod nas je spaljeno jedno dvadeset kuca. U Vrcima." Zuka: "Cetiri kuce!" Livaja: "Kako cetiri kuce? Nisu cetiri nego dvadeset kuca je spaljeno. Mozemo otici da ih vidimo."

Misija izmirenja

Niko od zarobljenika nije izgledao mrsav. Zarobljenik Anto Rozic sa Solakove Kule bio je, medjutim, punackiji od svih. Otpocesmo razgovor o tome kako fino izgleda... Rozic: "Imam ja problema sa zdravljem. Ali, priroda mi tako... debela. Mogu vam reci: ja sam ovdje priveden kao civil... A mogu vam reci i o situaciji na Kuli... Bio je, bas, Memic, radio na smirenju u nasem kraju. Bio je godspodin Memic, bio je dr. Cibo, bio Ramic, bio Piska, Slavko Puljic. Dogovorili se i svakom dragu bilo kad smo izasli iz skole, i nama i Muslimanima... I kasnije, sta se desilo, ko je tome kriv bio, ko je tome povod bio... Od tada meni nista nije jasno. Evo, da kazem, ja sam u SIP-u radio s Muslimanima 30 godina. Mi smo bili kao braca..." Sa Solakove Kule je i 21-godisnji Branko Juric. "Branko, jesli li i ti u Vrcama zarobljen?" Juric: "Ja sam blizu Busca zarobljen. Bio je napad. Borbe nisu trajale... Ma, kakve borbe! Nismo uopste pucali, predali smo se odmah. Uhvatili su nas na spavanju. Zapovjednik je pregovarao i rekao da se predamo." "Da Iliju pitam isto sto sam i vas pitao. Ilija, vi ste bili zapovjednik brigade... Kako je doslo do toga da vam Armija BiH, odjednom, postane neprijatelj, umjesto cetnika koji razaraju Hrvatsku, razaraju Bosnu..." Caleb: "Ne znam... U pocetku to nije bilo. "To je neprijatelj!" Recimo, punkt u Ostroscu je smetao jednom. Nesto je smetalo drugom. Ovo je neko nametnuo sa strane." "A ima li neko ko nije odavdje, da je dosao sa strane?" Caleb: "Ima ovaj momak, Hrvoje. Hrvoje Kolobaric." "Odakle si, Hrvoje?" Kolobaric: "Iz Posusja. Dosao sam 27. a 28. ujutro sam zarobljen. Ja sam medicinski tehnicar i dosao sam u sanitetskom vozilu." "Ko te je poslao?" Kolobaric: "Mobilizirali me prije navece i poslali. Poslao me zapovjednik bojne, iz staba. Rekli su nam da cemo ici u Rumboke, da cemo voziti ranjenike. Iz Rumboka su nas poslali u Prozor, iz Prozora na te Kacune. To mi je prvi put da sam cuo za to selo. Dosaao sam i ujutro sam u osam sati bio zarobljen." "Ilija, na kraju, da vas pitam jos nesto: da li biste se vi sada borili zajedno sa Armijom BiH protiv cetnika?" (Duga sutnja). "Iskreni budite." (Opet sutnja). "Dobro, ne morate odgovoriti..." Caleb: "Tesko je to sada reci. Ja bih volio da se upgrade te stvari od vrha - da zajednicki krenemo ponovo."

22.1.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93" (5)

Posljednja vecera u "Arku"

Zasto se naljutio Sefer kad je u Jablanici ugledao Delica • Dzeki odbija da se pokori jedinstvenoj komandi • Ratni raskoli u Konjicu • Sefer odbija zajednicki intervju sa Delicem

Subota je, 4. septembra '93. godine. Prema dogovoru, okupismo se u avlji dra Safeta Cibe u Jablanici, ispod odrine sa zrelim grozdjem: Sefer, Karic, Bilajac, Suljevic, Cibo, Hamo Maslesa i ja. Karic odmah obavijesti Sefera da je za njega stigao telegram od Arifa Pasalica iz Mostara, te da Pasalic pise kako raspolazu podacima "da ustase pripremaju ofanzivu na Mostar i da ce napasti za pet do sedam dana".

- Udaricemo mi prije njih - kaze Sefer. - U nedjelju se okupljaju jedinice, u ponедjeljak i utorak dodatno izvidjanje, u srijedu krećemo. Tada sam prvi put cuo kako iz Sarajeva, kao pojacanje, treba da stignu neke jedinice, te da ce iz Zenice biti dopremljena dodatna artiljerija.

"Delic mi ne treba"

Sefer sa pratnjom, dr. Cibo i ja krenusmo u Neretvicu gdje je Sefer zakazao sastanak sa Salkom Gusicem i Nezimom Halilovicem Muderisom. Iznenada, na putu za Neretvicu sretosmo Rasima Delica, Sulejmana Vranja i Aliju Loncarica. Svi izadjosmo iz kola. Delic i Sefer razmijenise informacije. Sefer obavijesti Delica o telegramu koji je jutros dobio od Arifa Pasalica i sta u njemu pise, a Delic dodade da "i cetcnici gomilaju snage na Igmanu i Bjelasnici". On dodade kako ce na ovaj teren izaci i Bakir Alispahic da rjesi neke kadrovske probleme u konjickom MUP-u". Delic i Sefer se dogovorise da se ponovo vide u 12 sati u Komandi jedinice "Zulfikar" u Donjoj Jablanici. Delic produzi prema Jablanici, a mi prema Neretvici. Delicev dolazak oneraspolozio je Sefera. On se sa prvog sjedista okrenuo prema dru Cibi i meni i jasno se vidjelo kako se njegove fine crte lica mijenjaju. On se obrati dru Cibi: - Molim te, reci Delicu da ide u srednju Bosnu. Ne treba mi da "mulja" ovdje. Ja pripremam ovdje borbe i on mi ne treba. Ja cu i da odgovaram ako ne uspijem. Na Igmanu ja naredim borcima, a onda ih on moli da to urade. Necu ovdje biti ako ce Delic. Neka ide u srednju Bosnu. Sefer se, onda, okrenu meni i kaze: - Delic je dobio zadatak da mi oduzme sto vise ingerencija. U mojoj nadleznosti je samo jedna uprava i neke sitnice. Cibo obeca da ce danas na sastanku pokusati da ubijedi Delica da ide u srednju Bosnu, a da Sefer ostane u Hercegovini. U Neretvici nismo opet nasli Gusica, a ni Muderisa. Vratili smo se u bazu jedinice "Zulfikar" u Donjoj Jablanici, gdje su ranije dosli Delic, Vranj, Bilajac, Suljevic, Karic, Zuka. Oni su u posebnoj sobi odrzali sastanak. Tu su, u predsoblu, bili i komandanti jedinica "Akrep", "Silver foks", "Handzarcii", "Igmanski vukovi" i bataljona Dreznica. Trebalо je sve te jedinice objediniti i u operaciji "Neretva" staviti pod komandu jedinice "Zulfikar". Svi su pristali, osim Dzekija, komandanta Handzaraca. Uzalud su ga u predsoblu ubjedjivali Sefer i Karic. - Ti hoces da imas privatnu vojsku - rekao mu je Sefer. - Ja sam ratovao u Hrvatskoj, ratujem u Bosni, ali ce za mene pravi rat biti na Kosovu - odgovorio je Dzeki, inace Albanac. Sefer i Karic su pozvali Dzekija u sobu gdje je jos trajao sastanak i Dzeki se pokorio. Delic mi tada dade i kratku izjavu da je razlog njegove posjete Jablanici obilazak jedinica, te da se uvjerio da su linije stabilne, pa da je na ovom prostoru sada problem smjestaja izbjeglica i oslobođenih logorasa.

Konjicke "struje"

Poslije sastanka svi smo krenuli prema Konjicu. Sefer je bio raspolozen. Ispalo je onako kako je zelio: Delic produzava u srednju Bosnu, on ostaje u Hercegovini. Ocito, Delic i Sefer odlaze u Konjic da riješe neke nesporazume medju konjickim komandantima. A sto i Alispahic dolazi da riješi isto to u MUP-u. Cibi kaze da ima nesporazuma izmedju njega i Salke Gusica, pa izmedju njega i Jasmina Guske, nacelnika konjickog MUP-a. Svoju "liniju" ima i Rale Musinovic, komandant "Lasta", a dvije, tri su struje i u konjickoj SDA, u kojoj su neki bili za "Herceg-Bosnu", a neki protiv nje. - Pored mene ziva - kaze dr. Cibo - Salko Gusic uz pomoc istomisljenika iz SDA hoće da izabere nekog dra Almira Alikadica za predsjednika Ratnog predsjednistva Konjica. Gusic je iz zatvora pustio Cerovca i Mitketa i dao im da komanduju. Ako Konjic padne, on će biti kriv.

Ovo stanje u Konjicu Rifat Bilajac je najslikovitije prikazao. On je rekao: - Obisao sam svu slobodnu teritoriju. Svugdje postoje najmanje dvije struje. Ali, jasno se zna ko je protiv koga i ko je u pravu, a ko nije. Samo mi u Konjicu nista nije jasno. Ima sest nekih struja, svak protiv svakog, a mislis da su svi u pravu. U Konjic smo stigli po uzasnoj kisi. Delic i Sefer su dugo odrzali sastanak u Komandi 43. brdske brigade u Konjicu kojom je komandovao Mitke Pirkic. Pred ponoc smo zajedno otisli u vojnu bazu "Ark" u Konjicu. Vozili smo bez svjetala jer se na nas moglo pucati sa položaja i HVO-a i Karadzicevih Srba. Prvi put sam bio u trdjavi "Ark" koji je gradjen za Tita kao njegovo rezervno komandno mjesto.

Mladiceva "velikodusnost" Nacelnik "Arka" Serif Grabovica nas pozva na veceru. Otisli smo u lijepu salu - Delic, Sefer, Vranj, Loncaric, Cibo, Seferov sincic Samir i ja. Grabovica nam pusti insert sa kasete gdje je uoci rata snimljen razgovor generala Kukanjca i nekog pukovnika JNA. Kukanjac naredjuje pukovniku da prije povlacenja preko Boraka i Glavaticeva, ruse sve, "jer je dogovoren u Beogradu". Ali, "Ark" je, eto, spasen, iako je bio miniran. Vecerali smo ribu. Delic i Sefer su sjedili jedan kraj drugoga i srdacno caskali, bas kao sto rade prijatelji i saborci. Kako je prije nekoliko dana komandant Delic "u cetiri oka" razgovarao sa Mladicem, pa se nagadjalo sta su pricali, nisam propustio priliku da pitam Delica o tome.

- U tom razgovoru Mladic je nastupio s pozicije sile - rekao je Delic. - Naglasavao je i da je glavno ono sto on kaze, a ne sto kaze Karadzic. Sefer je, takodje, ispricao jednu zgodu o Mladicu kad su potpisivali jedan sporazum na jezicima: srpskom, hrvatskom, engleskom i bosanskom. Mladic je, tada pitao: "A koji vam je ovo jezik - bosanski?" I kad mu je "objasnjeno", bio je "velikodusan": "Dobro, dacemo vam i taj jezik!" Pricali smo i o bitkama i o komandantima. Pitao sam Delica da li ce ovi pregovori o miru stvarno donijeti mir, ili su "samo ornamentika rata".

- Mislim da su ornamentika rata i da se rat nastavlja - odgovorio je. - Od ovih pregovora imamo samo stete - dodoao je Sefer. - Opada moral boraca. Sefer nam, takodje, objasni kako je nedavno doslo do onog njegovog gafa o izlasku bosanske armije "i u Ploce", o cemu je hrvatska stampa nasiroko pisala. - Istupio sam na skupu Podrinjaca - pricao nam je Sefer. - I pricao kako cemo oslobođiti svaki dio Bosne i Hercegovine, pa kako cemo izbiti na bosanske granice, izbiti u Neum... Tada je neko iz prvog reda dobacio: "I u Ploce!" A ja velim, nek mu bude, "i u Ploce!"

Bila je to posljednja zajednicka vecera komandanta Delica i nacelnika Halilovica. Dok su se nalazili na tim funkcijama, njih dvojica vise nikada nece zajedno vecerati. Krenuli smo na spavanje oko tri ujutro. Izasao sam pred "Ark". Kisa je prestala i bilo je svjeze. Ugledao sam strazara i porazgovarali smo. Pitao sam ga gdje se nalaze nase prve linije, prema cetnicima. - Ispred nas nema niko - odgovorio je. - Ja sam ti prva linija! Ispred su ove litice, minsko polje i cetnici.

Delic prihvata, Sefer odbija

Gledao sam tamne siluete Prenja. Nadomak grada lijevo bili su cetnici, desno, iznad bolnice, HVO. Bila je to puna simbolika bosanske ratne srbine. I tad mi se rodi ideja da ujutro bas ovdje, "na prvoj liniji", napravim zajednicki razgovor sa Delicem i Seferom i da ih pitam kako oni, kao dva prva covjeka bosanske armije, misle pobjediti dva jaka neprijatelja koji se, evo, nalaze nadomak nas. Ovim razgovorom sam zelio da "pokazem" borcima kako prva dva covjeka nase armije rade u "slozi i ljubavi". A borci i komandanti su vec pricali kako se ne slazu. Ujutro sam ustao rano, pripremio se za razgovor i izasao pred "Ark", gdje je vec bio Delic. Rekao sam komandantu o mojoj ideji o zajednickom intervjuu sa njim i Seferom bas ovdje, nadomak oba neprijatelja. - Moze, brate! - kaze on. Cekali smo Sefera. On se brzo pojavi i pridje nam. Kazem i njemu o zajednickom intervjuu i da je, evo, Delic pristao. - Ja necu! - rekao je on energично i prosao. Bi mucna situacija koja nam zagonca dorucak. Delic, Vranj i Loncaric oputovase u srednju Bosnu, a mi krenusmo prema Dobrom polju, na Zec planini, kod ratnika iz Prozora. Usput sam pitao Sefera sto je odbio zajednicki intervju sa Delicem kad je on vec bio pristao. - Znam ja da bi Delicu bilo drago da se pojavi sa mnom. Ali, ja necu s njim - odgovori Sefer. - Bilo bi drago borcima i narodu da vide kako se slazete - rekoh. - Ideja ti je bila dobra - rekao je Sefer smijuci se. - Ali, ja necu s njim. U stvari, i nisu se slagali. Na Dobrom polju Sefer je odrzao sastanak sa komandantima o pripremi ofanzive na prozorskom pravcu. Tu su bili: Salko Gusic, Selmo Cikotic, Enver Zejinilagic, Haso Hakalovic, Zaim Besovic, Munib Milisic Barba i domacin Enver Buza, komandant prozorskog bataljona. Dok su oni planirali bitku, Cibo i ja odosmo sa jednim prozorskim borcem na Bobanov "put spasa" koji je prolazio ovim dijelom Zec planine. Sefer odluci da produzimo za Sarajevo i da pozuri izlazak jedinica koje ce ucestvovati u bici za debllokadu Mostara. Kad stigosmo na IKM Prvog korpusa u Hrasnici, Nedzad Ajnadzic se iznenadi i obradova. Saopsti nam cudnu novost: - Gradom se prosirila vijest da su danas iz Hercegovine stigli Seferovi pratioci - bez Sefera. I bila je prava uzbuna. Mislimo se da su Sefera ubili ili zarobili cetnici.

24.1.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93.' (6)

Zasto se naljutio Caco

I drugi put krenusmo u Hercegovinu. U utorak vece, 7. septembra '93, ponovo stigosmo na IKM Prvog korpusa u Hrasnici, gdje je dezurni opet bio Nedzad Ajnadzic. Stigose i Ramiz Delalic Celo, Adnan Solakovic, Samir Pezo, Fikret Prevljak. Jer u Hercegovinu putuje po jedna ceta boraca 9. i 10. brdske brigade kojim komanduju Celo, odnosno Musan Topalovic Caco, te Prvi samostalni bataljon pod komandom Adnana Solakovica. Borci ovih jedinica ucestvovali su u posljednjim bitkama za odbranu Igmana i Bjelasnice i tamo su ostali sve do sada. Dakle, sa Igmana putuju u Hercegovinu.

Na IKM u Hrasnici trebao je da stigne i Musan Toplaovic Caco, ali ga nema. Sefer pita Celu i Adnana znaju li gdje je Caco i zasto ga nema. Celo kaze da se Caco naljutio i da nece putovati u Hercegovinu ni on, ni njegovi borci i da se vraca u Sarajevo. - Zasto nece, na koga se naljutio? - pitao je iznenadjeno Sefer.

Stidljivi Caco

- Naljutio se na Fikreta Prevljaka - kaze Celo. - Sta je to bilo medju vama? - obrati se Sefer Prevljaku. Fikret Prevljak, komandant 4. motorizovane brigade iz Hrasnice, poce objasnjavati kako su Caco i njegovi borci uzimali ovce od izbjeglica sa Bjelasnice i Igmana, ali da im je on zabranio tu otimacinu i zato je doslo do nesporazuma izmedju njega i Cace. - Neka je! - kaze Celo. - Ti hoces da tebi ostane sve. Sefer je smatrao da je to glupost i da treba naci Cacu i da svi krenu u Hercegovinu. Medjutim, Celo je uvjeravao kako je gotovo: kad Caco nesto odluci, niko ga ne moze ubijediti da bude drukcije. Dakle, sigurno se vraca u Sarajevo.

Ipak, Sefer je odlucio da nadju Cacu i nagovore ga da promijeni odluku. Medjutim, nije bio siguran da Cacu moze sam ubijediti i navalio je na Celu da ide i on s njim. Ali Celo se otimao. - Ne znas ti, Sefere, Cacu - rekao je Celo. - Njemu ako pogine jedan borac u Hercegovini ja cu mu biti kriv sto sam ga ubijedio da podje.

Ipak, Sefer i Celo su otisli da traze Cacu. Vratili su se bez Cace, ali zadovoljni. Caco ih je poslusao - ide u Hercegovinu.

U neka doba, pred IKM u Hrasnici stigao je i Caco, ali nije ulazio u komandu. Adnan i Pezo su izlazili i nekolika puta ga pozivali da udje. - Udji, bolan, Caco, sta ti je!? Sto se stidis? - govorili su mu. Ali on se malo neckao. Ipak, usao je. Prvi put sam ga vidio. Usao je nekako postidjeno, ko" mlada! Sjeo je za sto do Adnana. Ljeva ruka mu je bila zavijena i odmah ju je sakrio ispod stola, a desnom je poceo da poravnava stolnjak. Tesko se u pocetku uklapao u razgovor, a nekoliko puta je dr. Cibu i mene pogledao ispod oka jer nas dvojicu jedino nije poznavao. Cibo ga je posmatrao prodornim pogledom i pitao sta mu je to ruci bilo. Odgovorio je kako mu je nesto u ruci eksplodiralo. Ali malo po malo Caco se osloboudio i poceo da vodi glavnu rijec. Naravno, mi smo ga odmah pitali o odvodjenju Sarajlija na kopanje.

- Koga god nema kod kuce, traže ga kod mene - veli Caco. - Muz ode u svaleranciju, a njegova zena mene telefonom pita: "Caco da nije kod tebe na kopanju moj muz, nema ga kod kuce?" A ja kazem: "Jeste, kopa, kopa!" Ne moze, kaze, da shvati zasto se onolika galama digla oko Vedrana Smajlovica koji je kopao kod njega i "bilo mu fino".

Valja braniti Sarajevo

- Umjetnik! Svi kazu: "Pusti ga, Caco, on je umjetnik!" - pricao je Caco smjeskajući se gledajući nas sve smjelije. - Pa, kazem, i ja sam umjetnik. Ali valja braniti Sarajevo. - I mene su zvali da intervenisem kod tebe - kaze Sefer. - A ja im kazem - izgleda da mu se svidjelo.

- Mnogi rado dolaze kod mene na kopanje - nastavi Caco. - Imaju dnevno tri obroka i kutiju cigara. To nemaju ni kod kuce. Caco nam je pricao kako ima neprilika u vezi sa upisom svojih boraca i

njihove djece na fakultete i u srednje skole. Pa mora da licno intervenise i tek onda sve primaju. Pitamo ga kako intervenise.

- Pa fino - kaze. Eto na jedan fakultet konkurisalo tridesetak mojih. Kasnije mi se zale kako niko nije primljen. Kako nije? Nije! "Napravite mi spisak onih koji su konkurisali!" - kazem im. I oni mi donesose spisak. I ja uz taj spisak napisem nekoliko rijeci i posaljem ga dekanu po kuriru. - Sta si, Caco, napisao dekanu - prekidamo ga. - Ma, dvije-tri rijeci: da me odmah po kuriru pisanim putem informise da su svi primljeni. I potpisao se. I stvarno, dodje kurir i donese napismeno - svi primljeni.

Prevljak ne da kamione

Ali noc je odmicala i valjalo se spremati za put u Hercegovinu. Sefer zatrazi od Fikreta Prevljaka da pripremi kamione za prevoz boraca u Hercegovinu.

- Ja vam ne mogu dati kamione. Nemam ih - rekao je Prevljak. Tada dodje do novog nesporazuma sa Prevljakom. Sefer, Cibo, Caco, Celo, Adnan ubjedjivali su Prevljaka, ali ga ubijediti nisu mogli. On je nalazio hiljadu i jedan razlog kako ne moze dati kamione i kako ih nema. Dugo su se prepirali, ali Prevljak nije popustio. Onda je Cibo zvao nekog u Jablanici ili Konjicu i cekali smo te kamione.

Kasnije sam pitao Prevljaka zasto one noci nije dao kamione kad smo svi znali da ih ima. - Zato sto sam imao iskustva: kad god sam im dao kamione, nisu mi ih vratili - odgovorio je. Sefer nije zelio da krenemo dok se nije uvjero da su stigli kamioni i da borci krecu.

Kad smo, ipak, krenuli, pitao sam Sefera o Caci. - On vodi neki svoj rat - kaze Sefer. - Ali koristan je koliko bilo. On je realnost ovog rata... U Jablanicu smo stigli oko sedam sati ujutro, 8. septembra. Celini i Adnanovi borci stigli su nesto kasnije i bili su smjesteni u Grabovicu. Opet je bio neki nesporazum sa Cacom i on je kasnio...

Umoran i nenaspesan dan sam proveo u Zukinoj bazi u Donjoj Jablanici, gdje se inace okupljamo. Kod Zuke je i profesor iz Stoca Kasim Korjenic. I on je bio zatocen u Dretelju, a oslobođen je sa prvom grupom logorasa. Kaze mi kako je u Jablanicu stigla i druga grupa oslobođenih logorasa iz Dretelja i da izgledaju mnogo gore nego sto su izgledali oni kad su oslobođeni. Oslobođen je, kaze, i onaj Gacanin sto su ga htjeli zaklati u logoru.

Pred vece sam sjedio pred Zukinom komandom i gledao kako povremeno prolaze u grupicama prognanici iz Hercegovine. Svi su izgledali umorni i iscrpljeni. Jer pjesacili su danima preko Glogove i Prenja i, evo, napokon sretni stizu u Jablanicu.

Neobicni putnici

Ali pred Zukinu bazu stize dvoje staraca iz suprotnog smjera - iz Jablanice. Nana je bila u papucama i nosila je samo flasu vode. Isla je desetak metara ispred dede, koji je uz pomoc stapa sporije hodao. Sjedose pred Zukinu komandu da se odmore. Dedo kaze da su protjerani iz Capljine i da su pjeske preko Prenja dogurali do Jablanice. A sad je nana odlucila da se vrati u Capljinu. On je ubjedjuje da ne idu i ubjedjujuci je dosli su do Donje Jablanice. Ali nana ne odustaje.

- Sto ces, nano, u Capljini? - pitamo je. - Idem, sinko, da scerki cuvam djecu. Ona radi - veli nana. - Nije ti, nano, kcerka vise u Capljini. Ona je u Kostajnici. Idi u Kostajnicu - ubjedjujemo je.

Ali nana nas nije slusala. Pozurivala je dedu da krenu kako bi stigli prije nego sto kcerka ode na posao. Uzela je flasu s vodom i krenula. I dedo je krenuo za njom. Vehbijja Karic, Zicro Suljevic i Rifat Bilajac mi kazu da bi, mozda, borbe mogele poceti i sutra.

Ali ujutro, 9. septembra, borbe nisu pocele. Bio je cetvrtak, suncan i topao dan. Sa Kasimom Korjenicem otisao sam u skolu u Jablanici, gdje je smjestena druga grupa oslobođenih logorasa iz Dretelja. I provedoh s njima taj dan.

25.1.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93" (7)

Miris smrti zivih leseva

Usli smo u jablanicku skolu u kojoj je smjestena nova grupa tek oslobođenih logoraša iz Dretelja. Iako su u logoru bili samo petnaestak dana duze od onih logorasa koji su oslobođeni ranije i smjesteni u Grabovici, izgledali su mnogo gore od njih, poput zivih leseva. Uzasno mrsavi, upalih ociju, naglaseno izbacenih jagodica, tankih rucica, klatili su se po hodnicima i ucionicama i vecina je izgledala kao da osim kostiju, koze i odjece niceg vise nemaju.

Vec im je podijeljen dorucak i neki su trazili repe. Iako je bio suncano, toplo jutro, samo nekoliko njih je izaslo vani i jelo. Navikli na logor, oni su i sada najradnije bili unutra. Ali, bili su sretni, sto se jasno vidjelo na njihovim licima. Isli su sa sprata na sprat, a neki jeli u hodu, zadirkivali se. Jedan mladic se skljunio kraj zida i previja se od bolova.

Pitamo ga: sta mu je? - Prejeo se! A, samo sam pojeo solju kase - veli. Ma koliko bio uzasan njihov izgled, jos nesto je bilo uzasnije. Bio je to nepodnosiivi miris smrti zivih leseva. To je onaj miris smrti koji se odmah i jako osjeti kad udjete u prostoriju gdje se nalazi les. Jablanicka skola bila je puna zivih leseva i puna tog mirisa smrti. Nisam mogao da izdrzim dugo u skoli i kako mi blic nije radio, zamolio sam nekoliko njih da izadju vani i da ih fotografisem.

Staklo je sijevnulo

Kasim Korjenic pronasao je i onog Gacanina sto su ga u logoru klali. Bio je to Sulejman Causevic, koji nije lose ni izgledao u odnosu na druge logorase. Imao je, kaze, stotinjak kila prije logora, a smrsao je dvadeset i pet za 72 dana robijanja. Na vratu mu se jasno vidjela bijela crta, zaraska. Tuda ga je, kaze, klapo Drazenko Mikulic. Nema dva zuba. Izibili mu ih u logoru. Na farmerkama jos krvave mrlje od onog dana kada ga je Drazenko klapo.

Causevic: Sve sam to lakse podnosio od udaraca. Puno su me nogama udarali u bubrege i najvise me bole bubrezi. Trazim da isprica kako ga je Mikulic klapo. Causevic: U jedan sat poslije pola noci u nas logor je usao ustasa Drazenko Mikulic. Veli: "Gdje je onaj Gacanin, bradonja?" Ja sutim, prep'o se. Neko me odao da sam Gacanin. A u logoru najvise stradaju Gacani zbog Gatackog bataljona. I ja sam bio u bataljonu... Drazenko me trazi, a ja sutim. Postroji nas sve i, nema druge, izadjem. Uhvati me za vrat i izbaci vani. Bila su cetrovica ustasa. Izveli su me na krug, osvijetljen, izmedju baraka i

mucili. Glavni je bio Drazenko. Medju njima je bio i jedan Musliman, neki Senad Besic Trebinjac, koga smo svi po zlu zapamtili.

Korjenic: Taj Besic, koga smo zvali "Trebinjac", lijecio se u dusevnoj bolnici u Sarajevu. Drazenko mu je tada govorio: "Senade, sad ti pomozi meni, ja cu kasnije tebi. Ovako cemo sve Muslimane i Hrvate koji ne slusaju".

"Boli li te?" Causevic: Udarali su me nogama u vrat, u lice, a najvise u ledja. Krv mi je tekla i na nos i na usta. Tri cetiri puta sam gubio svijest, ali su me nosili pod cesmu da se avertim i onda ponovo tukli. Onda sam cuo kako Drazenko trazi noz od one trojice da me zakolje. Ali, ni jedan od njih nije imao noz. Razbio je armirano staklo na prozoru...

Korjenic: Vidio sam tu scenu kad je Drazenko razbio staklo. Nas 350 smo bili na 200 kvadrata, u mraku. Vidjeli smo kad razbija staklo. Ovamo, gdje smo bili, bio je mrak, a vani je bila svjetlost sa jednog stuba. Mi smo vidjeli: staklo je sijevnulo. Vidjeli smo kad ga stavlja u lezeci položaj. Zanijemili smo... Causevic: Tim stakлом me poceo da kolje. Vidis, ovo sa strane. Krv je potekla i Drazenko je prislonio usta na moj vrat i poceo da piye moju krv. Ponekad bi prekinuo i rekao: "Sto volim balijsku krv!" Kad je prestao, zapalio je cigaretu i stavio mi je u usta puna krvi. "Jedi, ne smijes pusiti!" - rekao mi je. I ja sam je pojeo. Srecom, ona se odmah u krvi ugasila. Ne znam kad su me ubacili u baraku. Znam samo kad su mi logorasi zaustavljali krv i stavljali obloge na glavu.

Korjenic: Kad je ubacen unutra, medju nas, kad smo prisli blizu, vidjeli smo, zaista, rez, vidjeli smo ranu od stakla sa prozora. - Jeste li trazili ljekara?

Causevic: Tek nakon desetak dana, kada su mi bolovi u bubrežima postali nepodnosljivi, posao sam da trazim ljekara. Na vratima je stajao Drazenko. Pitao me: "Jesi li ti onaj sto sam te klapao?" "Jesam", velim. "Boli li te?" "Onako..." "Pa, sta hoceš? Gubi se da te ponovo...", zaprijetio je i ja sam se vratio u logor. Korjenic: Koliko se sjecam, jedan je bio sa Tjentista, jedan sa Ljubinja, prezivjeli su iste torture kao i on, osim klanja. Sta se dogadjalo u ostalim hangarima, ja ne znam. Samo sam cuo da su Prozorani bili izlozeni velikoj torturi.

Causevic: Nas 350 morali smo jesti iz 30 canti. Nisu ih prali nikada. Nisu dali prati ni kasiku, ni cantu. To je ziva istina. Bilo je ljudi - usne oboljele od infekcije, zaraznih bolesti. Ako nisi pojao za deset sekundi, mor' o bi leci na asfalt i gledati u sunce. A dole asfalt vreo. A jednom nam donijeli vrele makarone i dali da jedemo. Tak'a je to bila brzina... Skakali smo u mjestu i jeli vrele makarone. Bilo je ljudi nije moglo pojesti, a gladan. Makaroni su puno vreli bili.

Jedan logoras: U julu mjesecu - 13, 14. i 15, znaci tri dana, nisu nam dali da jedemo, vode nismo imali. Vode! Mucili su nas, udarali, u hangarima. Ljudi su padali u komu. Umirali su ljudi.

Mehin strah

Logorasi iz skole mi rekose kako svi nisu ovdje, da su neki u teskom stanju i da su smjesteni u Ratnoj bolnici u Jablanici. Odem u Ratnu bolnicu, gdje mi dr. Braco Hajdarevic odobri da razgovaram sa logorasima, a i tesko ranjenim i zarobljenim bojovnicima HVO-a koji se takodje liječe u ovoj bolnici. Dakle, u jablanickoj bolnici ispreplele su se sudbine tek otpustenih logorasa iz Dretelja i bojovnika HVO koji su tesko ranjeni u bici za Boksevicu.

Meho Tabakovic, seljak iz Crnica kod Mostara, u logor je odveden sa sinom Ibrom. Obojica su oslobođeni. Ibro je u skoli, a Meho, evo, u bolnici. Neprekidno mu daju infuzije i pomalo mu se vraća snaga. Da bi mu prikljucili infuziju, morali su izvrsiti malu operaciju da nadju venu. Bjezala mu je između koze i kostiju. Imao je, kaze, 75 kila kad su ga odveli u Dretelj, a sada ne vjeruje da ima i četrdeset. Racunao sam da ima osamdesetak godina i iznenadio se kad kaze da ima - 43.

- Sta vam je bilo najteže? - pitam ga. - Sve mi je bilo najteže: glad, zedj, vrucina, batine, disati nisam mogao... Najteže, ipak, kad su nas pustili kod Drenice i mi pjesice isli prema Grabovici. Malo smo sjeli da se odmorimo i kad smo krenuli, ja nisam mogao ustati. Donijeli su me. Kad su ga donijeli u bolnicu, Meho nije mogao da jede. - Zadnja cetiri dana nisam mogao jesti nista ni u logoru. Izmrcvarili me - kaze. - A sto su vas odveli u logor, sta ste im bili krivi? Tabakovic: E, to je njihovo. Ko zna sta smo im bili krivi. Nismo im nista bili krivi. Sta ces ti tome! Nista im nismo bili krivi, ali - zatvor! Dos' o prvi sedmi da te pokupi od kuće i u Dretelj te direktno sporoveo i tu si 70 dana proveo. - Je li vas i sada strah da se logor može ponoviti? Tabakovic: Kako nije, bogati! Sta ja znam sta more biti... A Gacane su najvise bili. Bio neki Trebinjac, Musliman, i on ih je sve navodio da biju Gacane.

I Enver Subasic iz Prozora je iznemogao na putu od Drenice do Grabovice, pa su i njega donijeli u bolnicu. Govori sasvim tiho. Stradali su mu, kaze, bubrezi kompletno. U bubregu ima kamen i u logoru je dobio napad. "Bilo je strasno", kaze. U susjednoj sobi su pacijenti Smail Custovic i Osman Sabljic. Bolest ista: nakon pustanja iz logora od sreće im je pukao cir. U logoru nikad napad cira nisu dobili. Eto, kad su izasli, od sreće umalo nisu umrli. Jer, stanje je bilo takvo da su ih ljekari jedva spasili. Prezivjece.

U bolnici su, ipak, najzanimljivije i najuzbudljivije bile sudbine Omera Mujicica, logorasa iz Dretelja, i njegovih novih prijatelja tesko ranjenih, pa zatobljenih bojovnika HVO Zdenka Suska, Ivice Boskovic i Ivana Horvata.

26.1.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93' (8)

Meni su Hrvati braca

U bolesnickoj sobi Ratne bolnice u Jablanici, zajedno sa iznemoglim Enverom Subasicem, lezi i tek oslobođeni logorasi iz Dretelja Omer Mujicic. Omer je iz Srebrenice, a u Capljini se obreo poslije demilitarizacije ovog grada gdje je nasao svoju izbjeglu porodicu. Tu je i zarobljen. On tesko dise i nasred sobe se cuje kako mu skripe polomljena rebra. U sobi je dezurni ljekar dr. Mirsad Dzajic.

- Omere, vi ste, ocito, pretuceni, zapocinjem razgovor s njim. - Pretucen sam, kaze Mujicic. Polomljena su mi rebra. Sedam rebara mi je polomljeno. Grudni kos skrsen. Tukli su me nogama sve vrijeme.

- A sto su bas vas tako tukli? Mujicic: Kad su me poceli ispitivati, uz tucu, ja sam im rek'o: "Sto me tuces, bolan? Ja nisam odavde, ja sam iz Srebrenice, ja sam 350 kilometara odavde." Kaze: "Jesi li ti

Musliman?" Rekoh: "Jesam!" Onda su me tukli skroz. Kad su mi dosadili ti udarci, poslije dvadeset, trideset udaraca, rekao sam onome: "Stani da ti kazem nesto." I on je stao. Rekao sam: "Moj otac je u Drugom svjetskom ratu pet godina bio u ustasama." Oni su mi rekli: "Jesi li ti Musliman?" Rekoh: "Jesam." Ja sam ponosno rek'o: "Jesam Musliman!" Oni su me gazili, tukli... Onda sam im rekao da sam i ja, iduci ocevim stopama, u ovom ratu borio se kao dobrovoljac u Hrvatskoj vojsci, u Slavonskom Brodu. Kad sam im ispricao sve to, oni su mi rekli: "Shvati, ti si balija!" Mujicic je tesko govorio, tesko disao, a grudi su mu skripale. Nastavio je.

Pistolj kao cokolada

Mujicic: I opet sam mu rekao da stane i da mu opet nesto kazem. Stao je. Kazem: "Imas pistolj, nemoj me ostavljati invalidom. Jer, vidim da hoces da me ostavis invalidom. Imas pistolj, pucaj u me. On je trgo pistolj i donio mi ga do samih usta. Ovako... I gledao sam, vjerujte mi u tu cijev, bila mi je sladja... bas sam pricao ovim ljudima ovdje... nego da mi je cokoladu stavio u usta. I kazem ja njemu: "Pucaj! Ne plasim se smrti!" "Vidi", kaze, "majku mu balinsku, kako hladno gleda u cijev." Onda je dosao jos jedan. Satrali su me kako su sceli. I ubacili su me poslije kao kera u onaj tamo hangar.

- I kako se sad osjecate?

Mujicic: Pa, zahvaljujuci ovim ljudima ovdje... Evo bas sad kad disem, cujem kako skripi... Zahvaljujuci ovim ljekarima, osobljju, oporavio sam se pravo. I ja mislim da ce ici sve nabolje. Dr. Dzajic kaze da su u Omara povrede teske, ali on ce se brzo oporaviti. Ima, ipak, dosta snage. Vise je tucen nego je iznurivan gladju. Kraci je period bio u logoru. Mujicic: Bio sam nepuna dva mjeseca. A imao sam 108 kila prije, i to "suhih misica". Ja sam, inace, bio cvrst i zahvaljujuci tome, sve sam ovo izdrzao.

- A koliko sada imate kila? Mujicic: Mozda sedamdeset pet do osamdeset. A hocu i ovo da kazem. Dogadjalo nam se da su nas po asfaltu gazili, a i mi smo morali jedni druge gaziti. Jedni druge gazili, ja, ja! To je uzasno bilo. A motki pod svakim autom i oko auta. Ni stoka se ne bi tukla onijem. Pucanje po hangaru... Ne mogu da shvatim uopste da dojucerasnji saveznici mogu biti onoliko genocidni prema muslimanskom jadnom narodu.

Hvala Dzevadu

Posao sam u bolesnicku sobu u kojoj se lijece zarobljeni bojovnici HVO. Omer Mujicic podje sa mnjom, jer, kaze, on je vec bio kod njih, i to su njegovi novi prijatelji. U sobi su bila tri bojovnika koji su jos na lijecenju, iako su sasvim dobro izgledala, kao da su izlijecena. Najpoznatiji od njih je Zdenko Susak iz Listice, za koga se govorilo da je bliski rodjak Gojka Suska, pa cak i njegov bratic. - Gdje ste zarobljeni, pitam Suska. Susak: U selu Doljani. Tu sam zarobljen. Ustvari, predao sam se 28. jula. Zvao sam pripadnike Armije i predao se... Bio sam ranjen, tesko. Dva metka u grudima imam. Znam momka, Dzevad mu ime, ja mu zahvaljujem, odveo me u bolnicu. Previli su me tu i doveli su me ovdje, u bolnicu. Ja jedino njima mogu zahvaliti sto sam ziv.

- Sreo sam u Buturovic-Polju jos jednog momka iz Listice. Kako je doslo do toga da vi ratujete ovdje, na ovom dijelu ratista? Susak: Iz Listice sam dosao 27. jula, a zarobljen sam 28. jula. Ono, bila je mobilizacija i oformljena je jedinica. Jedinica je dobila zadatak da ide na to mjesto... - Kako se zove ta jedinica?

Susak: Treca bojna... I dobila je zadatak da cuva liniju u Doljanima. I bili smo tu jedan dan. Uslijedila je akcija Armije i zarobljeni smo u akciji. Tako... Drugi zarobljeni bojovnik HVO zove se Ivica Boskovic. Iz Capljine je. I on je ranjen i zarobljen u bici na Boksevici. Spasili ga bivsi saborci - Koliko ste vi bili u Doljanima? Boskovic: Bio sam dan i po. I onda, iznenadni napad je bio. Medju prvima sam pao. Bio sam tesko ranjen. Pogodjen sam u vrat. Metak se odbio od lopatice u pluca i u ruku, desnu. - Volio bih da znam, ali da, stvarno, budete iskreni, da li su vas gore kad ste zarobljeni, borci tukli? Susak: Mene niko jos tako nije! Boskovic: Ma, dok sam bio ranjen, neki su me prepoznali. Znaju me. I rekli su me da me sto prije prenesu u Jablanicu, u bolnicu. I znam da su me nosili cijelu noc do ujutro. Nije me niko udario... Ma, kakvi. - Ko vas je prepoznao? Boskovic: Bili su to moji saborci, Muslimani, iz pukovnije "Kralj Tvrko". Zajedno smo ratovali u Hrvatskoj vojsci protiv cetnika. - A sad ste ratovali jedan protiv drugog? Boskovic: Jeste. Odmah su mi ukazali prvu pomoc i nosili me niz planinu, oko devet sati. Dok su me nosili, molio sam ih da predahnemo, jer mi je bilo hladno, izgubio sam mnogo krvi. Naložili su vatru da me zgriju, ali je meni opet bilo hladno. Onda su me moji prijatelji, Muslimani, pokusavali da zgriju svojim tijelima. Zahvaljujuci njima, prezivio sam. Donijeli su me do bolnice i sad me cesto posjecuju. - Dobro, sta su vamna dvojici govorili kad su vas slali ovamo sto idete? Susak: Bila je jaka propaganda. Pricalo se u Jablanici zapaljena crkva... Sta ja znam, civili su poubijani, u zatvoru su i tako. To se pricalo. A nije da je meni osobno govorio neko: "Idi gore, ubijaj!" To mi niko nije reko. A, inace, da ja nisam htio ici, ili bih u zatvor, ili... kao sto sam cuo da su poceli stroziji biti sto se tice mobilizacije. Onda - moras ici. Boskovic: Pa, bilo je govora da su ovdje proganjali Hrvate, da su palili domove. I tako. I govorili da idemo gore. A koliko sam video, nije istina. Nije nijedna kuća popaljena. - Vidio sam u Neretvici izgorjelih. Susak: To je rat. Boskovic: Ma, koliko sam ja video gore... po mom - nije! Kao da gledam film Ivan Harak iz Konjica se u bolnici lijeci vec pet mjeseci. Harak: Ja sam jedno vrijeme... ustvari, vise od deset mjeseci bio u Armiji. Onda sam presao u HVO kad je ovo nastalo... Nikako mi nije shvatljivo da je doslo do sukoba Muslimana i Hrvata. To ni sad nikako ne mogu da shvatim. Kao da film gledam... - I kako vam je, momci, ovdje, u bolnici? Susak: Nema govora, osoblje je pravo. Doktori su odlicni. Ono da se zalimo, nemamo se na sta zaliti. Sve je super. Je li drukciji tretman prema vama nego prema drugim ranjenicima? Boskovic: Nije. Jednako postupaju i s jednim i s drugim. Isto se hrana dijeli meni, Hrvatu, i Muslimanu, ko god je u bolnici.

Nema o tome govora.

Harak: Sve je, stvarno, u najboljem redu. Nema koje si nacionalnosti, ni ciji si pripadnik... Mogu zahvaliti osoblju bolnice na izuzetnom tretmanu, na pravom profesionalizmu. Dok sam razgovarao sa Harakom, on je sjedio na krevetu sa Omerom Mujicicem. Pusili su zajedno cigaretu i pepeo otresali u istu pepeljaru.

Pitam ih kako je doslo da se Mujicic i oni nadju i sprijatelje. Mujicic: Kad sam tu dosao, bio sam u losem stanju. Jednu noc sam prenocio i i cuo sam da ovdje ima Hrvata. Pa, jos ko ljut, ko zbumjen, ne znam ni ja, kazem idem da ih vidim. Kad sam uso ovdje, vidim da su to ljudi, fini ljudi. Mogu i oni da posvjedoče kako sam se ja obratio s vrata. Rekao sam: "Nema problema, momci! Samo onako, da posjedimo, popricamo..." Bas sam ja imao duhana: pusili smo, motali... I ja sam ovom borcu (pokazuje na Haraka) motao cigaru. Zavracaо sam im rebra. Evo, ovako (Omer zagru kosulju i ukazase se veliki krvavi podlivi po rebrima). Rekoh: "Vidite!"

Smrt zbog tetoviranog ziga

Harak: Pokazivo nam sve i prico sta je bilo. To mogu uraditi samo neljudi... Mujicic: Jes... Niste vi meni krivi. Da je meni ufatiti onoga ko je meni ucinio, ja bih ga isjekao na komade. Sta su meni ovi ljudi krivi? To su za mene braca. Bili i ostaju. I mom ocu su bili braca. I meni su bili braca i dalje ce ostati braca. - Vas otac je, Omere, rekoste, bio u Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj vojsci... Mujicic: Ja, pet godina! Sram me bilo sto mu nisam spomeno ime. To je Asim Mujicic (kroz suze) iz Bratunca. I nasli su mu cetcnici sad, u ovom ratu, zig na ruci. I radi toga ziga na ruci prebili mu i noge i ruke. I ubijen je. To je istina ziva. Sedamdeset i dvije mu godine bile.

- Sta je pisalo na zigu? Mujicic: Tetovirano na ruci, na misici... Naziv te njegove jedinice u Drugom svjetskom ratu. I zbog toga ga cetcnici ubili. Gledajuci Omera i Ivana kako blizu sjede i puse kao najbolji prijatelji, pitao sam ih sta misle kako bi se mogao prekinuti sukob izmedju Muslimana i Hrvata. Harak: Narod bi se brzo izmirio kad bi htjeli političari. Mujicic: I ja mislim tako. Dok smo razgovarali, Omerova rebra su stalno skripala. Iz Ratne bolnice spustih se u centar Jablanice. Na ulici sretoh dvojicu poznanika iz jablanickog MUP-a. - Jesi li cuo sto se jutros dogodilo u Grabovici, upitase me. - Ne! Sta se dogodilo? - Neko je pobio petoclanu hrvatsku porodicu. Zajedno odosmo do zgrade MUP-a. Pitao sam da li ce neko od njih ici u Grabovicu, pa da podjem i ja. - Niko ne moze ući u Grabovicu, kazu mi. - Vojska je blokirala put i nikom ne dozvoljavaju prolaz. Prebacih se do Komande jedinice "Zulfikar" u Donjoj Jablanici. Ubrzo stize i Sefer i sjede kraj mene. On je danas isao prema Konjicu, odnosno Buturovic-Polju. Kako su se nasem stolu primicali neki borci i komandanti, pitao sam ga tiho: Je li cuo za ono sto se dogodilo u Grabovici. Odgovorio je da jeste. Tada smo obojica mislili da je vjerovatan motiv tog zlocina - necija licna osveta nad onima koji nemaju nikakve veze ni sa njegovom sudbinom, kao ni sudbinom prognanih Muslimana i oslobođenih logorasa.

27.1.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93' (9)

Prica prezivjelih djecaka

Petak je, 10. septembra '93. Pred Komandom jedinice "Zulfikar" u Donjoj Jablanici cekam bilo koga da se kolima prebacim u Jablanicu. Dugo cekam, a niko se ne pojavljuje. I, onda, iz pravca Grabovice pred Komandu kolima stize Ramiz Delalic Celo. Celo izadje iz kola i udje u Komandu. Pozadi, u njegovim kolima, vidim dva djecaka, cekaju. Celo se ponovo pojavi, pozva djecake i uvede ih u Komandu i predade Zukinim. Sa Celom pruduzih za Jablanicu. Bio je zamisljen i potpuno odsutan. Pokusavao sam da zapodjenem razgovor s njim, ali gotovo da nije reagovao. Ponekad bi me pogledao i kao da se cudi otkud ja u kolima.

Garantovali smo im bezbjednost

U Jablanici odmah odoh u MUP. Kod nacelnika Emina Zebica okupilo se dosta njegovih saradnika - pomocnika, inspektora. Svi su bili veoma neraspolozeni zbog ubistva Hrvata u Grabovici. - To su bili fini ljudi, kaze Zebic. - Kad je Grabovica oslobođena, i oni su htjeli da se iselete. Mi smo ih ubjedjivali da ostanu, garantovali im bezbjednost. Bili su to skromni ljudi. Svakog su lijepo primali. Borcima su davali sta god su trazili. I nikad im se nista ne bi dogodilo da nisu dosli borci iz Sarajeva. Nikad im to

ne bi ucinili jablanicki borci. Tada sam prvi put cuo da su zlocin pocinili borci iz Sarajeva, i to "izgleda nekoliko Celinih".

U MUP-u mi, takodjer, kazu da nije ubijena samo ona petoclana porodica, nego da je, mozda, pobijeno i petnaest, dvadeset mjestana, Hrvata. Ali, vele, podataka pouzdanih nemaju osim da je u Grabovici bilo izmedju 25 i 30 Hrvata. "Neki su se", kazu, "vjerovatno, posakrijevali u sumi, a neki pobjegli u Vrde". Vise puta su spominjali mladjeg covjeka, inzenjera, Hrvata, koji je takodjer zivio u Grabovici, a koji je radio u Jablanici u namjenskoj proizvodnji i "veliku stvar uradio za Armiju". "Vjerovatno su i njega ubili", kazu. Jeste li pokusavali da izvrsite uvidjaj, pitao sam ih. - Jesmo. Ali, vratili su nas sa punkta na ulazu u selo, vele. - Zna li se je li iko prezivio, pitam. - Zasad znamo da su prezivjela dva djecaka iz one porodice sto su ih petoro pobili, kazu. - Vjerovatno je prezivio jos neko. Tada sam "povezao" da su ta dva spasena djecaka sigurno oni djecaci sto ih je jutros dovezaao Celo i predao Zuki. Popodne udari stravicna kisa, pravi prolom oblaka. Po tom kijametu sretoh na ulici Bakira Alispahica, ministra MUP-a. I s njim kratko popricah o masakru. On mi rece da je formirana komisija koja treba da ispita zlocin u Grabovici. I on je bio ljut zbog masakra i nagovijestio je ostre poteze, i to vec veceras na sastanku u Konjicu. A na sastanku ce, kaze, biti jos i Sefer, Rusmnir Mahmutcehajic, Cibo... Upravo je, kaze, krenuo na taj sastanak.

'Sve sam video'

Pred vece vratih se u Donju Jablanicu sa Zukom. Zajedno sa njim bio je i Edib Saric, novi komandant "Igmanskih vukova". Poceo sam pricu o masakru. - Vjeruj, danas nista drugo ne mislim nego o tome masakru, kaze Zuka. Ubice treba odmah pronaci i strijeljati. Saric dodade kako je to veliki samar i velika sramota nasoj armiji, a pocinili su ga samo nekolika borca. - Ja sam uvijek u zastitu uzimao civile, veli Zuka. - Sad sam u zastitu uzeo i ona dva djecaka koja su prezivjela masakr. Odredio sam i jednog borca da se ne odmice od njih. On i spava s njima.

- Gdje su ti djecaci, pitam Zuku. - Na sigurnom, kaze on tajanstveno. - Jos cu ih ja cuvati, a onda cu ih predati njihovom stricu koji zivi u Jablanici. U subotu vece, narednog dana, sjedio sam u Komandi u Donjoj Jablanici. Nije bilo struje i na stolu je gorjela svijeca. U Komandu udje jedan od starjesina "Igmanskih vukova", koji su smjesteni u Grabovici, i sjede za moj sto. Odmah je poceo o masakru. - Prijatelju, dvije noci ne spavam, ne mogu da jedem, ne mogu da se smirim, kaze on. - Gledo si? - Sve sam video. A bili su to krasni ljudi. Prije dva dana ja sam bio kod njih na rucku. Pozvali me na pitu. Sta smo trazili, rado su davali. - Jesu li ih izvodili iz kuca, postrojavali i ubijali? - Nisu. Isli su od kuće do kuce i ubijali ih. - Sta su s lesevima radili? - Bacali u jezero. - Je li im se moglo pomoci, zastititi ih? - Nije! Bila su njih trojica, cetrovica sto su ubijala. Izgledali su kao drogirani, pijani... Napali su i cetiri, pet zena, Muslimanki, koje su protjerane iz Hercegovine. Zene su pobjegle nama, u kasarnu. Tada su oni otvorili vatru po nasoj kasarni i mi smo zapucali na njih. Zene su nam rekle da su ih pokusali silovati. Te noci profesor Kasim Korjenic mi kaze da u sobi, s njim i pjesnikom Serifom Krgom, takodjer oslobođenim logorasmem iz Dretelja, spavaju ona dva djecaka koja su prezivjela masakr. S njima je, veli i onaj visoki borac, Sjenicak, koji djecu cuva i ne odvaja se od njih. Djeca su njemu i Krgi pricala kako se zlocin dogodio, pa kako je njima majka dala znak ocima da bjeze i oni su pobjegli u sumu i tako prezivjeli. Veli i kako su djecaci rekli da bi odmah prepoznali ubice, "jer su visoko podasisani".

Braca Zadro o masakru

Ujutro, 12. septembra, Kasim Korjenic mi sapnu: "Eno, ono su djecaci iz Grabovice!" Vracali su se sa dorucka, a s njima i Sjenicak. Dugo sam razgovarao s djecacima o masakru. Djecaci se zovu Goran (11) i Zoran (13) Zadro. Braca su. Ubili su njihove roditelje - majku Ljubicu (38) i oca Mladenca (38), dedu Ivana (71), baku Matiju (71) i sestru Mladenku koja je imala samo tri godine. Kazu da je sigurno poginuo i komsija Josip Brekalo, a misle da je i Ruza Maric. Za ostale ne znaju. Evo njihove price kako se dogodio zlocin: "Ujutro, oko 11 sati, usla su u kucu trojica boraca, mladica, visoko podasisanih. Mi smo svi bili u kuci. Pitali su nas koje smo nacionalnosti. Rekli smo - Hrvati. Trazili su da vidimo sta imamo od stoke, pa su dedo, baka i tata s njima posli u stalu. Pucali su im u ledja, kod kocaka. Nas dvojica smo pobegli u sumu.

Vidjeli smo kako izlaze majka i sestra vani. Onda su pucali i u njih, pred stalom. Pucali su i dalje po selu. Mi smo bili u sumi sve do pred vece. Nista nismo jeli i bili smo gladni. Onda su nas ugledala trojica boraca i pozvala nas. Rekli su da se nista ne plasimo. Mi smo dosli i oni su nas odveli u kasarnu i dali da jedemo. Onda su nas odveli kuci da uzmemo neke stvari. U kuci je bilo sve ispreturnano, vrata odvaljena... Majka i sestra su lezale pred stalom prekrivene carsafom. Borci su ih otkrili. Majka je bila izresetana po prsima, a sestri su pucali u lice. Sestra je bila plava, zelenih ociju.

Za i protiv prekida operacije

U stali, u kocaku, bili su lesevi dede, bake i tate. Ali, njih nismo vidjeli. Borci su nam rekli da su tamo tri lesa i da ne ulazimo." Djecaci kazu da bi odmah prepoznali ubice. Vise je pricao mladjii Goran. Pricao je kao veliki i kao da je on "glava kuce". - Da sam reko majki da bjezi i da ponese sestru, sad bi bile zive - veli Goran. Ja sam davo vojsci stoku, svega - Nosite! Imao sam svega: krave, telad, koze, a sad nemam nista... Gdje li su mi sada koze? Nijednom nisu zaplakali, ni suze pustili. Samo bi za ubice ponekad rekli: "Jebo majku svoju!" Kazu da imaju striku u Jablanici i da ce kod njega zivjeti. Ubrzo su pred nasu bazu u Donjoj Jablanici stigli Sefer Halilovic i dr. Safet Cibo. Zajedno smo krenuli prema Dobrom Polju, kod Prozora, i u Voljevac, gdje je komanda jednog bataljona 317. brdske brigade iz Gornjeg Vakufa. Dok smo se vozili prema sjevernom dijelu ratista, pitao sam Sefera i Cibu o masakru i o sastanku u Konjicu koji je odrzan preksinoc. Obojica su osudjivala masakr, ali se nisu slagali sa Bakicom Alispahicem koji je, kazu, na sastanku u Konjicu predlagao da se operacija prekine zbog masakra, a sarajevske jedinice vrate u Sarajevo. Dr. Cibo kaze da je tada upao u rijec Alispahicu i rekao mu: "Jesi li lud? Kakvo prekidanje operacije? U pitanju je sudbina 100.000 Bosnjaka iz Hercegovine." - Da se razumijemo, kaze Sefer. - Ja ne odobravam to sto se dogodilo u Grabovici. Ali, ima red poteza. - Treba prvo izvesti ofanzivu i... - I spasiti 100.000 ljudi, veli Cibo. - A onda izvesti pred sud ubice, zavrsi misao Sefer. Sefer je ukratko rekao da postoje ljudi koji vec rade na rastvjetljavanju zlocina u Grabovici i kojima je to posao. A mi nastavljamo pripreme za ofanzivu. U ponедjeljak ujutro, 13. septembra, napokon je krenula ofanziva. Bili smo uzbudjeni. Prije nego smo krenuli prema Dobrom Polju i Voljevcu, gdje su jutros rano otpocele borbe, Sefer mi je pokazao telegram koji je dobio od komandanta Delica. Procitao mi je prvi dio u kome mu komandant Delic pise da ga je komandant Sestog korpusa informisao o obimu ratnih operacija koje se pripremaju u Hercegovini i da ih on smatra nerealnim. U vezi s tim Delic naredjuje da se obim ratnih operacija svede na realnu mjeru, odnosno suzi.

"Suzicu mu, jasta cu, kaze Sefer ironično. Ali, u tom telegramu komandant Delic je izdao i neke naredbe u vezi sa masakrom u Grabovici. Delic je pisao kako je informisan o dogadjaju u Grabovici koji su pocinili borci Devete brdske brigade i naredio da se sve to ispita, pa, izmedju ostalog, trazio da se zamjenik komandanta Devete brdske odmah vrati u Sarajevo. Da li je tada i kome Sefer

naredio da ispita zlocin u Grabovici? Jeste! Tada su se, u skladu sa generalnom naredbom o operaciji "Neretva '93", koju je potpisao komandant Delic, na terenu u Hercegovini nalazili bezbjednjaci Namik Dzankovic i Edin Hasanasic. Dzankovic je dosao ispred Glavnog staba. Kasnije sam pitao Dzankovica da li su on Hasanasic nasto radili na rasvjetljavanju zlocina u Grabovici i je li im Sefer sta naredio u vezi s tim. - Jeste, rekao je Dzankovic. - Odmah nakon sto smo saznali za zlocin u Grabovici u Edinovu i moju sobu dosao je Sefer i rekao nam: "Iza ovog sto se dogodilo u Grabovici ja ne stojim. Trazim od vas da odmah ispitate sta se dolje dogodilo i obavijestite Sarajevo!" I mi smo uradili sto je od nas trazio i poslali smo izvjestaj kome je trebalo.

28.1.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93."(10)

'Vidimo se u Prozoru'

O nasoj ofanzivi "do Neuma" mnogo se prica, a ona nikako da krene. Vec je isticao i rok kada je trebalo da se zavrsi, a nije ni pocela. Gladan, svratih u Komandu u Donjoj Jablanici. Dodje i Sefer. Gladan i on. Donesose nam salatu od paradajza. Jeli smo iz istog tanjira. Pitao sam ga zasto kasnimo.

- Vrsimo zavrsne pripreme - kaze on. - Sada rjesavamo neke nesporazume u Konjicu, prije svega izmedju Salke Gusica i dr. Safeta Cibe. Cibo hoce da vlada i da se mijesa u Armiju, umjesto da je logisticka podrska vojsci.

- Sefere, cuo sam vise varijanti o obimu ofanzive - rekao sam mu. - Cak da se ide i do Neuma. Sta je istina u tome? - Ovo je do sada nasa najveca operacija - kaze Sefer. - Ako uspije, potpuno ce izmijeniti stratesku situaciju u nasoj zemlji. I predsjednik Izetbegovic ce u pregovorima prvi put imati jake adute.

Uoci bitke

Nedjelja, 12. septembra. Jutro. Sefer Halilovic sa pratnjom, dr. Cibo i ja krecemo ka Dobrom polju i Voljevcu. Svratismo u Neretvicu kod Hase Hakalovica. U Dobro polje ide Haso jer se gore vec nalazi jedan njegov bataljon koji ce ucestvovati u bici na prozorskem pravcu. Sefer skrenu paznju Hasi i bezbjednjaku Homeiniju da paze kome prodaju municiju, jer se "lahko moze dogoditi da ta municija zavrsi u jezeru kako bi se oslabila nasa armija".

Kako je u Seferovim kolima uz njegovu pratnju bio i dr. Cibo, bilo nam je tijesno i ja sam se do Dobrog polja vozio sa Hakalovicem. - Je li moguce ono sto Sefer rece da neko kupuje ovdje municiju i baca je u jezero? - pitao sam Hakalovica, iznenadjen onim sto sam cuo od Sefera.

- Moguce, moguce - kaze Haso. - I ja sve hapsim ko god sorovani po Neretvici bez odobrenja. Stigli smo u Dobro polje. U blizini Komande Samostalnog bataljona Prozor borci iz Neretvice podigli satore. Ima ih mnogo i pjevaju pjesme o Neretvici, pjevaju i borbene. Pocastili su nas sirom i jos mlakim hljebom. I to je bio najljepsi obrok koji sam pojeo za vrijeme operacije. Isli smo od satora do satora, a Sefer i Hakalovic razgovarali su sa borcima i komandantima. Tu je bio i poznati ratnik iz

Neretvice Seid Padalovic, zamjenik komandanta ovog bataljona. Dosta boraca Neretvice bilo je u sumi iznad logora i zvali su Sefera da dodje njima. Otisli smo i do njih. Okretali su dva janjca na raznjevima. Jedan razanj je vec bio gotov, a drugi su tek bili stavili. Uzesmo po zalogaj, dva mesa. To su bili jedini raznjevi koje sam vidio za vrijeme operacije "Neretva '93". Ali...

Dvadesetak dana kasnije, taj jedan peceni i drugi nedopečeni razanj skocice mi na nos. Kada je izbila "afera Sefer", koja je zbog veceg efekta i uvjerljivosti povezana sa obracunom sa Cacom i Celom i ja sam kao novinar koji je pratnio "Seferovu ofanzivu", pao u nemilost. "Smijenjen" sam sa prve linije, odnosno zabranjeno mi je izvjestavanje sa ratista. (Ta anatema trajala je sest mjeseci, do mog dramaticnog putovanja u Gorazde). Umjesto mene, Komanda Prvog korpusa akreditovala je kolegu Djuru Kozara. Taj potez odgovorni ljudi Prvog korpusa obrazlozili su - kako sam ja, zajedno sa Seferom, bio u Hercegovini. Nikakve borbe nismo vodili, nego okretali raznjeve, a ja uz raznjeve izmislio bitke i kote i obmanjivao javnost. Naravno, tada je Jablanica bila "daleko" kao sada Foklandi. I sad mi je krivo sto nisu spomenuli i onaj prekrasni sir i topli hljeb. Ali kakav bi to bio efekat da su rekli: "Nista nisu radili nego jeli sir i hljeb i izmisljali bitke i kote..."

Ali vratimo se na Dobro polje i u 12. septembar '93. godine. Od boraca iz Neretvice sa Enverom Butom, komandantom Prozoraka, odemo do njegovih boraca koji su se rasporedili po visoravni i vježbali gadjanje. Borci su prekinuli gadjanje i okupili se oko Sefera i Buze.

"Vise vam nemam sta reci"

Sefer im je odrzao kratak i efektan govor. Rekao im je samo: - Vi ovaj zadatak morate izvrsiti. Vi morate oslobođiti Vilica guvno i Makljen, a onda i Prozor. Vise vam nemam sta reci. Producili smo u Voljevac do boraca Drugog bataljona 317. brdske brigade iz Gornjeg Vakufa. S njima je bila i jedna jedinica Focaka, koji su se borili na Proskoku, na Igmanu. Borci su se postrojili na jednom proplanku pored rjecice. S njima je bio i komandant 317. brigade Enver Zejnilagic. Sefer je i njima odrzao kratak govor.

- Mozemo li da uradimo ovo sto se od nas ocekuje? - pitao je Sefer pred strojem. - Mozemo! - odgovarali su uglas borci. - Pa, hocemo li u ofanzivu? - Hocemo! - Vas zadatak je da sutra oslobođite Crni vrh - rekao im je Sefer. - Sa vama idu i borci Neretvice. Sefer je smatrao da treba jos da se sastane sa borcima i komandantima Prozorskog bataljona i Neretvice. I zato smo se odmah vratili na Dobro polje. Pred komandom Prozorskog bataljona Sefer je ponovo odrzao govor borcima Prozora i Neretvice. Govorio je o znacaju ove nase prve ofanzive. A onda je dodao da se ova ofanziva, koja pocinje sutra, "slucajno podudara sa datumom kada sam, prije dvije godine, 13. septembra '91, poceo sa prijateljima tajno da organizujem Patriotsku ligu". Ta podudarnost datuma nase prve ofanzive i datuma osnivanja PL, takodje je bila efektna. Ali Sefer nije govorio istinu. Jer kasnije, u intervjuu sa Seferom, on je naveo da je JNA napustio poslije 13. septembra '91, odnosno "18, 19. ili 20. septembra '91. i nakon vise dana provjere, ukljucio se u rad PL. Dakle, nije bas na "sutrasnji dan kad pocinje ofanziva". Kada je Sefer završio govor, nakratko je zavladala tisina. A onda je jedan od boraca viknu: "Zivio drugi Tito!" Svi smo se nasmijali.

Stradalmici iz zivog stita

Borcima je bilo veoma drago sto je s njima Sefer, a i Seferu sto se nalazi medju njima. Sefer mi kaze: - Ovo je prava stvar - biti s borcima na terenu! Dodje mi da uzmem brigadu i komandujem. Bio je odusevljen motivacijom boraca za borbu. - Cijelu cemo mi Bosnu oslobođiti, je li Cibo - kaze on Cibi

koji je bio tu. - I nema podjele Bosne. Ratovacemo deset godina, ali cemo je cijelu osloboditi. - Ni govora! Kakva podjela - veli Cibo. Razgovarao sam sa prozorskim ratnicima. Salko Delic, Huso Tabak i Ibrahim KazafEROVIC zarobljeni su u Prozoru. Sva trojica su bila u onom cuvenom zivom stitu HVO o kojem se mnogo pricalo i pisalo. Ta tragedija zarobljenih Bosnjaka iz Prozora, koji su se nalazili u zivom stitu HVO, dogodila se u subotu, 31. jula "93. Delic: Bi nas je 54 u zivom stitu. Prvo su nas na Makljenu izuli i pjesice smo krenuli prema Crnom vrhu.

Kazaferovic: Kad smo stigli na Crni vrh, povezali su nas zicom, svakog posebno, pa sve zajedno za vratove i za ruke. Htjeli su da pucaju iz er-pi-dzija, ali nisu znali, pa su pitali nas da li neko zna. Nismo ni mi znali.

Tabak: Na Crnom vrhu nam kazu: "Idite naprijed i govorite: Balije, nemojte pucati!" Mi smo isli naprijed, a ustase su pucale sa nasih ramena. Kako je koji od nas ginuo, odvezivali su ga. Milioni metaka fijukali su oko nas. Kad smo bili blizu nasih linija, jedan ustasa naredio nam je da se vratimo. Ali mi smo ga opkolili. A Behaim Sabic oteo mu je pusku. pocelismo se odvezivali i bjezati preko livade nasima. Prezivjelo nas je 27. Stigli smo u Voljevac, gdje smo dobili obucu i hranu. Znamo mi ko je nas vodio u zivi stit. To su nase komsije, Rumbocani na celu sa Curcicem.

Buduci sehidi

A Nail Horo, borac Prozorskog bataljona, sve nas je zabavljao salama. On je pocinjao pjesme koje su prihvatali njegovi saborci. A pjevali su o Aliji, Seferu i Buzi. Prozoraci, koji su pjevali nasuho, natpjevali su se sa borcima Neretvice koji su bili stotinjak metara dalje i sili ih u pjesmi, jer su imali harmoniku. Otisao sam do pjevaca iz Neretvice.

- Mi smo buduci sehidi iz Klisa - kaze harmonikas Muharem Veljkovic. I oni su pjevali pjesme o Aliji, Seferu i Hasi, ali i o rođnom Klisu. Kad su podigli satore i krenuli ka Voljevcu, gdje smo trebali ucestvovati u bici za Crni vrh na kamionima su zapjevali pjesmu: "Probudi se balijo, ubio te Bog. Hajdemo u Prozor, jebo babu svog". Rastajuci se od njih Sefer im je rekao: "Vidimo se u Prozoru". Bio je to dan kada ulazak u Prozor s oslobodiocima nije izgledao samo kao san. I ja sam planirao da sa njima udjem u Prozor. Ali Vehbija Karic, koga je Sefer odredio da komanduje ovim pravcem napada, rekao mi je danas u Voljevcu da se u prvoj fazi napada ne planira oslobadanje Prozora, nego u drugoj fazi, koji dan kasnije. Odlucio sam zato da sutra pratim bitku na južnom dijelu bojista prema Mostaru.

Vracali smo se sa Dobrog polja. Vec je pala noc. Bili smo odusevljeni motivacijom boraca za borbu i uzbudjeni zbog svega onoga sto ce se od sutra dogadjati na ovom dijelu ratista. Bila je to najsretnija noc u operaciji "Neretva '93".

Prva ofanziva

- Do sada nije bilo vece operacije od pocetka rata - kaze Sefer. - I ovo je, ustvari, nasa prva ofanziva. Jer ujutro ce planuti front od Bugojna do Mostara. Racunali smo da ce u sutrasnjoj ofanzivi ucestvovati mozda i pet hiljada boraca. Na Vilica guvno napadaju borci Operativne grupe Zapad iz Bugojna. Na Crni vrh idu borci Neretvice, Gornjeg Vakufa i ceta Focaka, pa Prozoraci negdje izmedju Vilica guvna i Makljena.

A na južnom dijelu fronta idu neke jedinice Sestog koprusa ojacane borcima iz Sarajeva i kompletan Cetvrti korpus. A to je mnogo jedinica, malih i velikih. U Jablanici nase odusevljenje splasnu. Saznali smo da telefonske linije nisu razvucene gdje treba i da sutra nasi ne napadaju prema Mostaru, nego dan kasnije.

29.1.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93.' (11)

Zasto Buza nije krenuo

U ponedjeljak ujutro, 13. septembra "93. godine, pocela je operacija "Neretva". Upravo tog jutra Sefer je od komandanta Delica dobio onaj telegram u kome Delic naredjuje suzavanje operacije jer njen obim smatra nerealnim. Vidjeli smo kako je i Sefer reagovao ("Suzicu mu, jasta cu!"). Te granate su bile znak da su nasi krenuli na sjevero-zapadnom dijelu bojista, odnosno prema Crnom vrhu, Makljenu i Vilica guvnu. Krenuli smo prema Dobrom polju i Voljevcu. U neko doba culi smo potmule, ali poslije sve jasnije i blize detonacije. Kad smo stigli pred Komandu Samostalnog prozorskog bataljona, iznenadili smo se kad smo na ledini iznad barake ugledali prozorske ratnike. Izlezavali su se i suncali. Tu bjese i onaj Horo sto nas je sinoc zabavlja.

- Sto ces ti tu, sto nisi na ratistu? - upitao je Sefer Horu. - Cekamo naredbu! - veli Horo. Tada saznamo da Buza sa svojim Prozoranim jutros nije krenuo u borbu, a da bорci iz Gornjeg Vakufa i Neretvice jesu. Prozorani od jutros, eto, leze i osluskuju borbu koja se vodi na Crnom vrhu.

Neko nekoga farba

Stigao je i Enver Buza, komandant Prozorana, i jos u hodu kaze: - Meni nista nije jasno. Ovdje neko nekoga farba. Ja sam tek jutros u cetiri sata dobio gorivo, a do tada sam imao samo dva litra. A rekao sam da bez goriva ne idem u akciju. Sefer je pozelenio. Ali suzdrzao se da bilo sta Buzi kaze pred njegovim borcima. "Ko li ga je ovdje doveo?", procijedi kroz zube Sefer prolazeci kraj mene. Stize i Braco Fazlic, zamjenik komandanta Sestog korpusa. Sefer ode sa Buzom u Komandu Bataljona. Pitao sam Fazlica ko je postavio Buzu za komandanta Prozorana.

- Ja sam ga postavio. Buza je jako dobar covjek i sposoban komandant - kaze Fazlic. Odmah sam mu povjerovao. Jer dugu sam poznavao Fazlicu, jos dok je bio nacelnik Staba 6. brdske brigade u Sarajevu, a malo sam za ta dva dana upoznao i Buzu. Iako su fizicki bili potpuno razliciti, njih dvojica su po mnogo cemu bili kao braca blizanci. Na isti nacin su se salili, na isti nacin pravili aluzije, upotrebljavali igre rjeci. Prvog dana, kada sam pravio intervju sa Buzom i kada sam poceo sa pitanjem: "Recite mi, kako ste..." i malo zastao, Buza je odmah "uskocio" kontrapitanjem: "Dobro, kako ste vi?" Takva kontrapitanja mi je u ratu postavljao i Fazlic.

Nisi izvrsio zadatak

Mi smo krenuli ka Voljevcu, a Sefer je rekao Fazlicu i Buzi da dolje kasnije dodju i oni. - Ko je njega poslao ovamo? - opet se pitao Sefer i dalje ljut na Buzu. - Ovo mu je cetvrti put kako izdaje, cetvrti

put ne ide u akciju prema dogovoru. I zasto ce on bas medju Prozoranim, a nije iz Prozora? Sefer dodaje kako je na pocetku rata Buza bio u HOS i iz toga izvlaci svakakve zakljucke. Nekolika puta sam se nagonio da kazem Seferu da je Braco Fazlic postavio Buzu za komandanta zato sto su slicnog duha, ali sam odustajao jer sam znao da ce to u ovako naelektrisanoj situaciji izgledati i smjesno i neuvjerljivo.

Crni vrh gorio je od detonacija i pjesadijske borbe. Stigli smo u Voljevac po kome su, takodje, sarale granate. U Komandi Drugog bataljona 317. brigade iz Gornjeg Vakufa bili su Vehbija Karic, Zicro Suljevic, Rifat Bilajac, Haso Hakalovic i Enver Zejnilagic. Oni Seferu saopstise radosnu vijest: nasi na Crnom vrhu veoma dobro stoje. Oslobođili su vaznu kotu Gvozd i idu dalje. Ali svi su bili ljuti na Buzu koji "ponovo nije krenuo".

Sefer kaze Suljevicu da veceras on ide sa Prozoranim jer ne vjeruje da bi i veceras Buza krenuo ako neko od nas ne bi bio s njim. Suljevic bespogovorno pristade. Zamolio sam Envera Zejnilagica, komandanta 317. brdske brigade, da mi nadje nekog borca i da s njim idem na Crni vrh i pratim bitku.

- Kakav sad Crni vrh - kaze Zejnilagic. - Treba mi ceta da te ziva do Crnog vrha dovede. Vidis da je na Crnom vrhu dzehenem. Karic veli Seferu da ima za njega telegram od Delica. - Znam, dobio sam ga - kaze Sefer. - Mi idemo po planu. - Ma, bez veze... Suzavanje operacije ne dolazi u obzir - doda je Karic.

Stigli su Buza i Fazlic.

- Nisi izvrsio zadatak! - ostro je rekao Sefer Buzi. - O tome cemo kasnije razgovarati. Ali veceras hitno moras krenuti na svoj pravac. S tobom ide i Zicro Suljevic. Buza je rekao da nije mogao da krene u akciju bez goriva jer kako bi bez goriva prevozio ranjenike. - Mogao si i mene da obavijestis da neces krenuti - veli Zejnilagic. - Dragocjen bi mi bio jos jedan dan izvidjanja. Pogibija Seida Padalovica Svi smo otisli u Centar veze, u prizemlju zgrade u kojoj je bila smjestena Komanda Bataljona iz Voljevca. Pratili smo bitku koja se odvijala po planu. Ali u neka doba sa Crnog vrha stize sifrovana vijest da je poginuo Seid Padalovic, zamjenik komandanta bataljona Brigade "Neretvica". Direktno je pogodjen u glavu i na mjestu je bio mrtav. Hakalovic kaze kako je Padalovic bio izuzetno hrabar, "dusa" Bataljona iz Klisa. Seid je, veli, znao voditi ljudi koji su mu vjerovali. Bio je jedan od prvih organizatora otpora u Neretvici. Na pocetku rata bio je komandir Izvidjacko-diverzantskog voda. Ucestvovao je u mnogim bitkama od Neretvice do Jablanice, Prozora, Mostara, Igmana, Sarajeva... Uvijek je od saboraca zahtijevao da budu korektni prema zarobljenicima. Sinoc je Padalovic bio s nama na Dobrom polju. Isao je sa Seferom i Hakalovicem od satora do satora, od jedne do druge grupe boraca... Sada ga mrtvog saborci nose niz Crni vrh na kome se i dalje vode zestoke borbe. Za deset dana trebalo je da navrsi 29 godina. Predvece na IKM u Voljevcu nove neprijatne vijest. U bici na Crnom vrhu nasi borci su naisli na minsko polje. Bilo je mrtvih i ranjenih. Pred tim minskim poljem borci su zastali. Druga neprijatna vijest: HVO napada tenkovima sa boka, koji je nezasticen jer Prozorani nisu krenuli i zatvorili taj pravac. HVO tuce iz tenkova ne samo nase na Crnom vrhu, nego tuku i Voljevac.

Enver Buza, Braco Fazlic i Zicro Suljevic, koga je Sefer Buzi natovario na ledja, otisli su prema Dobrom polju. Sreca po Buzu, otisli su prije nego su borci sa Crnog vrha snijeli sehide. Kada se spustilo vece i mi smo krenuli prema Dobrom polju. Sada je bilo jasno da je ishod bitke za Crni vrh

neizvjestan i to iskljucivo krivicom Prozorana koji nisu krenuli na svoj pravac. Odnosno, krivicom njihovog komandanta Buze. - Buzi ne gine metak u celo. Njemu ce suditi vojni sud - kaze Sefer.

Kako su Buzi prijetili i Seferovi pratioci, on im je rekao: - Vi se u to ne petljajte - kaze im Sefer. - Ja cu s njim razgovarati kako ja znam. Vi samo pripazite na okolinu.

'Garavi bataljon'

Na Dobrom polju Sefer Halilovic je dugo razgovarao sa Buzom i komandirima ceta Prozorskog bataljona. Za to vrijeme borci Prozorskog bataljona pod punom ratnom spremom stajali su na proplanku iznad barake u kojoj je Sefer drzao sastanak sa njihovim starjesinama. Borci su se nagaravili i sami se prozvali "garavi bataljon". Neprekidno su pjevali pjesme i izgovarali tekbire. Svi oni bili su prognanici i mastali su o povratku u Prozor. Malo ko od njih nije dozivio tragediju u porodici. Sa mnogima od njih sam razgovarao cije sam nesretne ili tragicne sudbine zabiljezio.

Bila je zvjezdana noc, bez mjeseca i samo sam mogao da vidim njihove siluete. A kad bi neko otvorio vrata barake u kojoj je gorjela vatra, vidjela su se i njihova nagaravljenja lica. Pred ponoc Sefer je završio sastanak sa Buzom i komandirima ceta i vodova. Izasao je medju borce i kratko im se obratio: - Zbog vas, zato sto niste krenuli jutros u akciju, citava operacija moze da propadne - rekao je on. - Ustase su krenule u kontraofanzivu na borce Neretvice i Gornjeg Vakufa, upravo s one strane gdje je trebalo da vi napadnete.

Ispratili smo Prozorane na front. Borci su se udaljavali pjevajuci i tekbirajuci. Nekoliko zena, koje su bile u komandi, plakale su... Producili smo prema Jablanici. Jer sutra treba da pocnu borbe prema Mostaru.

Iako sam sinoc mislio da cu danas poslati prvi, efektni izvjestaj o pocetku nase ofanzive od Bugojna do Mostara, Redakciji nisam nista poslao.

31.1.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93.' (12)

Sta se dogodilo u Uzdolu

Utorak, 14. septembra '93. godine. Ustao sam rano i spremio se da idem na Glogovu i da nadjem Zuku, koga je Sefer odredio da komanduje juznim dijelom fronta prema Mostaru. Medutim, s juzne strane ne cuje se ni pucanj, a trebalo je rano da pocnu borbe. Spago, logisticar jedinice "Zulfikar", kaze mi da vezistizicu jos nisu razvukli, ali da ce borbe danas sigurno poceti i prema Mostaru.

Sa prozorske strane - pakao. Zove me ta kanonada sa prozorskog pravca. Nekoliko granata eksplodiralo je u Jablanici i dva civila su poginula. I kraj Zukine baze eksplodirala je jedna granata od koje je lakse ranjen kuhar. Otisao sam kod Sefera u Jablanicu. S njim su bili njegovi pratioci, brat mu Hajrudin i Mesar. Naravno i njegov sincic Samir. Nocas, kad smo ispratili Prozorane na njihov pravac dogovorili smo se da danas pratimo bitku na mostarskom pravcu. Ali, eto, i drugog dana pocetka operacije "Neretva" na juznom pravcu mirno. Kazem Seferu: - Kod Zuke mirno, a Prozor

gori. Mene ponovo "zove" Prozor. Htio sam da zagrijem Sefera da promijeni odluku i da umjesto prema Mostaru, kako je nocas odlucio kad smo ispratili Prozorane u Uzdol, krenemo danas prema Dobrom polju i Voljevcu. On je telefonom provjerio stanje na juznom dijelu bojista. - Dolje se jos nista ne dogadja. Idemo u Voljevac - rekao je on. I svi smo krenuli.

Napad na Uzdol i povlacenje

Oko jedan popodne stigli smo u Dobro polje. Pred Komandom Samostalnog prozorskog bataljona bilo je samo nekoliko starijih boraca i nekoliko zena. Odmah su poceli da se hvale kako su njihovi borci jutros uzeli selo Uzdol. Otisli smo u centar veze Prozorskog bataljona. Vezisti potvrdise da su njihovi borci rano jutros "iznenadili ustase u skoli u Uzdolu", "zateklli ih u pidzamama, ubili dosta ustasa" i tako oslobodili citavo selo. Ali u pomoc Uzdolu krenule su jake snage HVO i zato su se borci njihovog bataljona morali povuci. I to je najnovija informacija sa terena.

Zurili smo prema Voljevcu odakle su se samo povremeno cule detonacije. U blizini Voljevca na proplanku pored rijeke, okupilo se mnogo boraca. Medju njima Haso Hakalovic i Enver Zejnilagic. Zucno su raspravljali. Cim se Sefer pojavi, odmah ga neki zapjenusani i ljuti borci upitase: "Kad ce Buza biti strijeljan?" Krivili su Buzu i za pogibiju Seida Padalovica "jer juce nije krenuo kako je dogovoren". Takav je bio njihov bijes na Buzu da bi se tragedija odmah dogodila da se on, Buza, tada pojavio u Voljevcu. A mogao je jer su se njegovi borci povlaciili. I logicno je bilo da on dodje u Voljevac na IKM ovog dijela operacije "Neretva" i da referise o bici za Uzdol. I kakva god su se kola pojavila, ja sam strahovao da to nije Buza. Nasrecu, on se tog dana nije pojavio. Hakalovic, koji takodje nije imao odgovor na mnoga pitanja koja su mu postavljali borci, rekao je Seferu kako su se svi njegovi borci povukli sa Crnog vrha. To je bila sokantna vijest. A Enver Zejnilagic, koji je stajao kraj mene, kaze mi: "Povukli su se i moji". Ali vidjevsi koliko je Sefer ljut zbog povlacenja boraca iz Klisa, nije smio da mu odmah saopsti da su se i borci Gornjeg Vakufa povukli sa Crnog vrha.

- Zejnilagicu, gdje su tvoji borci? Cuvaju li bar oni ono sto smo juce oslobodili? - pitao je Sefer, sokiran i bliqed. - Povukli su se i moji - odgovorio je Zejnilagic.tajac.

Na pocetnim položajima

- I sad smo na pocetnim položajima? - rekao je Sefer, gledajuci u Zejnilagica. - Na pocetnim - tiho je odgovorio Zejnilagic. Ali tada su borci Neretvice preuzeли glavnu rijec. - Kratko smo izvidjali - rekao je jedan borac. - Trebalо je da izvidjamo duze. I rahmetli Seid je trazio da se izvidja jos dan-dva, pa onda da krenemo. Kad su vec borbe krenule, trebalо je da nas bar upute na onu stranu Crnog vrha koju smo izvidjali. A upuceni smo na sasvim drugi pravac. - Ni nosila nismo dobili, a imali smo mrtvih i ranjenih - dodao je drugi borac. - I sto ste se povukli sa Crnog vrha? - pitao je Sefer. - Hocemo na dzenazu Seidu Padalovicu - kazu borci. I svi hoce na dzenazu u Klis. - Povlacenja nema, akcija se nastavlja - kaze im on. - Ko ce nas drugi osloboditi, ako mi necemo? Sefer je uspio da smiri borce. Producismo prema Voljevcu. Pored rjecice vidimo Vehbiju Karica i Rifata Bilajca, peru noge. - Poslije tri dana tek smo se izuli - veli Karic. - Kako se moglo dogoditi da se borci povuku? - pita ih Sefer. - Nemir medju borce unijeli su Focaci koji su pravi filozofi, a nece da se bore - kaze Karic. - Ima njih pet-sest koji bune, ali ne znas ko su - dodaje Bilajac. - Na kraju smo im nas dvojica rekli: "Idemo mi ispred vas, samo da idemo!" Usutjeli su, ali opet ne krecu.

Karavelicev telegram

Iako su mu Karic i Bilajac jos pricali, Sefer kao da ih nije slusao. Niti ih je vise sta pitao. Ova prva dva dana nase ofanzive sve se odvijalo mimo onog sto je on planirao i zelio. Na juznom pravcu Zuka jos nije ni krenuo. Ovdje juce nije krenuo Buza i to je bio razlog sto nisu sacuvane oslobođene kote na Crnom vrhu. Danas je krenuo Buza, uzeo Uzdol, ali je sada on ostao bez podrske boraca "Neretvice" i Gornjeg Vakufa i povlaci se. Sefer nije sjeo pored nas na obalu, na prekrasnu travu. Zagazio je u vodu i sjeo na jedan kamen. Nekad je buljio u vodu koja je tiho tekla, nekad bez rijeci gledao u Karica i Bilajca. Bila je to slika puna simbolike. U pravom smislu rijeci - ostao je sam. Bio je na tom kamenu kao na pustom ostrvu. Fotografisao sam ga i vjerujem da nije ni vidio sta radim. Na IKM u Voljevcu cekala nas je radosna vijest, a to je da borci OG "Zapad", pod komandom Selme Cikotica, napreduju prema Vilica guvnu. Ali Rifat Bilajac tada nam rece za jos jednu novost, ali neprijatnu vezanu za operaciju "Neretva". Stigao je, kaze, telegram od Vahe Karavelica, komandanta Prvog korpusa u kome pise da je u Sarajevu nered napravio Ismet Bajramovic Celo, da je blokirao dio grada na Marindvoru, da je doslo do pucnjave i da ima mrtvih na obje strane. - Vaha Karavelic se nije najbolje snasao - kaze Bilajac. - Izdao je naredbu da se iz Jablanice povuku tri sarajevske jedinice da brane grad.

Kad smo se vracali iz Voljevca, Sefer je rekao da sumnja da je to bas tako kako Karavelic pise, te da je to mozda smisljena igra da ova ofanziva ne uspije. Iza ovog, kaze on, vjerovatno stoje one snage koje idu za podjelom Bosne, a njima naruku ne bi isle "znacajne vojnicke pobjede od Gornjeg Vakufa do Mostara".

Slučaj Uzdola

Sefer mi je kasnije pricao da je kao odgovor na ovaj telegram, u kome Karavelic strahuje za sudbinu Sarajeva, poslao depesu u kojoj on, Sefer, preuzima odgovornost za sudbinu Sarajeva, a da sarajevske jedinice ostanu u Hercegovini. Toga dana nigdje nismo vidjeli Buzu, ni borce Prozorskog bataljona. Nismo dobili nikakvu informaciju sta se dogadjalo u Uzdolu, mimo onog sto su nam rekli vezisti Prozorskog bataljona. Koda su predvece, 14. septembra, pocele borbe na juznom dijelu bojista, pratio sam ih i vise nisam putovao na prozorski pravac. A sta se dogadjalo u Uzdolu tog 14. septembra '93? Znam samo ono sto sam procitao iz hrvatske stampe u kojoj je pisalo o masakru nad 41 Hrvatom iz Uzdola (12 bojovnika HVO i 29 civila) i onog sto su javno izjavili Enver Buza i Zicro Suljević, koji tvrde da masakra nije bilo, nego da je to bila vojnicka pobjeda. Ali o tome ste vec citali.

01.02.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA 93' (13)

Cizme sehida Ibrahima

Umorni i neraspolozeni vratili smo se 14. septembra '93. iz Voljevca u Zukinu bazu u Donjoj Jablanici. Ali, u Jablanici su nas "cekale" radosne vijesti: Veceras su i na juznom pravcu, napokon, pocele borbe. Iako su se cule samo detonacije granata, saznali smo da se zetoke borbe vode iznad Dreznice, koja se pet mjeseci nalazi u dubokoj blokadi. Prve informacije sa ovog dijela ratista bile su ohrabrujuće: nasi su na vise pravaca probili linije HVO.

Caco odbija intervju Naisao je Ramiz Delalic Celo, ciji borci takodje ucestvuju u ovim borabama, te kaze da nekoliko njegovih iz Komande ide u Dreznicu. Obezbijedili su i dobrog vodica. Sa Celom odem do njegove baze u Grabovici. Tu su bili Adnan Solakovic i Caco. Caco je tocio vodu na cesmi, u avlji, pa odoh do njega. Caco me gledao nepovjerljivo jer je vidio fotografiski aparat, a virio mi je iz torbe i mikrofon. - Ko ti ono bjes? Ko da sam te vidjao- kaze mi Caco. Objasnio sam mu da smo se upoznali u Hrasnici. - Zaboravljam - veli Caco. Kazem mu da sam odavno zelio da posjetim njegove borce u Sarajevu, na prvim linijama odbrane, pa da i s njim napravim razgovor, te kako mi je rahmetli Enver Sehovic obecao da ce me povezati s njim...

- Dolazili su kod mene i on i Zajko - kaze Caco. Zelio sam da ga uvedem u pricu o intervjuu i, dok cekam putnike za Dreznicu, da sada obavim s njim razgovor "za novine". Caco se smjeskao dok smo razgovarali. Ali, kad sam mu rekao kako bismo sada mogli da "to obavimo", on se uozbiljio i postao sasvim drugi covjek.

- Kakav intervju! - rekao je. - Razgovaraj s borcima, sto ce ti komandanti. Oni nisu nista bez boraca. A i ne valja se slikati i u novinama pojavljivati. Poginuces, cim ti se u ratu pojavi slika u novinama. A valja zivu glavu iznijeti iz rata. Pa, ako Bog da, poslije rata cemo razgovarati. Na put za Dreznicu krenuli smo petorica. Idu Malco Rovcanin i jos dvojica iz Celine jedinice, te vodic Joja. Prosli smo kroz tunel gdje su lezali i odmarali se borci koji su bili u pripremi. Nastavili smo nekim dugim puteljkom kroz kamenjar i potokom se spustali prema rijeci Drezanki. S druge strane rijeke bili su polozaji HVO.

Nesalomivi iz velikog kanjona

Prije nego smo se spustili na cestu, gdje cemo se naci pedesetak metara vazdusne linije od položaja HVO, Joja nas je strogo upozorio da idemo u razmaku od dvadeset metara, da visoko dizemo noge kako ne bismo udarali u kamenje, te da se drzimo desno, sto blize. Pred zoru stigli smo u Dreznicu. Borbe su jos trajale i ja sam ih pratia sa IKM na kome su bili Nihad Bojadzic, zamjenik komandanta jedinice Zulfikar, i Zijo Music, zamjenik komandanta Samostalnog bataljona Dreznica, te Edin Music, moralista Dreznickog bataljona. Njih trojica stalno su bili na vezi sa Zukom, koji je komandovao na ratistu, i Safetom Balicem, komandantom Dreznicana, koji je, takodje, bio u bici sa borcima.

Bojadzic kaze da su nasi vec uzeli Golubic, a izgleda i Medvjed, te da su tu glavnu stvar odradili Pop i Zuti, te Edib Saric sa Igmanskim vukovima. Pratio sam komande i ponesto tonski snimio. Citavu noc su trajala ratna dejstva i niko od nas nije spavao. Pred zoru je udarila kisa i dugo je nemilice padala, a borbe su se vodile.

U neko doba primili smo sifrovanu vijest da je na Glogovi eksplodirao nas minobacac i da ima mrtvih i ranjenih. Od eksplozije su unistena oba minobacaca i nasi su ostali bez artiljerijske podrske sa Glogove. I na drugim pravcima vec je nekoliko boraca poginulo i ranjeno. Kisa i dalje nemilice pada, a borbe se neprekidno vode. Zijo Music mi prica kako je Dreznica vec pet mjeseci odvojena od svijeta. Smjestena duboko u Bobanovo "Herecg-Bosni", borci Dreznice su, kako kaze Music, od pocetka rata bili izlozeni pritiscima od HVO da priznaju "Herceg-Bosnu". Prvo su ih, veli, mitili.

- Ali, mi smo vec 15. aprila "92. stavili oznake TOBiH i uvijek smo izvrsavali naredjenja Sarajeva - kaze Music. - Kad nas nisu mogli podmititi, 9. maja ove godine napali su nas jakim snagama. Napadao nas je Ilcija Vrljic sa citavom brigadom. Ali, nas bataljon je odbranio Dreznicu. Nazalost, od tada smo odsjeceni. Od tada ih HVO stalno granatira i vec je dosta civila poginulo i ranjeno.

U svitanje sa Zijom odem do "ratne bolnice", odnosno ambulante u Dreznici. Tu je bio njihov glavni ljekar Omer Pinic, koji je s njima sve ovo vrijeme dijelio zlo i dobro i lijecio. Pinic je stomatolog, ali je najmanje popravljao zube. Vise je operisao, vrsio amputacije, pa obavljao i porodjaje. Prije nekoliko dana na ispodom Pinicu dosao jer i ljekar Camil Habul, koga su, kaze, "fascinirali hrabrost i ponos Dreznicana". Pinic i Habul zbrinjavaju ranjenike koje dovoze sa ratista. Ranjen je i komandir dreznickih diverzanata Halil Cucurevic, ali, na srecu, lakse. Lakse rane ima i Almir Kurtoivic, takodje Dreznicanin. Oni pricaju kako je dosta boraca ranjeno, a da ima i mrtvih. Ranjeno je, kazu, sest Celinih, jedan teze. Ali, jos nisu stigli. Prosli su grupu boraca koji u Dreznicu nose jednog sehida. Nose ga, a kisa. I valja ga, kazu, satima nositi.

Garavi tandem

Stizu u Dreznicu Enis Pop i Rusmir [redacted] Nagaravljenih lica pricaju kako su lahko uzeli Golubin [redacted] i dijelove Medveda, pa kako narod bjezi iz Vrda. Vele da na njihovom pravcu niko nije ni ogreban, a "uskakali smo u njihove rovove". Njih dvojica su, inace, "strasni tandem" koji uvijek zajedno ide u bitke. Pop je iz jedinice Zulfikar, a Zuti iz Silver foksa. Stizu i borci sa ratnim pljenom - minobacacima, mitraljezima, automatima, bombama, sarzerima municije. Sve to ostavljaju pred JKM i predaju "domaćinu" Nihadu Bojadžiću. Tada sam napisao prvi kratki izvjestaj o hercegovackoj ofanzivi, odnosno o tome kako je "sjeverno od Mostara, u rejону Donje i Gornje Dreznice, planuo novi front dug 50 kilometara". Zato sto se Dreznica nalazi u dubokom kanjonu, hiljadu i jednu muku sam imao dok sam izvjestaj, putem radio-amatera, poslao Redakciji. U izvjestaju sam samo nagovijestio "radosne vijesti" koje bi se mogle cuti sa ovog dijela bojista. U prvi sumrak u Dreznicu je, nakon pet mjeseci blokade, stiglo prvo vozilo. Bio je to transporter koji je dovezao Ibrahim Ljubuncic iz jedinice Zulfikar. Dreznica je, dakle, debllokirana. Bojovnici HVO su sada odbacini od rijeke Drezanke do antene "Jelica". Dakle, na vrh planinskog vjenca. Doduse, i odozgo mogu da pucaju na vozila, ali daleko su. Posao sam u centar veze, kod radio-amatera, da Redakciji javim tu najvazniju vijest danasne bitke. Ali, radio-amateri su se uzalud mucili. Zoka iz Sarajeva nije se mogao dobiti. Tako i nisam mogao da javim sa lica mjesta "vijest dana" - deblokadu Dreznice. Bio je 15. septembra 1993. srijeda. Kisan i hladan jesenji dan.

Iste noci, Ljubuncic je ispred ambulante u Dreznici na tijesnom raskrsu jedva okrenuo veliki transporter. I s njim smo krenuli za Jablanicu. A putnici su bili sest Celinih boraca, ranjenika, od kojih jedan teze, nekoliko boraca, a medju njima Pop i Zuti [redacted] i Nihad Bojadžić. Negdje na cesti, na izlasku iz Dreznice, transporter je stao. Na cesti, u mraku, bila je grupa boraca koji su sa Cabulje snijeli jednog sehida. Nosili su ga sest sati po kisi i vjetru.

Neobicni putnici

Sehida su unijeli u transporter i polozili ispred mene. Ljubuncic je upalio transporter i krenuli smo bez svjetala, opasnom cestom kraj Drezanke. Znali smo da se vozimo opasnim putem i da mozemo biti pogodjeni. U transporteru je bila slaba svjetlost. Naprijed su bili borci - zdravi i ranjeni. Medju njima je lezao tesko ranjeni Celin borac, blijed i sutljiv. Pozadi - sehid i ja. Nihad mi rece da se sehid zove Ibrahim i da je odnekle iz Sandzaka. Vozeci se opasnim putem i s jakim emocionalnim nabojem zbog toga, gledao sam mog "prvog komsiju" iz transportera - sehida Ibrahima. Gledao sam, zapravo, u njegove blatnjave cizme koje mu nisu izuli. Njegovo lice nisam video i nikada necu ni vidjeti. Te blatnjave njegove cizme, valjda i zato sto su bile jedino otkrivene i blatnjave, djelovale su kao da su "zive" i ja sam s njima "razgovarao". Te "zive," blatnjave cizme s kojim sam tu noc "razgovarao" u transporteru, ostale su mi kao najupečatljivija i najsaznajnija slika koju sam video u operaciji "Neretva". A video sam jos mnogo mrtvih i ranjenih. I kasnije, kada su neki cudni ljudi poceli da pricaju cudne price kako bitaka u Hercegovini i nije tada bilo, nego da sam ih ja "izmislio", uvijek su mi se kao "svjedok" pojavljivale one "zive", kaljave cizme - sehida Ibrahima.

02.02.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA 93' (14)

Senina posljednja bitka

Cetvrtak je, 16. septembra '93. Iako umoran i nenaspesan od jucerasnjih dogadjaja u Dreznici i sinocne opasne i spore voznje transporterom do Zukine baze, odem do Komande 44. brdske brigada u Jablanici da napisem i Redakciji posaljem siri izvjestaj o bici za deblokadu Dreznice i da vidim sta se to dogadja oko Jablanickog jezera. Jer, iz tog pravca grmi Ali Fazlo Dervisbegovic, koji radi u Informativnoj sluzbi Brigade, kaze mi da su jutros rano pocele borbe, da su na terenu i komandant Brigade Enes Kovacevic i zamjenik Seno Dzino, te da je danas zabranjena upotreba centra veze jer preko njega idu sve komande i izvjestaji sa ratista.

Bitka kraj Jablanickog jezera

Odmah odem u Centar veze 44. brigade odakle sam, inace, slao izvjestaje. Igrom sudbine, prvog dana kad smo dosli u Jablanicu, svratio sam u Komandu ove brigade i zatekao Senada Dzinu, koji mi je odobrio da iz njihove brigade, putem radio-amatera, saljem izvjestaje Redakciji.

Ali, sada su svi vezisti bili u Centru veze i neprekidno primali naredbe i informacije i slali ih dalje. Iz tog "vatrometa" dramaticnih naredbi, izvjestaja sa osmatracnicu, komunikacije komandira ceta na terenu vidjelo se da je bitka zestoka. Vezisti su, takodje, hvatali i komande i izvjestaje zapovjednika HVO. Neke od tih komandi su na engleskom jeziku. Cesto se pojavljivao zapovjednik neke jedinice HVO po imenu Fred.

- Ovaj je Englez - kaze mi je jedan od vezista. - Vec dugo ga pratimo na vezi. Dobrovoljac je.

Varnice uoci bitke

Sa ratista su i danas stizale vijesti, sve radosnija jedna od druge. Dok sam iz Centra veze pratio izvjestaje sa ratista na obali Jablanickog jezera, stigli su izvjestaji da su jablanicki borci, na ovom

dijelu prozorskog pravca, oslobodili tri kote: Majan, Kriz i Dumnice i dva sela: Toscanica i Lizoperci. Jos su se vodile borbe za selo Hudusko. - Je li iko poginuo ili ranjen? - pitao sam veziste - Niko ni ogreban! - kazu. Telefonom provjerim gdje je Sefer. U stanu je kod Zuke. Odem tamo da vidim sta se dogadja na ostalim dijelovima ratista. U Zukinom stanu bili su Sefer, Zuka, Nihad Bojadzic, Valter, Celo, te Pop i Zuti. Nad kartom Hercegovine zucno razgovaraju o sutrasnjoj bici na mostarskom pravcu. Zuka i njegov zamjenik Nihad spore se oko nekog detalja i nijedan ne popusta. Zuka, iznerviran i crven, dva puta udari sakom od sto i karta i olovke na stolu zaigrase. Nihad opet ne popusta i na karti pokazuje "kontraargument".

Zakratko su u miru, na karti, dodirujući se gotovo glavama, ponovo analizirali detalje na koji je paznju skrenuo Nihad. Nasli su rjesenje za ono zbog cega je medju njima sjevnula varnica. I obojica su, kao po komandi, u isto vrijeme, podigli ruke i snazno udarili dlanom o dlan. Zuka je trazio od Popa da on sutra, u bici na mostarskom pravcu, vodi jednu grupu.

- Ja znam voditi samo sebe, a drugog ne znam. Baci me gdje je najgore, samo nemoj da vodim ljude - veli Pop. I ostalo je tako - da Pop u sutrasnjoj bici "vodi sam sebe", odnosno da ide zajedno sa svojim nerazdvojnim ratnim drugom Zutim.

Novi susret s Cacom

Danas su podlegla jos dvojica nasih artiljeraca koji su juce stradali na Glogovi u eksploziji minobacaca. U toj tragediji život su, dakle, izgubila cetiri artiljerca. Pred Zukinom bazom popodne se okupilo dosta komandanata cije će jedinice sutra ucestrovati u bici na mostarskom pravcu. Musan Topalovic Caco naruci dvije kahve, sebi i meni, i sjede za moj sto.

- Novinar, da je popijemo zajedno - kaze Caco, neobicno raspolozen. Za drugim stolom sjede Celo, Adnan Solakovic, Samir Pezo. U Komandi su Sefer, Zuka, Nihad, Valter, Edib Saric, Huso Alic Soko... Caco je bio tako raspolozen da mi se ucinilo kako će odmah pristati na intervju, pa i da ga slikam. I zato - nisam navaljivao. Opet sam ga pitao kako je upisivao studente na fakultet. - I u gimnaziju sam morao upisivati - kaze on, smjeskajuci se i dalje. - U Prvoj gimnaziji odbili kcerku jednog mog sehida. A ja naredim da prime svu sehidsku djecu. I primili su. Pocnem, napokon, "obradjivati" Cacu kako bi dobro bilo da malo porazgovaramo o svemu, a ne moram sad objaviti, pa da i njega i sve komandante fotografisem, da ostane "za istoriju". Jer, "ovo je velika ofanziva, istorijski trenutak". On je to sve slusao smjeskajuci se.

- Mene cudi da ti ne znas da se u ratu ne valja slikati za novine - kaze on. - I ja zato nikom necu dati u ratu intervju... Poslije rata - bujrum. Kazem mu da sam prije izvjesnog vremena citao razgovor s njim u Danima. Prema tome, dao je intervju, a evo ga ziva. On se i na to smijao. - Nikakav ja intervju nisam dao - kaze Caco. - Ovako smo sjedili Senad Pecanin i ja i pricали, bas ko sad nas dvojica. Bio je i Adnan. Je li de, Adnane, da smo ovako pricали, bio si i ti s nama? Nikakvog intervjeta nije bilo. Kasnije u Danima izaslo sve ono sto smo Senad i ja pricали, a bio je i Adnan. Taman ko kad bi ti objavio ovo sto mi sad pricamo. Ali, kako je Caco bio i dalje veseo, meni se ucinilo da se neće ljutiti da ga fotografisem. Izvadio sam fotografski aparat i tad video kako se Caco stravicno mijenja. Krv mu je udarila u lice i gledao me s takvim bijesom kao da sam mu najveci dusmanin. Vise mi nije nikada palo napamet da bilo sta slicno pokusavam s Cacom. Nakon sastanka, Sefer mi kaze da sutra zajedno udaramo svi: borci Bugojna prema Vilica guvnu, Gornjovakufljani, Klisani i Prozorani prema Makljenu, te ove jedinice prema Mostaru. Kako se oko nas vrzmao Valter, on mu izdade nekakvo naredjenje i Valter ode.

- Nemam nikakvih argumenata, ali ja ovom covjeku nista ne vjerujem - kaze Sefer. Nijaz Zorbic i Valter, komandant male jedinice "Silver foks", bio je prije dva mjeseca, za vrijeme bitke za Igman i Bjelasnicu, zaduzen da sa svojim borcima brani opservatoriju na Bjelasnici. Zaveo je bio strogu kontrolu svakog ko dolazi. Kad su se Mladiceve snage priblizavale Bjelasnici, naredio je svojoj jedinici da se povuce bez ispaljenog metka. Za vrijeme operacije "Neretva" uvijek je gledao da bude gdje i Sefer, a kada je u Jablanicu svratio Delic, i on se obreo u njegovoj blizini. "Sad ce Valter", govorili smo u sali kad bi se nesto vazno dogadjalo. I Valter se obicno pojavljivao. Dvadesetak dana poslije prekida operacije "Neretva", Nijaz Zorbic Valter je preko srpskih položaja na Borcima pobjegao u Spaniju.

Tuga u Jablanici

Uvece - strasna vijest u Jablanici: u smiraj bitke iznad Jablanickog jezera poginuli su najhrabriji jablanicki ratnik Senad Seno Džiho i cetiri njegova saborca. Poginuli su u Huduskom kad je vec bitka bila gotovo završena i nekoliko bojovnika se zabarikadiralo u tri, cetiri kuce. Mogli su, cujem, da te kuce raznesu "zoljama", ali nisu. Grupa boraca, sa Senom na celu, poneseni zarom borbe, krenuli su u posljednji okrsaj sa preostalim bojovnicima. Upali su u unakrsnu smrtonosnu vatru. Dzino je bio diverzant i komandovao je jablanickim diverzantima. S njima je prosao mnoge bitke od Jablanice do Igmana i Jahorine, gdje je, takodje, u onoj nesretnoj bici za deblokadu Sarajeva, 20. decembra '92. izgubio nekoliko saboraca, a medju njima i poznatog jablanickog diverzanta Zlatana Alikadica. Eto, iako je bio zamjenik komandanta Brigade, on je i u danasnu bitku, bitku života, usao kao borac. Nazalost, ovo je bila posljednja njegova bitka.

Nocas ce jablanicki borci pokusati da iz Huduskog izvuku tijela svog komandanta Sene i cetrovice saboraca. U Jablanici sok. Kao da ce od danas, bez Sene, sve drukcije biti. Dakle, cetvrtak, 16. septembra 93 - dan blistave pobjede kod Jablanickog jezera i dan tuge za Senom Dzinom i njegovim saborcima.

Dzenaza Seni i njegovim saborcima bila je u subotu, 18. septembra. Jablanica je toga dana u pet popodne plakala.

03.02.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA' '93.' (15)

Tiki 'rat' Sefer - Pasalic

Senada Dzinu, te borce Poparu, Zutog i Musu. I kad sam završio kratki izvjestaj o bici, vec me potpuno "okupirao" onaj drugi izvjestaj, izvjestaj mojih snova - o ulasku u Mostar sa oslobođiocima. Bio sam uvjeren da cu taj izvjestaj vec sutra slati iz Mostara. Kad smo iz Solakoviceve baze krenuli za Jablanicu, iznenada sam saznao da odmah produzavamo za Sarajevo.

Neočekivana Seferova odluka

- Sefere, sto cemo u Sarajevu? Zar necemo u Mostar? - pitao sam iznenadjen i razocaran Sefera. - Novinaru, ti puno zaprdjevas - kaze mi Mesar, vozac i pratilec Seferov. - Zar mora tebi komandant polagati racune sto ide u Sarajevo?

- Imas pravo! - kazem. - Vraticamo se brzo - objasni Sefer. - A je li danas krenuo i Arif Pasalic sa Cetvrtim korpusom? - pitao sam Sefera. - Nije. Dobice naredbu kad treba da krene - veli Sefer. Inace, u toku operacije "Neretva", a i ranije, vodjena je neka vrsta "tihog rata" izmedju Sefera i Pasalica. Od pocetka naseg izlaska u Hercegovinu kod Sefera su dolazili mostarski borci i uvijek se vodio razgovor i o Pasalicu. Sefer je bio na strani onih koji su bili protiv Pasalica, a nije se slagao s onima koji su ga hvalili. Sefer mi je jos u toku priprema za ofanzivu pricao kako je u martu '93. godine "da ne zna Pasalic", Mithatu Hujduru Hujki, uz saglasnost predsjednika Izetbegovica, dao 300.000 DM da "kupi oruzje od ustasa". Hujka je, kaze, tim novcem od HVO kupovao oruzje ("Sa transporteru su ustase skidale oruzje i prodavali Hujki"). I, veli, tim oruzjem je spasen Mostar.

- Istina je da je Sefer dao Hujki novac, ali ne tristo nego sesto hiljada DM - pricao mi je kasnije Pasalic. - Kad sam saznao da je Hujka dobio taj novac, pozvao sam ga i on mi je priznao da mu je novac dao Sefer, ali "da ne zna Pasalic". - Odmah sam sa Hujkom otisao u Sarajevo preko piste kod Sefera. "Pricaj, ko ti je dao novac", rekao sam Hujki pred Seferom. Sefer je kazao Hujki: "Pa, rekao sam ti da kazes Pasalicu!" "Vi ste mi rekli da Pasalic ne smije znati", odgovorio je Hujka. Sefer nije mogao "a" reci.

Jos imma dosta zanimljive price o "ratu" izmedju Sefera i Pasalica o cemu sam s obojicom razgovarao. Ali ovdje cu se samo zadrzati na onom dijelu njihovog cudnog odnosa za vrijeme operacije "Neretva".

"Nesto se cudno dogadja"

Razumije se, vise puta sam sa Pasalicem razgovarao o operaciji "Neretva". - I ja sam u Sarajevu ucestvovao u planiranju ove operacije - pricao je Pasalic. - Planirali smo je Bilajac, Sefer i ja i djelimicno komandant Delic, koji ju je i potpisao. Medutim, Sefer je kasnio sa izlaskom iz Sarajeva. Kako sam stekao dojam da nikakve komunikacije nije bilo izmedju Sefera i Pasalica u toku ove ofanzive ciji je glavni cilj bila deblokada, odnosno oslobadjanje cijelog Mostara, pitao sam o tome i Pasalicu.

- Nikakve veze sa Seferom nisam imao i to mi je bilo cudno - rekao je Pasalic. - Nesto se cudno dogadja, rekao sam saradnicima. Htio sam da i oni budu svjedoci svega. I mi smo se, zapravo, ravnali prema tvojim izvjestajima koje smo slusali na radiju. Kad si ti javio da je oslobođen Medved, zaključio sam da je vrijeme da krenemo i izdao sam naredbu za napad na Hum. I oslobođili smo ga. Medutim, jedinice iz Jablanice su stale. A prema planu operacije "Neretva", kad sam ja bio na Humu, Sefer je trebalo da bude u Djubranima. Kako su jedinice iz pravca Jablanice stale, morali smo se i mi povuci sa Huma. Izgubili smo nekoliko boraca, jednog komandanta brigade, dosta ih je ranjeno. Kasnije sam ponovo pitao Sefera zasto se poslije one serije sjajnih pobjeda i oslobadjanja Medveda vratio u Sarajevo. - Da trazim pojedcanje - rekao mi je. - Jer borci su dolje vec bili umorni od borbi i trebalo je uvesti svjeze snage kako bi dovršile posao.

Razvoj dogadjaja je pokazao da je bas tog 19. septembra '93. propustena najidealnija prilika da se uspjesno dovrsti posao u operaciji "Neretva". Mislim, i bez dodatnih svjezih snaga.

04.02.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93' (16)

Lazna vijest o primirju

Glasnogovornik Unprofora Vilijam Ajkman na konferencijama za stampu u Sarajevu takodje je informisao javnost o zbivanjima na hercegovackom ratistu. Evo sta je on 20. septembra '93, dakle, dan nakon naseg povratka iz Hercegovine saopstio: "Borbi je bilo i na liniji Vrdi - Dreznica. Armija Bosne i Hercegovine je na tom dijelu fronta uznapredovala ka Mostaru za citavih 10 do 12 kilometara". (Ovo je izvjestaj u Oslobodenju. Izvjestac Radija BiH je naveo kako je Ajkman rekao da je "Armija RBiH napredovala 20 kilometara sirokim pojasom prema Mostaru"; op. S.H.)

A nerednog dana, 21. septembra, Ajkman saopstava: "Borbi je bilo i na liniji Vrdi - Dreznica, a cijelokupno područje oko Dreznice prema Mostaru je sada u rukama Armije RBiH. Na mnogim mjestima, na tom dijelu ratista, postrojbe HVO nalaze se u okruzenju Armije. Vjerovatno je zato HVO gotovo cijelog dana - u ponedjeljak - granatirao Mostar i Jablanicu". I Glavni stab Armije RBiH je izvjestavao o borbama u Hercegovini. U utorak, 21. septembra, Glavni stab je saopstio i vise od mene: pored oslobadjanja Medveda, javili su da su oslobadjeni Velike Vlainje i selo Vratnica. Razumije se, javljeno je i o oslobadjanju Huma u Mostaru, te odbacivanju snaga HVO sa brda Vojno, koje je bilo jedino uporiste "ekstremista HVO na lijevoj obali Neretve, od Dreznice do Blagaja".

Ali, odmah nakon naseg povratka u Sarajevo, Radio BiH je emitovao i vijest da je u Medjugorju potpisano primirje, te da se obustavlaju borbe u Hercegovini. Spomenuto je da je na tim razgovorima o primirju u Hercegovini ucestvovao i sadasjni zagrebacki muftija Sefko ef. Omerbasic. Slusali smo tu neobicnu vijest. Ta vijest nas je malo zbumila. Za nekoliko dana se ispostavilo da je vijest bila lazna, ali se nikad nije saznao ko ju je u Sarajevu lansirao.

'Oslobodite Stolac'

U srijedu, 22. septembra, sretnem dra Safeta Cibu. Posao kod Sefera. Dr. Cibo mi kaze kako je sinoc cetiri sata bio kod predsjednika Izetbegovica. "Predsjednik ratoboran", kaze Cibo i dodade kako mu je Izetbegovic sinoc rekao: "Oslobodite sto prije Stolac!" I jos mu je, kaze, nekolika puta dodao: "Pozurite, pozurite!" Cibo je produzio kod Sefera da ga informise o sinosnjem razgovoru sa Izetbegovicem. Dakle, nema govora o nekom primirju koje je, navodno, potpisano u Medjugorju. U petak odem u Glavni stab kod Sefera Halilovica. Sjedio je u onom svom velikom kabinetu u kojem su se godinu i vise donosile sudbonosne odluke za odbranu zemlje. Do prije tri, cetiri mjeseca ovdje je uvijek bilo mnogo komandanata, i u kabinetu i u predsjedništvu. Od te guzve, tesko se dolazilo do Sefera. Sada je kod Sefera, u kabinetu, bio samo njegov sincic Samir. Iako je bio dan, njegov sada "mirni" kabinet je bio zamracen i gorjela je svijeca. Atmosfera je bila pomalo misticna. Obradovao mi se. Pitao sam ga kad idemo u Hercegovinu. - Necemo prije ponedjeljka, kaze on. I odmah mi je poceo da se zali kako mu politika i Komanda Prvog korpusa prave prepreke.

- Ne mogu da nadjem 300 boraca da idu u Hercegovinu. Ne daju mi!, kaze Sefer. Protiv 'direktnog prenosa rata' U ponedjeljak, 27. septembra odem u Holidej in gdje pocinje Bosnjacko-muslimanski sabor, na kome je glavna stvar prihvatanje ili odbijanje najnovijeg mirovnog plana za BiH. Pred pocetak Sabora prisao sam komandantu Delicu. Sjedio je u prvom redu izmedju Envera Hadzihasanovica Djede i Sulejmana Vranja. - Nije ono dobro sto ste uradili, slusao sam na radiju, kaze mi Delic.

Naime, ja sam sa ratista izvjestavao ne samo za Oslobodenje nego i za Radio BiH. Tog jutra emitovana je jedna moja emisija sa ratista u Hercegovini. - Sta nije bilo dobro?, pitao sam

Delica. - Pa, onaj direktan prenos bitke sa Seferom, objasni. - Nije to bio direktan prenos bitke. Prilog je emitovan nekoliko dana poslije bitke, kazem. - Ti prenosiš bitku kao fudbalsku utakmicu, a to nije dobro, dodao je Djedo. - Ja sam uviyek bio protiv takovog izvjestavanja sa ratista. U pauzi Sabora prisao sam Fikretu Muslimovicu i Osmanu Brki. - Nije ti trebalo ovo sa Seferom, kaze mi Muslimovic. - Zamjerili su ti neki. Kad sam slusao tvoje izvjestaje iz Hercegovine i kad si spominjao ove nekakve komandante, ja sam rekao da li je to onaj isti novinar sto je izvjestavao sa Zuci o Sehovicu i Zajki...

- Nije, nije trebalo onako pisati o Seferu, veli i Brka. - Ali, u Hercegovini se vode velike bitke, oslobođen je veliki prostor i ja sam i dolje izvjestavao kao sa Zuci. - I jos nesto, nastavio je Muslimovic. - Dolje Sefer svasta govori o predsjedniku i ti to slusas. Kad si prvi put to cuo, trebalo je da se vratis iz Hercegovine. - Sefer nije govorio protiv predsjednika, nego o konceptualnim razlikama medju njima u odbrani zemlje, kazem. Prisao nam je komandant Delic i kazem mu da me, evo, i oni ruze. - Nije, nije trebalo, kaze Delic. Pola valja, pola ne valja Brka nas je podsjetio i na njegov nesporazum sa Seferom 15. aprila te "93. godine, kada je odrzana akademija povodom prve godisnjice nase armije i na kojoj je govorio Sefer. Nakon svecanosti, Sefer je prisao Brki i pitao ga kako mu se svidio njegov govor. "Pola ti valja, pola ne valja", rekao mu je Brka. "Sta ne valja?", pitao je Sefer. "Nisi spomenuo ulogu SDA i Alije u odbrani zemlje", odgovorio je Brka. Dogovorio sam se sa Djedom da odmah poslije Sabora dodjem kod njega u srednju Bosnu i pratim bitke, ali da rat ne prenosim "k'o fudbalsku utakmicu". Dakle, odustao sam od puta u Hercegovinu.

Ali, predvece, dok je jos Sabor trajao, Safet Cibo mi kaze da me trazi jedan Seferov momak jer Sefer veceras izlazi u Hercegovinu, pa ako cu i ja, da se odmah spremim, jer on kreće u osam. Odmah sam se sjetio sta mi je Cibo govorio prije nekoliko dana i o oslobođanju Stoca. Dakle, u ovim novim borbama u Hercegovini ne samo da bi mogao biti oslobođen cijeli Mostar, nego i Stolac. Naravno, nije bilo sile koja bi me mogla zaustaviti da ponovo ne krenem u Hercegovinu. Zureci kroz onu guzvu u Holidej inu - naletim na Muslimovica. - Kud' si pozurio? - Idem veceras ponovo sa Seferom u Hercegovinu, kazem mu. On samo podize ruke.

Ratnici i liske mostarske

U svitanje 28. septembra stigli smo u Donju Jablanicu. Nekako u isto vrijeme, iz Mostara je pred Zukinu bazu stigla i grupa od petnaestak komandanata i komandira koji su krenuli u Zenicu u tek otvorenu ratnu oficirsku školu. Umorne i sanjive fotografisao sam ih i zabilježio njihova imena: Safet 'Gerin, Safet Cano, Edin Baralija, Irfan Maric, Munib Lulic, Saudin Pobric, Ermin Fajic, Semsudin Tule, Ale Maric, Seco Imamovic, Amer Jerlagic, Ervin Maric, Armin Dzulancic, Alen Djukic i Musan Sarancic. Vodic im je bio Sead Djulic, Pasalicev pomocnik za moral. Mostarski ratnici su mi pricali zgode sa njihovog ratista u Mostaru. U Santicevoj, vele, tako su blizu nasi i ustaski položaji da se njihove i nase vreće pijeska na vrhu dodiruju, a ona posljednja "zajednicka". Ili, ustase i cetnici su udaljeni na puskomet, a izmedju njih - Cetvrti korpus. I, dogadja se da "ustasa puca na nas, pa promasi i ubije cetnika i obratno". Seco Imamovic mi ispricao kako su prije dvadesetak dana, 7. septembra, u toku pripreme operacije "Neretva" poginuli njegov brat Huso, komandant 49. brdske brigade i Miralem Jugo, takodje poznati mostarski ratnik i komandant. Stradali su zajedno, u saobracajnoj nesreci, vozeci se nocu, bez svjetala, iz Bijelog polja u Mostar.

- Jos nisam Husinoj djeci rekao da im je otac poginuo, kaze Seco. - I grize me savjest zbog toga. "Sto, adze, svi placu kad ti dodjes kod nas", govore mu, kaze, Husina djeca. Oni jos ne

znaju ni gdje im je majka, jer je na pocetku rata ostala na Grbavici. Sejo Djulic prica kako su oni preko Radio-Mostara stalno "vrtjeli" moju reportazu o bici za Medved, poslije koje je nastala panika u zapadnom Mostaru, "panika i bjezanja". Hrvatski radio u zapadnom Mostaru je, kaze, smirivao narod neprekidno ponavljamuci kako je potpisano primirje u Medjugorju i da je Izetbegovic povukao Sefera Halilovica u Sarajevo. - Nakon dva, tri dana, kaze Djulic, kada su stale borbe iz pravca Jablanice, hrvatski radio iz zapadnog Mostara je poceo da govori o pobjedi nad jedinicama kojim je komandovao Sefer. Djulic mi kaze da se "ustasama noge tresu" kad se spomenu Zuka, a i Sefer i da bi dobro bilo da ih u izvjestajima sto cesce spominjem.

Dodje Zuka i kaze Mostarcima: - Kakva Zenica? Sada ne idete u skolu. Idete na ratiste prema Vrdima. Mostarci se smiju. Svejedno im. Kasnije dodje Sefer i kaze: - Neka idu u Zenicu. Moramo i skolovati komandante. Popodne sam otisao u Komandu 44. brigade, gdje mi kazu da se vec treći dan vode zestreke borbe za izuzetno vaznu kotu Pisvir, koja dominira jablanicko-prozorskim bojistem. Komandant brigade Enes Kovacevic mi kaze da HVO napada jakim snagam, te da su se nasi sa jednog dijela Pisvira povukli. Ovu kotu borci Jablanice oslobođili su prije dva mjeseca. Danas je, kaze mi Kovacevic, HVO na Pisvir ispalio vise od 200 granata. HVO takodje granatira i Jablanicu. Poginula je jedna trogodisnja djevojcica, a jedna zena je tesko ranjena. Veceras, u Zukinoj bazi, intenzivne pripreme za novu ofanzivu prema Mostaru.

05.02.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93.' (17)

Nova varka na Neretvi

Srijeda, 29. septembra '93. Opet otisao u Komandu 44. brdske brigade da vidim sta se dogadja na Pisviru, ciji se veci dio sada nalazi u rukama HVO. Jablanicani od juce zive u strahu. Jer, kazu, ako HVO uzme cijeli Pisvir, ugrozena je i Jablanica. Ali nacelnik Staba Brigade Semiz Cilic i bezbjednjak Zajko Sihirllic kazu da se danas na Pisviru ne vode borbe. Na novim položajima ukopavaju se i nasi i HVO. Ali, kazu, sutra nasi krecu u akciju da vrate izgubljene položaje na Pisviru. Sihirllic mi preko stola dodaje papir i kaze: "Ovo smo malocas dobili od komandanta Gusica. Procitaj!"

Naredba Salke Gusica

Bila je to naredba komandanta Sestog korpusa Salke Gusica o obustavi svih dejstava protiv HVO. Naredba je upucena svim jedinicama ovog korpusa, pa i Komandi 44. brdske brigade. Gusic je pisao da obustava ratnih dejstava stupa na snagu sutra, 30. septembra '93. godine u 18 sati. Komandant Sestog korpusa je napisao i obrazlozenje zasto je izdao ovaku naredbu. Ukratko, obrazlozenje je bilo ovo: Prijedlog o obustavi borbenih dejstava izmedju Armije RBiH i HVO dosao je iz Zagreba od politickog rukovodstva Hrvatske. Jer Hrvatska se nasla u teskoj situaciji zbog novih sukoba sa Srbima u Hrvatskoj. Zagreb ce, takodje, uticati na HVO BiH da i oni obustave dejstva protiv nase armije.

Gusic je dalje pisao da je u vezi s tim vec postignut sporazum izmedju Izetbegovica i Tudjmana, te Delica i Petrovica, te da je ova njegova naredba u skladu sa tim sporazumima o prekidu ratnih dejstava. U naredbi o obustavi svih borbenih dejstava "sutra u 18 sati" pisalo je i da se "ne odgovara na provokacije", te da se "u slučaju da HVO napadne nase položaje, o tome obavijesti Komanda Sestog korpusa". Pitao sam Cilica i Zajku hoće li se oni pridrzavati ove naredbe i hoće li

sutra napadati HVO na Pisviru. - Mi ne vjerujemo da ce HVO postovati primirje. Zar ti vjerujes? - kaze Cilic.

Vratim se u Komandu jedinice "Zulfikar" u Donjoj Jablanici da pitam Sefera, koji je, vjerovatno, dobio naredbu o prekidu borbenih dejstava izmedju Armije i HVO. Sefera, medjutim, nema u Zukinoj bazi. Ali bio je Nihad Bojadzic. On mi kaze da su za ovu novu bitku prema Vrdima i Mostaru pripremili "strasnu ratnu varku". - Kakvu? - pitam. - Kao sto je Tito ovdje pripremio u Cetvrtoj ofanzivi - veli Nihad. On mi objasni u cemu je smisao te nove ratne varke na Neretvi. Bitku necemo prvo otvoriti prema Vrdima i Mostaru, gdje ih HVO ocekuje, nego na Zapad - prema Rakitnom i Plocnom, odnosno Bobanovom "putu spasa". Hrvati ce pomisliti da bosanska armija kreće prema Listici i Posusju, te se ocekuje da iz Mostara i sa Vrda prebace snage na zapad kako bi zaustavili napredovanje nasih jedinica. A onda za dan-dva mi cemo svom zestinom udariti prema Vrdima i Mostaru.

Iz Sarajeva je narednog dana kao pojacanje u Jablanicu stiglo 150 boraca Prve brdske brigade. U cetvrtak, 30. septembra, oni su citav dan pod punom ratnom spremom na heliodromu, ispod Zukine baze, cekali helikopter iz Zenice. Ali helikopter se nije pojavljivao i to je ljutilo borce. Na njihovom celu je Samir Muhic Svabo. On mi kaze da su u jedinici trazili 150 dobrotvrljaca za Hercegovinu i da se javilo mnogo vise. Dobili su zadatak da sa jedinicama Cetvrtog korpusa napadaju Vrde sa istocne strane. Bilo je planirano da se jutros helikopterom prebace do Glogove, a dalje nastave pjesice.

Tragedija porodice

Basic Helikopter cekaju i mostarski ratnici koji su, ipak, dobili odobrenje za put u Ratnu oficirsku skolu u Zenici, a i poveca grupa Hercegovaca koji putuju u Mosatar. Oni pricaju o tragediji koja se dogodila njihovom prijatelju Omeru Basicu. Naime, u onoj grupi poznatih Hercegovaca koja je sredinom avgusta krenula u Mostar bio je i Omer Basic, visoki funkcijoner u Ministarstvu vanjskih poslova, koji je bio posao po roditelje. Pjesaceci preko Prenja sreli su ekipu CNN kojoj su Bura Bijedic i Omer Basic dali kratke izjave. I to je bilo kobno za Omerove roditelje, koji su se nalazili u logoru HVO. Kad su bojovnici HVO vidjeli njihovog sina Omera u prilogu CNN, odmah su ih poubijali. Pitao sam kasnije Omera Basica je li to istina. "Nazalost, jeste", odgovorio mi je. Mostarski borci koji su putovali u Ratnu oficirsku skolu toga dana bili su veoma raspolozani. Rekli su mi da je u Jablanicu stigao i novi "mocni covjek u Mostar" za koga sira javnost jos ne zna, a zove se Safet Orucevic. On im je dao popriličino novca da im se u Zenici nadje. "Prvo cemo se napucati cevapā", govorili su. Sejo Djulic mi je po povratku pricao da su, cim su stigli u Zenicu, otisli u cevabdzinicu i spucali po nekolike porcija cevapa. A kako im je stomak bio odavno "zaboravio na meso", svi su "zaglavili".

Popodne je javljeno da ce helikopter iz Zenice stici tek navece i nece letjeti za Glogovu. Sarajevski borci se se, razocarani, vratili u kasarnu u Jablanicu. Mostarci su se, takodje, razisli. Pred Zukinom bazom neki ljudi su istovarali kamion. Iznenadio sam se kad sam video da su to oni zarobljeni bojovnici HVO sto sam ih upoznao u zatvoru u Buturovic Polju i s njima razgovarao. Vojnik koji je bio zaduzen za istovar kamiona pozurivao ih je. Nekoliko strazara je stajalo kraj zarobljenika.

Onaj sto je bio glavni za istovar kamiona, iznenada, zovnu jednog od strazara i kaze mu: - Ubij tog mladog ustashu! - Kojeg? - pita strazar. - Tog ispred tebe. - Je li ovog? - opet ce strazar i uprje prst i

momka od dvadesetak godina. - Njega, njega! Zabusava! Noge su mi se pocele tresti i ja sam instinkтивno krenuo dva-tri koraka naprijed. Jer, shvatam, prvi put cu u ratu gledati da nasi strijeljaju zarobljenika. Gledao sam na cestu nece li se pojavit Sefer ili Zuka, koji nisu bili u bazi. Znao sam da bi oni, sigurno, spasili mladica. Ali nisu se pojavljivali. Strazar, kome je naredjeno da ubije zarobljenog mladica, polahko je otkopcao futrolu, izvadio pistolj i repetirao. Mladic je stajao ispred njega, u pocetku se pomalo i bolno smjeskajuci. Ali kad je strazar repetirao pistolj i prislonio ga na njegovu sljepoocnicu, on je samo zatvorio oci i, blijed, skamenjen cekao.

Okolo je bilo dosta boraca i oslobođenih logorasa iz Dretelja. Zarobljeni bojovnici koji su istovarali kamion zastali su i cekali sta ce se dogoditi. Htio sam da zatvorim oci i ne gledam. Ali nisam. Bila je to stravica tisina. Strazar je okinuo!

Ali u opstoj tisini culo se kako je naprazno skljocnu obarac. Svi smo bili srecni i svi smo se smijali. Mladic je otvorio oci i, presretan, shvativsi da je ziv, poceo i on da se smije. Smijale su se i njegove kolege - zarobljeni bojovnici, smijali borci, smijali bivsi logorasi iz Dretelja. Smijao se i onaj sto je izdao naredbu, a i onaj sto je naprazno pucao. Smijao sam se i ja, a noge su mi se tresle. Zarobljenici su nastavili da istovaraju kamion.

Ofanziva ili primirje?

Predvece je sletio nas helikopter. Posada je bila veoma umorna. Iako je mjesecina bila kao dan, oni nece letjeti prije sutra. Zabiljezio sam i imena clanova posade. Piloti su Semir Music i Dzemal Masinovic, a mehanicar letac Alija Limanovic. Imali su, kazu, do sada oko 500 letova i mnogo puta su resetani. Ipak, imali su do sada sreće. U pocetku su ih, kazu, avioni Nata upozoravali i zahtjevali da se spuste. Sada ih vise i ne upozoravaju.

Veceras je na ispomoc borcima 44. brigade na Pisviru otisla grupa boraca iz jedinice "Zulfikar". Na Pisviru nije bilo borbi danas.

U bazu je nocas stigao i Sefer. Kaze da ce sutra krenuti nasa akcija prema Rakitnom i "putu spasa". Pitao sam ga da li je dobio telegram o primirju. - Kakvom primirju? - zacudjeno ce Sefer. Kazem mu da je danas u Komandu 44. brigade u Jablanici stigla naredba o obustavljanju svih borbenih dejstava protiv HVO u zoni odgovornosti ovog korpusa. - Mene niko o tome jos nije obavijestio - kaze Sefer. Sefer je bio ljut: neko mu je u Jablanici ispraznio citav rezervoar goriva. A do goriva je i on tesko dolazio.

07.02.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA 93" (18)

Medjusobno optuzivanje komandanata

Petak, 1. oktobra "93. godine. Jutros u 5.10 probudio me snazan zemljotres koji se dogodio u Jablanici. Kuca u kojoj sam smjesten zajedno sa Mithatom ef. Celebicem i grupom boraca dobro se i dugo ljljalja. Mithat ef., imam sa Vratnika, takodje je dosao sa nama iz Sarajeva. Nosi maskirnu uniformu i ne odvaja se od Sefera. A ja Sefera ovih dana samo vidim ako se slucajno sretnemo u bazi.

Jutros su nasi krenuli u napad na zapadnom dijelu fronta - prema Rakitnom i Plocnom. Tom bitkom komanduje Nihad Bojadzic. S nestrpljenjem ocekujemo vijesti sa tog pravca. Jer, ako nasi uspiju da probiju linije HVO i ovladaju tamo planinskim visovima, znaci da bi HVO mogao nasjesti

na ratnu varku koja im je spremljena i na taj pravac prebaciti snage iz Mostara i Vrda. A kako je jutros osvanula i magla, imamo sansi da na zapadnom pravcu ostvarimo plan.

Zbog magle, helikopteri za Glogovu dugo nisu mogli da polete. Kad se magla razisla, posada je napravila dosta letova na Glogovu i prebacila borce 1. brdske brigade iz Sarajeva. Helikopterom su odletjeli i Mostarci koji putuju na jug. S posljednjim letom na Glogovu je otisao i Zuka koji ce komandovati glavim pravcem udara nasih snaga prema Vrdima i Mostaru.

Helikopter na kraju krenu za Zenicu, a u njemu odletjese i mostarski ratnici koji ce pohadjati Ratnu oficirsku skolu. Grupa boraca ode kao pojacanje na Pisvir. Nasa baza u Donjoj Jablanici se gotovo isprazni.

(Ne)sporne kote

Popodne sam sjedio sam pred Zukinom bazom. Sefer i Mithat ef. su bili u Jablanici. Dezurni me pozva unutra i kaze - ima za mene dobrih vijesti. Bojadzic je upravo javio da su nasi na zapadnom pravcu oslobodili cetiri velike kote: Karausevicu (1567 m), Migavac (1579), Ocidolovac (1579) i Stog (1358), te da pod vatrom drze put Prozor - Posusje. Dakle, sve ide po planu. Za ovih nekoliko sati borbe oslobođeno je vise prostora nego sto su nasi i planirali. Radostan, odlucim da odmah posaljem izvjestaj o danasnjim uspjesima nasih boraca. Izlazeci iz sobe dezurnog na vratima se sudarim sa Seferom. - Mustuluk, nasi uzeli cetiri kote na zapadu. Odmah saljem izvjestaj - kazem Seferu. - Sacekaj, sacekaj. Tebi mogu i da slazu. Meni ne smiju - kaze Sefer. Sefer je stupio u vezu sa Bojadzicem i on mu je potvrdio ono sto je meni rekao dezurni. Kako je, zaista, sinoc u 18 sati stupilo na snagu primirje izmedju HVO i Armije, o cemu je preko radija i sinoc i jutros neprekidno javljano, valjalo mi je izvjestaj poceti kako je prvi napao HVO. Inace, jos je tada vladalo pravilo ratnog izvjestavanja - da "oni uvijek prvi napadaju, a mi se uvijek branimo". U dahu sam napisao izvjestaj o nasim novoim uspjesima "na ratistu dugom 200 kilometara od Bugojna do Mostara" i o oslobadjanju te cetiri kote. Naravno, spomenuo sam i Sefera. Pohitao sam u Komandu 44. brigade u Jablanici da preko radio-amatera posaljem izvjestaj. U Komandi Brigade takodje su svi bili odusevljeni i odmah na karti zaokruzivali oslobođene kote. Oni su dobro poznavali taj teren. - Samo da nasi uzmu Plocno - govorili su. Jos kazu da se sa Plocnog "vidi Italija". To njihovo odusevljenje, te da su nasi prodrli do Plocnog "odakle se vidi Italija", jos vise je uzbukalo moja vec "zapaljena" osjecanja. Poslao sam izvjestaj Oslobođenju i Radiju BiH. Procitao sam ga u dahu. Inace, izvjestaji preko radio-amatera imaju u sebi nesto mysticno, jer mu tajanstvenost daju radio-talasi koji se neprekidno gube i javljaju. Jos dok sam bio u Komandi 44. brigade, preko Radija BiH je emitovan taj izvjestaj o novim pobedama nase armije u Hercegovini. Bio je to, mozda, najefektniji izvjestaj u ratu. Radio ga je jos nekoliko puta emitovao toga dana, a njim je poceo i glavni Dnevnik u 19 sati. Televizija BiH je takodje svoj centralni Dnevnik pocela mojim tonskim izvjestajem iz Hercegovine.

Zasto se ovoliko zadrzavam na ovom izvjestaju? Pa zato sto su od njega poceli svi oni kasniji moji belaji koji su trajali pola godine. Ljiljan je u onom feljtonu koji je objavljen u jesen '93, a u kojem je obezvredjivao uspjehe operacije "Neretva" objavio kako je i predsjednik Izetbegovic, zbog ovog izvjestaja, trazio direktora RTV BiH Mufida Memiju. Memija mi je to zaista i potvrdio. Predsjednik mu je tada, kaze, rekao kako moji izvjestaji iz Hercegovine "potpiruju rat". Gdje je Salko Gusic? Takodje mi je jedan bliski saradnik predsjednik Izetbegovica pricao da je i on bio u kabinetu kod Izetbegovica kad je emitovan taj moj izvjestaj. Tu je bilo jos nekoliko visokih vojnih starjesina. Kad je izvjestaj emitovan, Fikret Muslimovic, tadasnji predsjednikov savjetnik, je rekao: "E, moj Sefere i

moj novinaru, sto cete po tim brdima? Sto ne idete prema Mostaru?" Sve se, dakle, dogadjalo u nezgodno vrijeme (nekoliko sati poslije primirja) i kao u nekoj "tragediji nesporazuma". I to su te kote koje su bile "sumnjive", pa je u pripremi "afere Sefer" lansirana i vijest da one ne samo da nisu oslobođene, nego da i - ne postoje?! Vratio sam se iz Komande 44. brigade u Zukinu bazu u Donju Jablanicu i zatekao Sefera. Sefer mi je odusevljeno pricao kako sve ide "i vise od plana" i o nasem glavnom udaru prema Mostaru koji će poceti sutra. Bili smo sami i on je iz tasne izvadio dva dokumenta.

- Pogledaj ovo, molim te - rekao mi je. Prvo mi je procitao telegram koji mu je uputio komandant Rasim Delic. U tom telegramu Delic je informisao Sefera kako je dobio depesu od komandanta Cetvrtog korpusa Arifa Pasalica u kojem se Pasalic zatio da oni u Mostaru nemaju nikakve pomoci od jedinica iz pravca Jablanice. Sefer mi je procitao i odgovor koji je poslao komandantu Delicu. Na početku pisma Sefer je naveo ovaj razlog što sada ne mogu pomoci Mostaru: "Ustase su pokrenule veliku ofanzivu na Pisvir i borbe se vode već sest dana, pa su hitno na Pisvir upuceni borci iz jedinice Zulfikar", pisao je Sefer. Sefer je pisao Delicu i "kako stalno ima opstrukciju od Sarajeva". Trazio je, veli, 300 boraca, a jedva dobio 200. "Stavljamu mi se prepreke i kada trazim gorivo za prevoz boraca", pisao je on. "Ako sam ja smetnja, odmah ću se vratiti u Sarajevu", pisao je Sefer. U nastavku pisma Sefer se komandantu Delicu zatio na Salku Gusica, komandanta Sestog korpusa, s kojim nikakvu vezu ne može da uspostavi. "Za ovih nekoliko dana uzalud sam trazio Gusica i samo ga jednom slučajno nasao u Komandi Korpusa u Konjicu", pisao je Sefer Delicu. "Gusic bi trebalo da bude korektniji prema meni. Ako nista, stariji sam od njega". - Sa Gusicem nesto nije u redu - kaze mi Sefer. - On je dosao na gotovo, a ja sam stvarao Patriotsku ligu i Armiju. Pasalic i Seferovi emisari Ali, na vratima su se pojavili mostarski muftija Seid ef. Smajkic i Mithat ef. Celebic i Sefer vrati telegrame u tasnu. Muftija Smajkic se vratio iz Sarajeva u Mostar. On je kazao Seferu kako je bio kod predsjednika Izetbegovica i da mu je predsjednik rekao kako će Arif Pasalic brzo biti smijenjen sa kormila Cetvrtog korpusa. Sefer se tome obradova. Poveo se razgovor i o tome kako Pasalic optuzuje Sefera da "obradjuje" komandante brigade Cetvrtog korpusa da sruse njega, Pasalicu. - Sta imam ja da obradujem komandante brigade? - kaze Sefer. - Pa, ja sam postavio Pasalicu za komandanta Cetvrtog korpusa. Ali, njega dole nema kad se vode borbe. Kasnije sam o svemu ovom pitao Arifa Pasalica. - Istina je, Sefer je protiv mene obradjivao komandante brigade u Mostaru - rekao mi je Pasalic. - On je poslao svoje ljude u Mostar koji su se tajno, bez mog znanja, sastajali sa mojim komandantima. Kad sam saznao da su oni tu, naredio sam bezbjednjaku da mi ih dovede. "Sta vi ovdje radite?" - pitao sam ih. "Ne možemo vam reci, jer radimo po licnom nalagu nacelnika Halilovica!" "Odmah se kupite i nazad u Sarajevo!", naredio sam im. "Ali, nas je poslao nacelnik Halilovic!"... "Na-zad! Iz ovih stopa!" - naredio sam im. I oni su se vratili u Sarajevo. Pasalic mi je pricao i o njegovo smjeni i nepovjerenju predsjednika Izetbegovica prema njemu. On je rekao: - Otisao sam kod predsjednika i kazao mu: "Gospodine predsjednice, znam da ste protiv mene. Ali, recite mi zasto?" Predsjednik mi je rekao kako su mu protiv mene govorili mnogi - od Tudjmana do mnogih nasih.

Dobrovoljci iz MUP-a

Seid ef. Smajkic i Mithat ef. Celebic su otisli u Jablanicu, a Sefer i ja smo ponovo ostali sami. Udje mela, iz Zukine jedinice, i kaze Seferu: - Hoće jedan borac da vam stisne ruku! - Neka udje! - kaze Sefer. Udje fin, pristojan mladic sa bedzom na lijevoj strani prsa. Na bedzu - Seferov lik. Sefer ga nije ponudio da sjedne i mladic je stojeci pricao. Zove se, kaze, Nasko Softic. Iz Bijelog je Polja, iz Sandzaka. Do prije pet, sest dana radio je u MUP-u u Sarajevu. U MUP-u je radio i njegov brat Jakub, te još nekoliko njegovih prijatelja. - Slusali smo izvjestaje o borbama u Hercegovini i

odlucimo da po svaku cijenu dodjemo ovamo i borimo se - nastavi mladic. - Napravili smo spisak dobrovoljaca iz MUP-a i bilo nas je 105. Ali, nisu nas pustili u Hercegovinu. Rekli su nam da cemo dobiti po godinu dana zatvora ako napustimo MUP i odemo u Hercegovinu. Ali, moj brat Jakub i ja smo dosli. A s nama i jos dvojica. Mi smo rekli komandiru da mi hocemo svakako da se borimo u Hercegovini i da je bolje da se pozdravimo kao ljudi. Stize nova radosna vijest od Bojadzica. Na zapadnom pravcu nasi uzeli jos dvije kote - Celinsku glavicu i Malu borovu glavu. Kako sretan dan uoci sutrasnje odlucujuće bitke za Mostar!

www.Oslobodjenje.net

OSLOBODJENJE ONLINE

Evropsko izdanje, Utorak, 09.02.99

[Prva strana](#) [Pregled svih clanaka](#) [Graficki prikaz clanca](#)

08.02.99

SVJEDOK OPERACIJE "NERETVA '93" (19)

Zasto je Sefer 'pozelenio'

Subota, 2. oktobra '93. godine. Jutros strasna kisa. Vjetar je nosi u talasima. A nasi danas treba da krenu u ofanzivu na glavnom pravcu prema Mostaru u Vrdima. Kako li je nasim borcima na planini po ovom kijametu?

U bazu se vratio Nijaz Bojadzic. Kaze da je u jucerasnjoj bici na zapadnom pravcu, kada je oslobođeno onih sest kota, jedan nas borac poginuo a nekoliko ih je ranjeno. U bazu su donijeli i jednog mladog, ranjenog borca. Kratko sam razgovarao s njim o jucerasnjim borbama i njegovom ranjavanju. Ime mu je Asmir i ima 17 godina. Ranjen je u nogu od "sijaca smrti" na Borovoj glavi. "Napali smo ujutro i za pola sata oslobođili tu kotu", veli Asmir. "Mene je sijac zakacio oko podne". Asmir jos kaze da su "ustase bjezale ostavljajući sve za sobom", te da su zaplijenili mnogo oruzja i municije.

U bazu je stigao i Sefer i zajedno treba da krenemo do jednog artiljerijskog položaja odakle cemo pratiti danasnu bitku. Dok smo sjedili, Zukini su ispred naseg prozora provezli prekrasna velika kola. Sefer mi, smijuci se, objasni kako je u Jablanicu iz Zeneve stigla jedna ekipa UNHCR i dovezla veliku pomoc za prognanike iz Hercegovine. Dok su oni pili kahvu sa rukovodstvom Jablanice, kola su "nestala". Poslije je nastala prava drama. Svajcarci su zaprijetili da ce obustaviti svu pomoc BiH dok se ta kola ne nadju. Sefer je "pritisnuo" Zukine da oni, možda, nisu kola "maznuli". Priznali su da jesu i Sefer im je naredio da kola odmah vrate. I, evo ih, vracaju ta velika, nova blindirana kola.

Malo kasnije, opet nevolja. Svajcarci i dalje ostaju pri prijetnji da ce UNHCR obustaviti humanitarnu pomoc Bosni. Jer, nije vracen - rezervni tocak. - Vratite im i tocak! Jebo i vas, i njih tocak! - veli im Sefer. Vratili su i rezervni tocak. Otisli smo do artiljerijskog položaja haubice 105. mm, koja je bila dobro maskirana na padinama Prenja, ispod Drenice. Nikakvih znakova nije bilo da se prema Vrdima i Mostaru vode borbe. Baka se dugo mucio da uspostavi vezu sa Zukom, ali nije uspijevao.

Artiljeri s Igmana

Dva sata smo bili sa artiljerima u njihovom velikom rovu, nedovoljno zasticenom od kise koja je i dalje pljustala. Ove artiljerce vec sam sretao na položajima na Igmanu i Pogorelici. Svi su iz Hadzica i svi prognanici. Zabiljezio sam ponovo njihova imena: Ismet Pirjan, Kemo Sunj, te Damir, Kenan, Izet i Mustafa koji nisu htjeli da kazu prezimena. - Artiljeri sa Igmana su odigrali presudnu ulogu kad nam se gore odbrambeni stroj dobro ljudlja - kaze Sefer. - Najedanput su artiljeri sa Igmana zaustavili cetnike, posebno sa stopedesetdvojkom. Od tada cetnici imaju kompleks artiljeraca sa Igmana. Samo ne znam kako sada ovdje ovi... - Ma, To prvi put cujem. - Je li neko u onoj armiji bio artiljerac - pitao je Sefer. Ispalo je da nije, ali da su oni, ipak, "pravi". Kako je tih dana HVO intenzivno granatirao Mostar, Jablanicu i Gornji Vakuf, nasi su zaprijetili da ce, kao odgovor, granatirati Listicu i Posusje. I ovdje su govorili o tome. Jedan artiljerac kaze da ce gadjati "kucu po kucu". Medutim, Sefer je na to reagovao da "necemo gadjati civilne objekte, nego samo kasarne. A mi znamo gdje se njihove kasarne nalaze u Listici i Posusju", rekao je.

Kisa je malo prestala i mi smo izasli iz rova. Jedan artiljerac mi kaze: - Novinar, hoces li da

vidis jedan les? Prije tri dana ga izbacila voda i zakacio se za vrbe. Vjerovatno je to les od onih sto su ih pobili u Grabovici. Otisli smo do ruba proplanka odakle se vidjelo jezero. Ali, nista se nije vidjelo medju vrbama. - Nema ga - kaze artiljerac. - A bio je do sinoc. Kisa, pa Neretva nadosla i sigurno ga je voda odnijela. Vratili smo se u Jablanicu, jer vezu sa Zukom nismo uspostavili, a vidjelo se da se nikakve borbe i ne vode prema Vrdima i Mostaru. Sarajlije napustaju polozaj Pred vece u Komandi 44. brigade saznam neobicnu vijest da su polozae napustili i u Jablanicu se vratili dobrovoljci Prve brdske brigade iz Sarajeva, koji su helikopterom odletjeli na Glogovu i koji su trebali danas da ucestvuju u napadu na Vrde sa zapadne strane. Odmah sam otisao u nasu bazu u Donju Jablanicu. Usao sam u Komandu i to u onu sobu gdje se odrzavaju sastanci. U sobi su bili Sefer, Mithat ef. Celebic, Baka, Nihad Bojadzic, Gala, Edib Saric, Safet Balic... Sjedili su u polumraku i - sutjeli. Vidjelo se da je Sefer u soku, da je "pozelenio"... Gledao je netremice u jednu tacku ispred sebe i nije reagovao. Niko se nije usudjivao da progovori bilo kakvu rijec. Jasno je bilo da se ofanziva prema Mostaru odgadja za nekoliko dana, a mozda je i nece biti. - Zuka je okljevao i on je krivac - prekinuo je tisinu Sefer. Opet je nastao tajac. Sefer je nastavio: - Sto ce meni ovo? Slusam na radiju "nasi cvrst drze polozae", a samo mi osvajamo kote. Mogao sam biti u Stabu, raditi svoj posao i da mi bude fino. On je ponovo zasutio. Dugo rijec nije progovorio, a sutjeli smo i mi. I ta sutnja je postala neprijatna toliko se otegla. Udje Sjenicak i kaze da su se Sarajlije povukle jer su im mjesni policajci rekli da su Vrdi tvrdjava, da se ne mogu uzeti, te da ih je neko zalozio dok ih je ovamo poslao. Niko nije reagovao. Sjenicak izadje. Opet duga mucna, tisina. Sefer pogleda Baku, koji je, inace, dobar borac i fin covjek. - Baka, sta si ti radio prije rata? - pitao ga je Sefer cudnim glasom. - Zasto? - kaze Baka. - Zar ne smijem da te pitam? - Cudno mi! To me niko do sada nije pitao - opet ce Baka. - Zanima me jesli bi bio vojno lice prije rata? - kaze Sefer. - Nisam. Bio sam masinski tehnicar. I u JNA sam bio tehnicka sluzba. A kasnije sam završio obuku - objasni, ipak, Baka. - Slabo si završio obuku - veli Sefer. - Zasto to, Sefer? - pitao je iznenadjeni Baka. - Popricacemo nas dvojica kasnije - veli Sefer. Poslije tog mucnog dijaloga, situacija je postala jos napetija. Nihad tiho kaze da strahuje za Zuku. Jos se ne javlja, a otisao samo sa Poparom i kurirom. Moguce da se zakacio sa Sarajlijama, a njih je puno. Nisam mogao da vise podnesem tu mucnu situaciju i izasao sam u predsoblje koje je ujedno sluzilo i kao restoran i "dnevni boravak".

Strah od "prvog esalona"

Po borcima Prve brdske brigade u Hercegovinu je dosao njihov novi komandant Memsud Lagumdzija i s njima se odmah vratio u Sarajevo. Taj potez sarajevskih boraca jos je i za mene donekle tajna. U ljeto "94. godine ponovo sam bio s tim borcima za vrijeme borbi na Crnorjeckoj visoravni. Pricali smo i o njihovom povlacenju sa Prenja. Objasnjavali su mi kako su bili "vise gladni nego siti", kako su se na polozae vozili camcima preko jezera, a mnogi nisu znali plivati. Pricali su kako je, nakon njihovog povlacenja, dosao kod njih u Jablanicu Sefer i ubjedjivao ih da se vratre na polozae, a oni su to odbili. Sefer je, kasnije, za povlacenje Sarajlija, okrivljivao Komandu Cetvrtog korpusa koja je borcima Prve brdske stavila u prvi talas napada. - Planom operacije je bilo predvidjeno da oni idu preko Neretve desantnim camcima - objasnjavaao je Sefer. - Bile su one velike kise i Neretva je bila jako nadosla. Dobar broj Sarajlija nije znao plivati. U prvi esalon je trebalo da postave domace borce, iz Bijelog polja, koji poznaju teren, poznaju raspored neprijateljskih polozae... A Sarajlije je trebalo postaviti u drugi esalon, kad je trebalo sacuvati ono sto oslobodimo. Kad su borci iz Sarajeva vidjeli da idu u prvom esalonu, odbili su i vratili se nazad. Ali, vratimo se ponovo u nasu bazu u Donjoj Jablanici i u onu mucnu situaciju poslije povlacenja sarajevskih boraca. I Sefer je, brzo iza mene, napustio onu prostoriju za sastanke. I ljud, otisao nekud. Ja sam se vratio u tu prostoriju. "Nemam izbora" Nihad, Saric, Balic, Baka i Gala su se dogovarali da se u borbu ide prekosutra, 4. oktobra. Planirali su novi raspored snaga, bez Sarajlija, i jedan drugog uvjerali da se Vrdi mogu osloboediti i Mostar debllokirati. Uđe jedan borac i kaze: "Neka Sefer salje svog brata po ovom dzejhennemu u borbu. Ja necul!" Ponovi to jos jednom i Nihad mu naredi da napusti prostoriju. Kasnije dodje i Sefer. - Sta ste odlucili? - pitao je. Kazu mu da su odlucili da u borbu idu prekosutra i pitaju ga - slaze li se. - Nemam izbora, mada bi ujutro bilo bolje - kaze Sefer. I Mithat ef. Celebic veli da bi trebalo rano nocas krenuti u borbu po ovom kijametu, jer nam Allah dz. s. mozda bas nocas pruza sansu. I kaze da ce i on krenuti u borbu. - Mozda nam Allah daje sansu bas prekosutra, a ne daje sutra - veli Gala. Sefer se orasplozio. Ostalo je da se u ponedjeljak, 4. oktobra, krene u bitku prema Vrdima i Mostaru. Jedan drugoga su zaklinjali da se ne pokolebaju.

(Sutra: "Ako poginem, produzite")

Sefko HODZIC

Copyright © 1998 OSLOBODJENJE Sarajevo - Kontakt info@oslobodjenje.net

www.Oslobodjenje.net

OSLOBODJENJE ONLINE

Evropsko izdanje, Srijeda, 10.02.99

Prva strana Pregled svih clanaka Graficki prikaz clanka

09.02.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93' (20)

Ako poginem, produzite

Nedjelja, 3. oktobra '93. Iako je jutros magla, nas helikopter je poletio na Glogovu i odvezao granate. Taj let bio je dramatican i umalo se nije zavrsio tragicno. Kad su se vratili u Donju Jablanicu, clanovi posade su bili blijedi, a jedan od njih je neprekidno drhtao i nije mogao da se smiri. Pricali su nam kako u letackoj karijeri nisu imali tezi i opasniji let. Na Prenju su, u magli, izgubili orientaciju. Mogli su da udare u litice Prenja, mogli i u visoko drvece koje im je povremeno izranjalo iz magle. A mogli su i da zalutaju na neprijateljsku teritoriju. Neocekivano im se ukazao proplanak i oni su odlucili da ateriraju i docepaju se zemlje. Bila je to Glogova. U prvi sumrak iz baze u Donjoj Jablanici ispracani su borci koji ce sutra ucestvovati u borbama prema Vrdima i Mostaru.

Podijeljeno im je oruzje, bombe, trombloni... Nose i megafon. Megafon dobija borac po imenu Alen. Megafon nose da "pozivaju ustase na predaju". Pitam ih kako to rade. "Uyo, uyo, javi se. Uyo, uyo, predaj se. Ovdje balija!", kaze Alen.

Ispracaj ratnika

Vecina ovih boraca nekoliko dana je ucestvovala u borbama za odbranu Pisvira. Sinoc su se vratili sa Pisvira, veceras krecu u novu bitku. Gala proziva borce. Prozva i one dobrovoljce iz MUP-a iz Sarajeva, koji su dosli da se bore nakon sto su slusali moje izvestaje o borbama u Hercegovinu. U borbu idu trojica: Rahim Agovic, Mehmed Hodzic i Jakub Softic. Jakubov brat Nasko ne ide jer dva brata u istu bitku ne mogu zajedno. Dva, tri puta se i Nasko pokusavao da prosvercuje u stroj, jer se vec hvatao mrak. Ali, Gala ga je uvijek vracaо. Boga sam molio da se tim momcima nista ne dogodi. Jer, ne znam kako bih mogao podnijeti da poginu ili budu tesko ranjeni. (Sreca, prezivjeli su svi i ni ranjeni nisu i kasnije sam ih sreo u Sarajevu. Zalili su mi se kako su suspendovani i da je MUP protiv njih podnio krivicnu prijavu zbog 'samovoljnog napustanja posla'). Kad su borci bili spremni za pokret, Edib Saric im je odrzao kratak govor.

- Momci, nas zadatak je probiti put za Mostar. Ako budete iskoristili svoje znanje od godinu i po ratovanja, svi cemo se zivi i zdravi ovdje vratiti, rekao je on. - Utuvite sebi u glavu: puzanjem mozemo stici do mora, jurisanjem do prvog metka. Svako mora imati svoga partnera koji ce ga stititi. Nema ubijanja civila i paljenja kuca. Pred borce je izasao i Baka i rekao im: - I ja idem sa vama. Ako poginem, vi produzite. Ali, ja se nadam da cemo probiti put za Mostar i spasiti nas narod.

'Dobicete pozlacene pistolje'

Borci su otisli, a komandanti su se vratili u Komandu jedinice Zulfikar, gdje je uskoro dosao i Sefer. - Ja cu vam sada nesto kazati, rekao im je Sefer. - Ukoliko Vrdi sutra padnu, dobicete pozlacene pistolje. I nemojte da ne krenete ujutro. Cijela operacija je u vasim rukama. Da kazem jos nesto. Velike bitke su dobijali pojedinci ili grupe. Evo vam Jablanice. Deset ljudi je preslo u Cetvrtoj neprijateljskoj ofanzivi Neretvu i bacilo bombe u onaj bunker. Tih deset ljudi je dobilo bitku na Neretvi. Kasnije je sve bilo tehnika. Ova borba za Vrde, vjerujte mi, ima presudan znacaj za daljnji tok borbi u Bosni i Hercegovini. - To mi godi, gospodine nacelnice, veli Bojadzic. - Drago mi cuti da tako vazna bitka zavisi od nas. Kasnije, unesose tri sanduka municije koja su dopremljena iz konjickog Igmana. Skinuli su poklopce i ukazase se poput sardina poredani zuti meci. Mithat ef. Celebic primace stolicu i nagnu se nad municijom... Dugo je ucio nad otvorenim sanducima, a krupne kapi znoja su mu izbijale na celu i Zukin

borac Kole ih je brisao. U pocetku smo sutjeli i znatizeljno gledali Mithata efendiju. A onda smo poceli tiho, pa sve glasnije da pricamo. Kad je Mithat ef. zavrsio, logisticar Spago veli: "Cuo sam ostrenje maceva!" Ja nisam cuo nista i to sam rekao Mithat ef. "Da niste galamili, svi biste culi", veli on. Tako od Mithat ef. dobismo i "duhovnu podrsku" za sutrasnju bitku. Bitka prema Vrdima i Mostaru pocela je rano ujutro 4. oktobra '93. godine. Pratili smo je sa onog artiljerijskog položaja na obroncima Prenja. Pored Sefera, tu su jos bili Zuka, koji je nocas dosao sa Glogove umoran, neispavan i neobrijan, te dr. Safet Cibo. Stalno smo bili u vezi sa komandantima i komandirima jedinica koje su napadale prema Vrdima i anteni Jelici i drugim kotama na tom pravcu. A napadale su jedinice: Zulfikar, Igmanski vukovi, Bataljon Dreznica, Handzarci i Silver foks. U bitku je ukljecena i posada haubice odakle smo pratili bitku. Ponekad bi se artiljeri potpisivali na granate i ispaljivali ih. Bitka je srecno krenula i nasi su sa svih pravaca javljali da "dobro ide".

Sumnijive granate

Pitao sam Sefera sta ocekuje od ove bitke. - Poraz HVO na Vrdima i dalje sve do Neuma, rekao je. Pitao sam i Zuku isto. - Spas Mostara i propast "Herceg-Bosne", veli on. Ali, tada je jedan od artiljeraca "naredio" svima da se sklonimo u rov. Sklonili su se i artiljeri, osim jednog. On je ostao da ispalji granatu, pa "sta mu Bog da". Objasnise i zasto ova predostroznost. Nasi su od cetnika kupili granate i sad treba da ih ispaljuju. Ali, strahuje se da nam cetnici nisu kakvu "micu" pripremili, pa da ne izginemo. Podvale nije bilo. Bilo je dva popodne kada je Edib Saric javio da je oslobođen vijenac utvrda prema Vrdima, te da su vec stigli do antene Jelice. Trazio je artiljerijsku podrsku. Nasa posada je ispalila nekoliko projektila. Kasnije je neko trazio artiljerijsku podrsku. Nasi su ispalili dva, tri projektila. Ubrzo se ispostavilo da nasa artiljerija gadja nase položaje. Jer, neki bojovnik uspio je da zakratko zavara nase artiljerce. Poslije toga, sve komande za artiljerijsku podrsku isle su preko Nihadova Bojadzica jer ima karakteristican glas. Oko tri popne javljeno je da se nasi primicu Vrdima, te da je uzeta i antena Jelica i Arapovo brdo. Cak je javljeno da su nasi stigli do seoskog groblja.

HVO je poceo da dovlaci pojacanje.

Pohitao sam u zgradu Hidroelektrana da na vrijeme posaljem izvjestaj kako bi ga u centralnim dnevnicima mogli emitovati Radio i TVBiH. I tako mi bi sudjeno da prisustvujem neobicnom

dogadjaju.

(Sutra: Ko je obustavio ofanzivu)

Sefko HODZIC

Copyright © 1998 OSLOBODJENJE Sarajevo - Kontakt info@oslobodjenje.net

www.Oslobodjenje.net

OSLOBODJENJE ONLINE

Evropsko izdanje, Ponedjeljak, 15.02.99

Prva strana Pregled svih clanaka Graficki prikaz clanka

10.02.99

SVJEDOK OPERACIJE 'NERETVA '93.' (21)

Ko je obustavio ofanzivu

Bilo je vec prošlo pola sedam uvece, 4. oktobra '93. godine, kada sam stigao u centar veze Isturenog komandnog mjesta Staba Vrhovne komande u Jablanici. Zurilo mi se da sto prije predam izvjestaj kako bi stigao za Dnevnik Radija BiH u 19 sati i za centralni TV Dnevnik, a za Oslobodjenje jos je bilo vremena. U Centru veze zatekao sam Sefera sa pratinjom. Razgovarao je s nekim iz Sarajeva preko radio-amatera. Zamolio sam ga da mi ustupi vezu kako bih mogao poslati izvjestaj. I on mi je vezu prepustio.

Radio-amater iz Sarajeva, koji je imao ratno ime Zoka, rekao mi je da generalni direktor RTVBiH Mufid Memija obavezno hoće da se cuje sa mnom prije nego što posaljem izvjestaj. Kazem Zoki da će brzo poceti vecernji Dnevnik Radija, pa da mu prvo procitam izvjestaj, a onda da me spoji sa Memijom. I predam mu izvjestaj o danasnjim bitkama prema Vrdima.

Onda me Zoka spoji sa Memijom.

- Malo su ti izvjestaji euforici - kaze mi Memija. - A sad je potpisano primirje. I ne bi trebalo da spominjes imena. Jer dolje je covjek koji ima drukcije opcije od predsjednika. Molim te da vodis o tome racuna prilikom izvjestavanja. A sve je to slusao Sefer koji je sjedio kraj mene. - Mufide, ja sam vec poslao izvjestaj - kazem mu. - I napisao sam ga prema savjeti. - Sacekaj da ga preslusam - veli Memija. Memija emitovati izvjestaj Kad je preslusao, Memija mi je rekao kako nema govora da se takav izvjestaj emituje. Na tome je i ostalo. Jer ja drugi tekst nisam htio da pisem. Zoku sam zamolio da, prema obicaju, izvjestaj proslijedi Redakciji Oslobodjenja. On kaze da je to vec uradio i da je napao Memiju kad je cuo da nece da emituje moj izvjestaj. Ali tada se Sefer "zapalio". Uspostavio je vezu sa Fahrom Radoncicem, koji je bio jedan od njegovih ključnih saradnika u Glavnom stabu i trazio da utice na Memiju kako bi moj izvjestaj veceras bio objavljen. Do tada on nikada nije znao ni sta pisem, ni gdje pisem, ni kako izvjestaje saljem. Ponekad ih je slusao, vecinom nije. I nikad nije ni pokusao da utice na moje izvjestavanje. Prvog dana kada smo dosli u Jablanicu, Sefer mi je rekao: "Ti radi svoj posao, ja cu svoj!" Sada, kada sam cuo sta trazi od Radoncica, odmah sam mu, ljut, rekao: - Sefere, molim te, nemoj se mijesati u ovo. Ali нико ga nije mogao zaustaviti da ne "intervenise" da moj tekst bude objavljen. Radoncic je, na kraju, javio da nista nije mogao uciniti kod Memije. Prekid operacije preko radio-amatera i dok su njih dvojica razgovarali, Zoka je upao u vezu i saopstio Seferu da sa njim zeli da razgovara Haris Silajdzic, koji je tada bio ministar vanjskih poslova. I Zoka je spojio Silajdzica i Sefera. Silajdzic je rekao: - Molim te, Sefere, smanji ta dejstva dolje. Jer to nije u skladu sa mirovnom inicijativom predsjednika Izetbegovića. Znas da predsjednik vodi pregovore o miru sa predsjednikom Tuđmanom...

- Ali HVO nas je prvi napao i mi smo morali uzvratiti - prekinuo ga je Sefer. - Ja te molim da, ipak, smanjis dejstva i po mogucnosti, prekines. Jer ukazala nam se sansa da s Hrvatima sklopimo primirje i treba ovu sansu iskoristiti, nastavio je Silajdzic. Silajdzic je rekao Seferu da se kod njega nalazi Rasim Delic i da ga i on hoće da cuje. Delic je Seferu ponovio ono što mu je rekao i Silajdzic o pregovorima o miru izmedju predsjednika Izetbegovića i Tuđimana. - Zbog toga treba odmah prekinuti dejstva i vrati se u Sarajevo - rekao mu je Delic. - Dobro. Sutra se vracam u Sarajevo - odgovorio je Sefer. Tako je definitivno prekinuta operacija "Neretva '93". Naredba o njenom obusataljanju saopstena je, dakle, preko radio-amatera. Bilo je tacno 19 sati, 4. oktobra '93, kada su Delic i Sefer završili razgovor. Bilo je vrijeme za pocetak vecernjeg Dnevnika. Cekali smo hoće li moj izvjestaj biti emitovan. Nije. Nije ni u TV Dnevniku. Ali taj izvjestaj nije objavljen ni u mom listu, Oslobodenju. Kolega Slobodan Stajic, koji je toga dana bio član dezume ekipe, objasnio mi je da je iz Staba Vrhovne komande u

nasu redakciju stigla faksom depesa u kojoj se trazilo da Redakcija ne objavljuju moje izvjestaje iz Hercegovine jer spominjem oslobođene kote a time otkrivam i vojne tajne. Sacuvao sam taj izvjestaj oko kojeg se dogodila prava drama. On ima 35 redaka. Sad cu objaviti onaj dio izvjestaja zbog kojeg i nije emitovan i objavljen. Jer u tom "sumnjivom dijelu" otkrivam i "vojne tajne" i spominjem imena "koja ne treba spominjati". Evo tog "strasnog dijela": "Kazem, borbe se i dalje vode. Ali do 18 sati veceras nasi borci su uspjeli da ovladaju kljucnom kotom - antenom Jelicom i Arapovim brdom, dok se borbe sada vode za groblje i nasi napreduju sad vec laksim terenom niz visoravan sela Vrdi. Citav dan ova ratna dejstva pratio sam sa isturenog komandnog mjesta na padinama Prenja. Komandant jedinice "Zulfikar" - Zulfikar Alispago, poznatiji kao Zuka, kaze da ce osvajanjem kompleksa Vrdi magistralni put za Mostar, napokon, biti sloboden. A to je pitanje dana. A nacelnik Staba Vrhovne komande Sefer Halilovic, koji je pripremio citavu odbranu ovog dijela fronta i ovu kontraofanzivu, kaze da su na Vrdima ustase drzale zakljcana vrata bosanske drzave i da ih danas otvaraju borci Armije Bosne i Hercegovine". Narednog dana vratili smo se u Sarajevo.

'U jedanaest kod Mujezinovica'

Sarajevo, 28. oktobra '93, četvrtak. Vec drugi dan me iz Redakcije zovu: trazi me nacelnik CSB Sarajevo Munir Alibabic Munja. Kako sam po povratku iz Hercegovine Alibabicu podnio zahtjev za dozvolu o kretanju i poslije policijskog casa, mislio sam da me sada trazi da vec jednom podignem tu dozvolu, ili mozda ima nesto zanimljivo za novine. Pozvao sam ga telefonom. - Sto se ne javis, a drugi dan ti ostavljam poruku u Redakciji, kaze mi Munja. - Danas obavezno u 11 sati dodji u Drzavnu bezbjednost i javi se nacelniku Enveru Mujezinovicu. U 11 ce biti i Sefer. Prije dva dana bio je tragican obracun sa Cacom i 'Celom. To jutro telefonom sam razgovarao sa Seferom i on mi je djelovao rezervisano. Sada, nakon razgovora sa Munjom, shvatam da, moz-da, i Sefer ima problema. Munjina prijetnja bila je nedvosmislena i meni. Dakle mogao bih i ja imati belaja. U 11 sati usao sam u zgradu Drzavne bezbjednosti. U holu vidim Sefera. I on tek stigao. Malo smo se odmakli od portirnice. - Imas li to problema, Sefere? - pitao sam ga. - Hoće da dokazu da ja iza svega ovog stojim - kaze Sefer. - A ja im kazem: "Ja sam vam stvorio drzavu i sad mozete ovo da radite sa mnom". Ali nismo imali vremena da dugo razgovaramo. Pozvali su i njega i mene. Mladji covjek me odveo na drugi sprat u kabinet Envera Mujezinovica. Mujezinovic nisam poznavao. Sefer mi je o njemu cesto pricao u Hercegovini, ali ga je uvijek povezivao s Muslimovicem. A o obojici je imao najgore misljenje. "U onoj armiji su me pratili, prate i sada", govorio je on. O Mujezinovicu je govorio kako je u maju '92. "fino, bez problema iz Beograda preko Bijeljine stigao u Sarajevo". Cim sam usao kod Mujezinovica nisam imao vremena ni da ga pozdravim, a on je poceo da galami.

- Sta ste to dolje kraj portirnice ponovo mutili ti i Sefer? - pitao je. Nije dozvolio da mu odgovorimo, nastavio je sa galamom. I ja nisam mogao da shvatim o cemu taj covjek prica i zasto na takav nacin. Jedino sam uspio da povezem njegovu prijetnju "da cemo mi vidjeti ko ce to kome stomak rasparati". Nisam imao pojma ko bi to kome mogao "stomak rasporiti". Mujezinovic je naredio covjeku s kojim sam dosao do njega da me vodi "tamo". I odveli su me - "tamo". Eto, Munja kao glavni prioprietario mi je. Mujezinovic, koji ima nizu funkciju, zagalamio je. Sta li ce me u toj fino osmisljenoj gradaciji zla, docekati - "tamo"?

Robija ili smrtna kazna

Uveli su me u kancelariju preko puta Mujezinoviceve. Na kraju poduze kancelarije ispred stola, cekao me, kasnije sam mu saznao ime, inspektor tajne policije Jasmin Sendijarevic. Prenaglaseno strogih crta lica imao je idealne prirodne predispozicije za posao koji je, vidjelo se, strasno radi. Sendijarevic je hladno poceo: - Za to u sta si se upetljao, dobija se 20 godina robije ili - smrtna kazna. Nisam se narocito prepao, ne zato sto sam znao da blefira ili sto sam hrabar, nego sto sam pripremajuci se za "jedanaest kod Mujezinovica", uzeo apaurine i gutao ih dok se nisam smirio. Ali nije ni da mu nisam pomalo i vjerovao da cu dobiti "dvadeset godina ili smrtnu kaznu". Jer kad si "tamo", sve vam izgleda moguce. I psiha vam se privikava na sve varijante zla koje vas mogu zadesiti.

- Izvadi sve stvari iz dzepova - rekao je Sendijarevic. I dok sam ja na sto stavljaо stvari on me dugo "fiksirao" strogim pogledom. Ocito, zelio je da vidi kakvu ce reakciju kod mene izazvati ta njegova prijetnja smrcu. Povremeno sam i ja gledao njega. I u jednom trenutku ugledao sam njegove ciste, sjajne cipele.

Pred ocima su mi se tada pojavile one kaljave "zive" cizme sehida Ibrahima koji je bio moj prvi "komsija" u onom transporteru, kad smo se vozili iz tek deoblokirane Dreznice. A te cizme

sehida Ibrahima, bile su mi najpouzdaniji svjedok. Shvatio sam da mi se od sada sve moze dogoditi, ali jedno ne moze: da iznevjerim te kaljave cizme sehida Ibrahima. Ali ovo je bio pocetak "drugog poluvremena" operacije "Neretva".

KRAJ

Sefko HODZIC

Copyright © 1998 OSLOBODJENJE Sarajevo - Kontakt info@oslobodjenje.net